

Sborník ze studentské sekce XXVI. mezinárodní konference

TEORETICKÉ A PRAKTICKÉ ASPEKTY VEŘEJNÝCH FINANČÍ 2022

**Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta financí a účetnictví
Katedra veřejných financí**

Praha, duben 2022

**Sborník ze studentské sekce
XXVI. mezinárodní konference**

**Teoretické a praktické aspekty
veřejných financí**

Praha, duben 2022

**Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta financí a účetnictví
Katedra veřejných financí**

Praha 2022

**Sborník ze studentské sekce XXVI. mezinárodní konference
Teoretické a praktické aspekty veřejných financí 2022
Praha, duben 2022**

Publikováno za podpory Interní grantové soutěže Vysoké školy
ekonomické v Praze
IG 108021 Číslo projektu F1/48/2021.

**Studentská sekce konference
„Teoretické a praktické aspekty veřejných financí 2022“
byla uspořádána s laskavým přispěním:**

Editor:

Lukáš Hulínský
Tereza Jiříková

© Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica – Praha 2022
ISBN 978-80-245-2467-2

Obsah

Implementace směrnice DAC 6 v České republice	5
Josef Gotvald	5
První pilíř BEPS 2.0 a jeho dopad na společnost Meta Platforms, Inc.	18
Lukáš Jankovec.....	18
Jaké jsou možné či pravděpodobné dopady zvýšení úrokových sazeb?	28
Sára Johanovská	28
Zátěžové testy bank	40
Zbyšek Sedláček	40
Dopad pandemie covidu-19 na daňové subjekty.....	53
Karel Šantora	53
Specifický reverse charge a jeho dopad na karuselové podvody.....	69
Tereza Švehlová	69
Harmonizace daně z příjmů právnických osob v Evropské Unii.....	83
Zuzana Vítková.....	83

Implementace směrnice DAC 6 v České republice

*Josef Gotvald**

Abstrakt:

Příspěvek se zabývá představením a popisem směrnice DAC 6, jednoho z nejnovějších témat mezinárodní spolupráce při správě daní. Obsahuje základní popis nejdůležitějších částí právního předpisu, jehož předmětem je zavedení oznamovací povinnosti přeshraničních uspořádání, jejichž dopadem je zejména získání daňové výhody. Teoretická část přibližuje její krátký vývoj, povinné osoby, charakteristické znaky, ale také vyjádření poradenských společností. Pozornost je věnována zejména oznámením podaných v České republice, jejich četnost se porovnává v praktické části za pomoci chí-kvadrát testu dobré shody s četností za EU celkově.

Klíčová slova: směrnice DAC 6, charakteristické znaky, mezinárodní spolupráce při správě daní, oznámení, přeshraniční uspořádání

JEL klasifikace: H26, K34

1 Úvod

Agresivní daňové plánování představuje v současném světě daní jeden z největších problémů a zároveň výzev pro orgány Evropské unie. Se záměrnými daňovými úniky osob povinných k dani bojují i správci daní ve všech státech a jednou z pomoci představují tzv. směrnice DAC¹ („Directive on Administrative Cooperation“). Jedná se o předpisy, které se zabývají správní spoluprací při správě daní. Konkrétně DAC 6 zavádí novou povinnost oznamovat finančním úřadům přeshraniční transakce naplňující zákonem stanovené podmínky. Kromě DAC 6 se v praxi hojně používá také zkratka MDR („Mandatory Disclosure Regime“). Dopadem těchto přeshraničních uspořádání je mimo jiné získání daňové výhody, vyhýbání se oznamovací povinnosti podle GATCA („Global Account Tax Compliance Act“) a zastírání skutečného vlastníka plynoucí z takového uspořádání. Celkově zejména počátek 21. století se v daních charakterizuje zvýšenou administrativní zátěží zaviněnou boji s daňovými úniky. Zákonodárci právě přísnější podmínky dohledu a získávání informací upřednostňují. V podstatě se toto dá považovat za vývojový trend, ne-li dokonce za daňovou reformu.

* Bc. Josef Gotvald; Vysoká škola ekonomická v Praze, Nám. W. Churchilla 1938/4, Praha 3 – Žižkov, 130 67, <gotj01@vse.cz>.

¹ Označení „DAC 6“ se v literatuře, praxi, ale i na stránkách finančních správ jednotlivých členských států liší. Dušek (2020) uvádí „DAC 6“ s mezerou, Finanční správa ČR bez mezery a některé zahraniční články dokonce uvádí „D.A.C. 6“.

Oznamování přeshraničních uspořádání zajistí, minimálně pomůže, řádné fungování vnitřního trhu a posílí spolupráci při správě daní. V České republice se směrnice DAC 6 transponovala do zákona č. 164/2013 Sb., o mezinárodní spolupráci při správě daní (ZMSSD). Na půdě Evropské unie (EU) se sice DAC 6 schválila již 25. 6. 2018 – od tohoto data se musí ujednání (podle datu zavedení) ohlašovat – ale první státy odstartovaly oznamovací povinnost, resp. přijaly první oznámení, na začátku roku následujícího. V České republice se plánoval start oznamovací povinnosti kolem července 2020, tedy dva roky od schválení, zaviněním koronavirové situace byl ale tento termín několikrát posunut. Spoluprací správců daně se rozumí spíše automatická výměna informací, jež obdrží oznámení v jiných státech než finanční správy ve státech rezidence, v nichž se však existence daňového uspořádání taktéž týká. Ohlášení musí podávat zejména zprostředkovatel, kterým se rozumí každý, kdo přeshraniční uspořádání navrhuje, nabízí na trhu, organizuje nebo jej zpřístupňuje pro jeho zavedení nebo řídí zavedení takového uspořádání, tedy i advokát, notář, daňový poradce, nebo účetní. Společně s uživatelem, který v určitých případech oznámení podává, se používá souhrnný pojem povinné osoby.

2 Přehled literatury

Deklarovaným cílem směrnice DAC 6 je podle Petrášové a Slavičkové (2020) zejména zisk lepšího přehledu pro správce daně o využívání daňových předpisů a právě zmíněném agresivním daňovým plánování. Vzhledem k tomu, že dané téma je opravdu nové, tak autorky (a nejenom ony) narazily na řadu výkladových nejasností, které se objevují při zavádění nové právní regulace. Jelikož se zároveň jedná o směrnici, zmiňují Petrášová se Slavičkovou (2020) skutečnost, že celá oblast není upravena, a členské státy tak mají určitý prostor při rozšíření povinností i nad obecný rámec včetně rozšíření okruhu daní, na který se tato povinnost vztahuje, nemělo by se však zasahovat mimo přímé daně. Uspořádáním se obecně rozumí jakákoli smlouva, dohoda, domluvený postup, transakce nebo řada transakcí. Zahrnuje všechny kroky a transakce, prostřednictvím kterých jsou taková uspořádání uskutečňována s tím, že postačí pouhá existence konkrétního plánu pro dosažení určitého cíle. Za přeshraniční uspořádání se považuje vytvořené uspořádání, které naplňuje alespoň jeden směrnici DAC 6 vymezený charakteristický znak (CHZ), a jež má přeshraniční účinky, který byl alespoň v hrubých rysech projevem navenek. Charakteristický znak je vlastnost nebo rys uspořádání, které jsou ukazatelem potenciálního rizika vyhýbání se daňovým povinností (§ 14g ZMSSD). Samozřejmě se musí počítat s tím, že ne všechna přeshraniční uspořádání se přetaví jako ta agresivně daňově naplánovaná, dokonce se uspořádání nemusí týkat ani vyloženě daňové oblasti. V různých státech však může být přeshraniční prvek definován s určitými nuancemi. Správní praxe v budoucnosti pravděpodobně vymezí jasnější rámec této nové povinnosti v podobě

jasnějších definic přeshraničních uspořádání. Podaná oznámení mají jedinečné identifikační číslo, které se označuje v případě uspořádání jako A-ID („Arrangement ID“) a D-ID v případě podání („Disclosure ID“). Otázky a odpovědi k DAC 6 (GFŘ, 2020) obsahují jejich definice. A-ID se rozumí jedinečný identifikátor uspořádání, který je automaticky vytvořen pro zpracování nového oznámení (A-ID je přiřazeno přeshraničnímu uspořádání, o kterém je poprvé oznámeno v rámci EU). V případě následného oznámení se uvede A-ID toho uspořádání, ke kterému se oznámení vztahuje. D-ID je jedinečný identifikátor podání, který je automaticky vytvořen pro zpracování nového oznámení či následného oznámení, které není opravným. Pro zaslání identifikačních čísel a komunikaci se správcem daně slouží e-mailová adresa povinné osoby. Složitá problematika této novinky ve světě správy daní vedla zahraniční daňové správy k publikacím lokálních výkladů a manuálů např. v Německu, Francii a Maďarsku (Petrašová, Slavíčková, 2021). Dále autorky uvádí, že k začátku května 2021 bylo uskutečněno 134 podání od českých daňových subjektů a v rámci automatické výměny obdržela Finanční správa ČR informace o cca 300 uspořádáních z ostatních zemí EU, kde Česká republika figuruje jako dotčený stát. Hronek (2021) ve svém článku rozšiřuje zmíněný počet pouze o 7 oznámení, tj. 141 k 21. říjnu 2021, zatímco např. v Polsku bylo oznámeno již přes 16 000 oznámení. Podle poskytnutých informací na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, bylo ke konci ledna 2022 uskutečněno 145 oznámení, od zahraničních daňových správ je evidováno 446 oznámení. V podstatě jedinou českou učebnicí kompletně zaměřenou na směrnici DAC 6 je Směrnice DAC 6 v přehledech od Jiřího Duška z roku 2020. Přehledná schémata, tabulky a odrážky přináší lepší přehled a hlavně jednodušší provedení pro začátečníky v oblasti mezinárodní spolupráce při správě daní a oznamování přeshraničních transakcí. Po krátkém období od implementace začínají přinášet první data určité obzory, zejména se uživatelé těchto informací zaměřují na oznámené charakteristické znaky. Na základě shrnutí v učebnici Duška (2020) přináší následující tabulka základní přehled charakteristických znaků:

Tab. 1: Skupiny charakteristických znaků (CHZ) definované směrnicí DAC 6

Skupina	Název skupiny CHZ	Podrobnosti, některé specifické situace
A	Obecné spojené s testem hlavního přínosu	Dodržení podmínky důvěrnosti. Nárok na odměnu pro zprostředkovatele.
B	Zvláštní spojené s testem hlavního přínosu	Podnikání kroků k uplatnění daňové ztráty ke snížení daňové povinnosti. Převedení na příjmy zdaňované nižší sazbou nebo osvobozené.

		Kruhové transakce (vzájemné započtení nebo zrušení k eliminaci daňové povinnosti).
C	Specifické a ostatní (mimo D a E) – vyvedení příjmů	Vyvedení příjmů s nulovou nebo zanedbatelnou sazbou. Vyvedení příjmů do nespolupracujících států. Využití úplného osvobození. Odpočty za odpisování aktiva ve více jurisdikcích. Osvobození dvojího zdanění u stejné položky příjmu nebo kapitálu ve více jurisdikcích.
D	Zvláštní týkající se automatické výměny informací	Narušení oznamovací povinností (převod, využití účtů či překlasifikování příjmů a majetku do jurisdikce, která nepodléhá výměně informací). Netransparentní právní řetězec (nevykonávání významné ekonomické aktivity, v jiné jurisdikci než skuteční majitelé, nebo tam, kde je identifikovat nelze) ² . Převod finančního účtu.
E	Zvláštní týkající se převodních cen	Jednostranná pravidla bezpečného přístavu. Převod těžko ocnitelných hmotných aktiv (bez existence srovnatelných aktiv, obtížné předvídání míry konečného příjmu).

Zdroj: vlastní zpracování na základě Duška (2020)

Shrnuto ve zkratce podle BDO (2020) ohlašovací povinnost existuje, pokud se situace týká přeshraničního uspořádání a obsahuje alespoň jeden z charakteristických znaků definovaných v DAC 6.

Za nejčastěji oznamované znaky se identifikovaly znaky skupiny E (tj. týkající se převodních cen), zejména E.2, což je převod těžko ocnitelných nehmotných aktiv a E.3 (vnitroskupinový přeshraniční převod funkcí, rizik či aktiv, pokud EBIT převodce významně klesne). V Česku se ve stejné míře vyskytuje také znak E.1, tj. využití jednostranných pravidel bezpečného přístavu v rámci bezpečného přístavu z důvodu výjimky z § 23 odst. 7 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Nejrozšířenějším jednotlivým charakteristickým znakem v ČR je však D.1-b.

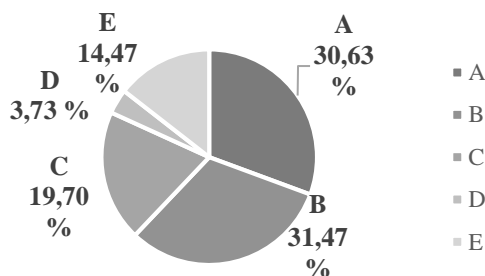
² Netýká se účtů na důchodové spoření ani penzijní připojištění se státním příspěvkem.

Některá ze 145 oznámení podaných v ČR obsahovala více charakteristických znaků, proto se počet charakteristických znaků (152) nerovná počtu evidovaných oznámení. Počty charakteristických znaků podle jejich skupin jsou následující:

- A: 13,
- B: 14,
- C: 37,
- D: 31,
- E: 57.

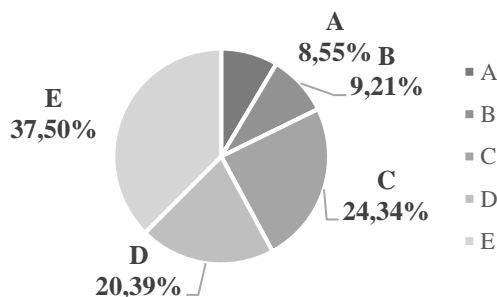
Následující grafy znázorňují procentuální zastoupení jednotlivých skupin obsažených charakteristických znaků souhrnně za všechny členské státy EU a ČR samostatně. Celkově v EU ale nepřevládají znaky skupiny E, nýbrž skupiny A a B:

Obr. 1: Zastoupení skupin CHZ v oznámeních v EU

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ze žádosti o poskytnutí informací

Obr. 2: Zastoupení skupin CHZ v oznámeních v ČR

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ze žádosti o poskytnutí informací

Od schválení směrnice DAC 6 uplynuly téměř 4 roky, v České republice byl ale vývoj implementace poněkud delší, zejména v porovnání s lidnatějšími státy (Německo, Nizozemsko, Polsko ad.). Nejprve nová oznamovací povinnost ve

vztahu k přeshraničním uspořádáním, která se mají oznamovat, vznikla od 1. 7. 2020. V praxi to mělo znamenat vznik povinnosti povinné osoby podat oznámení – v případě přeshraničních uspořádání vzniklých od daného data (1. 7. 2020) – do 30 dnů. Pokud uspořádání vzniklo, bylo uvedeno na trh, nebo bylo zavedeno od 25. 6. 2018 do 30. 6. 2020, byla povinnost podat oznámení do 31. 8. 2020. Formulář Oznámení pro DAC 6 na Daňovém portálu Finanční správy České republiky byl zveřejněn až 19. 10. 2020. V souvislosti s vypuknutou pandemií COVID-19 totiž došlo, stejně jako u jiných daní a daňových předpisů, k prodloužení lhůt pro podání daňových přiznání, oznámení, či pro placení daní. Podle Aktuálních informací k oznamovací povinnosti dle DAC 6 pod stavem k 17. 6. 2020 se odhadovalo, že účinnost pravidel DAC 6 nastane až v průběhu září 2020. Na úrovni Rady EU se připravil navíc návrh novely směrnice 2011/16/EU, který mj. posunuje lhůty pro plnění oznamovací povinnosti přibližně o 6 měsíců. Mohly se tak posunout lhůty pro plnění povinností. U přeshraničních uspořádání vzniklých od 1. 7. 2020 do 31. 12. 2020 včetně muselo být oznámení podáno do 30. 1. 2021 (v případě přeshraničních uspořádání mezi 25. 6. 2018 a 30. 6. 2020 včetně do 28. 2. 2021). U přeshraničních uspořádání vzniklých od 1. 1. 2021 už platila „jednotná“ lhůta pro podání oznámení – a to do 30 dnů od vzniku rozhodné skutečnosti. Posun a úpravy lhůt však nebyly finální. Pod stavem k 10. 9. 2020 se ustálily tyto lhůty podle učinění prvního kroku daňově optimalizačního schématu (první dva body náleží k historickému schématu):

- v období od 25. 6. 2018 do 30. 6. 2020 – do 28. 2. 2021,
- v období od 1. 7. do 29. 8. 2020 – do 30. 1. 2021,
- do 31. 12. 2020 – taktéž do 30. 1. 2021,
- do 31. 12. 2020 v případě aktualizace údajů o vybraných schématech ohledně změn – do 30. 4. 2021.

Zákon č. 343/2020, který, mimo jiné, novelizuje zákon č. 164/2013 Sb. O mezinárodní spolupráci při správě daní, byl ve Sbírce zákonů vyhlášen dne 14. 8. 2020. V České republice, jak popisují mj. pracovníci Rödl & Partner (2020), se oznámení podává Specializovanému finančnímu úřadu (SFÚ), který zaštiťuje např. velké společnosti s vysokým obratem nad 2 miliardy Kč, banky, pojišťovny, poplatníky daně z hazardních her či členy DPH skupiny. Podává se prostřednictvím formuláře nebo přes aplikaci EPO (Elektronické podání pro finanční správu) ve formátu XML. Existence přeshraničních uspořádání se pojí zejména s optimalizací daní v cizině, která bývá ve většině případů zamýšlená. Díky automatické výměně informací se plátcům daně značně zjednodušuje počet oznámení do různých zemí EU, kterých se dané uspořádání týká. Pokud tedy český plátec využívá uspořádání, které zahrnuje Česko, Polsko, Nizozemsko, Maltu a Irsko, tak postačí informovat českého správce daně. Pokud však např. v Polsku učinil již dříve, v Česku, Nizozemsku, na Maltě a v Irsku znovu hlásit uspořádání nemusí. Směrnice nezapomíná ani na situaci, kdy vše zařídí například maltský zprostředkovatel, poté

společnost taktéž nemusí uspořádání oznamovat v žádném jiném dotčeném státě. Za velmi důležitou oblast DAC 6 se považují také osoby, kterých se oznamovací povinnost týká, jak uvádí mj. ve svém dokumentu Česká advokátní komora (ČAK, 2019). Otázkou zejména je, jak daná transponovaná směrnice ovlivní problematiku mlčenlivosti profesí. Daňový poradce musí dodržovat mlčenlivost u určitých informací klienta. Zároveň podle DAC 6 musí oznamovat přeshraniční uspořádání svého klienta, které může zasahovat do jednoznačně koncipovaných právních pravidel, a informace se tak mohou střetnout s problematikou ochrany osobních údajů. Kulínský a Hronek (2020) sepsali přehledně základní podmínky a situace, kdy musí zprostředkovatel nebo uživatel oznamovat správci daně v ČR informace o daňovém uspořádání. V případě zprostředkovatele se oznamuje o daném uspořádání v ČR, pokud zprostředkovatel³:

- je českým daňovým rezidentem,
- má v ČR stálou provozovnu, přes kterou poskytuje služby ve vztahu k uspořádání, a zároveň není daňovým rezidentem v žádném členském státě EU,
- je zřízen podle práva ČR (či se jím řídí), a zároveň pro něj neplatí dva výše uvedené body nebo
- je registrován v ČR v profesním sdružení týkajícím se právních, daňových nebo poradenských služeb, a zároveň pro něj neplatí všechny výše uvedené body.

V případě uživatele, aby oznamoval správci daně informace o daném uspořádání, se první dvě podmínky neliší, v té třetí se mluví o obdrženém příjmu nebo vytvoření zisku na území ČR a v té čtvrté o výkonu činnosti v ČR. Uvedené subjekty musí v oznámení uvést identifikační údaje zprostředkovatele a uživatele daného uspořádání, podrobné údaje o charakteristickém znaku, shrnutí obsahu uspořádání, den jeho prvního kroku, podrobné informace o ustanoveních právních předpisů, hodnotu uspořádání, identifikaci členského státu a údaje dalších osob, které by mohly být dotčeny daným uspořádáním. Bianco (2021) ve svém článku upozorňuje na řadu problémů, které mohou ohrozit dobře fungující systém a mohly by bránit činnosti zprostředkovatelů. Schází mu taktéž definice pojmů a nedostatek pokynů, které nutně potřebují přesnější a správný výklad. Dále upozorňuje na s tím související rizika zpoždění a nadměrného zveřejnění z důvodu vnímání DAC 6 jako přísné směrnice, a může se tak tím vším podkopat účinnost celého systému. Bianco

³ Dle důvodové zprávy se jedná o kaskádu, přičemž je formulována tak, že vyšší stupeň této kaskády je relevantní pouze v případě, kdy v žádném členském státě EU není splněn žádný z nižších stupňů kaskády. Oznámení se pak obecně podává v tom členském státě, který je uveden v nejnižším stupni kaskády. V případě, že je jiný členský stát uveden v nižším stupni této kaskády, než ve kterém je uvedena Česká republika, nemá zprostředkovatel oznamovací povinnost.

(2021) však DAC 6 jen nehaní, touto směrnicí podle něj EU učinila velký pokrok směrem k transparentnějšímu evropského daňovému prostředí. Postrádá ale zejména pochopení role zprostředkovatelů, kteří mají a budou mít s povinnostmi, které ukládá DAC 6, problémy. Nicméně celkem rychlá dohoda nad zněním DAC 6, jakožto citlivého tématu, jako je vyhýbání se daňovým povinnostem v rámci agresivního daňového plánování, rozhodně napomohla k dalšímu perspektivnímu nástroji. Al-Zawity a kol. (2019) ve svých příspěvcích popisují implementaci směrnice DAC 6 v několika státech, konkrétně se jedná o Belgii, Nizozemsko, Německo, Lucembursko, Itálii, Francii, Španělsko, Irsko a Kypr. Autoři dospěli ke stejným závěrům jako Bianco (2021), kritizují zejména vágní znění a nedefinované pojmy, které vedou k významným rozdílům v aplikaci směrnice. Vidí velkou výhodou v existenci administrativních pokynů správců daně (např. Belgie). Problém však nemusí mít jen zprostředkovatelé, ale i správci daně. S mírnou nadsázkou autoři vidí DAC 6 jako nástroj pro týmovou spolupráci, sdílení zkušeností či osvědčených postupů při řešení situací, které oznamovací povinnost přináší. Největším problémem v Německu vzhledem k vysokému počtu podaných oznámení je personální nedostatek pracovníků správců daně. Ani perfektní znalost směrnice DAC 6 nezaprůčí to, že nebude s podáním oznámení jakýkoli problém. Jde totiž také o znalost vnitrostátních daňových předpisů, které se vzhledem k slabší harmonizaci přímých daní liší. V roce 2019 po transponování směrnice do španělského zákona neexistoval dokonce žádný prostředek či portál, jak oznamovací povinnosti splnit. Je tedy možné, že nějaké vlády nedávají této směrnici takový zřetel. V poslední řadě Kypr existenci DAC 6 vítá. Právě na tomto středomořském ostrově totiž sídlí velké množství nadnárodních společností a určité ne všechny dodržují tamní zákony v dostatečné míře.

3 Metodika

Na základě kvantitativních dat, které jsou součástí poskytnutých informací ve schválené žádosti o poskytnutí informací od SFÚ, se použije chí-kvadrát test dobré shody. Ten slouží pro testování, zda empirické rozdělení četností odpovídá teoretickému rozdělení. V daném případě otestuje, zda zastoupení jednotlivých skupin charakteristických znaků v České republice dosahuje podobného zastoupení za EU celkově. Test dobré shody nevybere nejlepší nebo správné rozdělení, umožňuje pouze odpovědět na otázku, zda předpokládané rozdělení je přijatelným modelem pro data nebo jím není (Hindls a kol., 2018). Charakteristické znaky jsou rozděleny do 5 skupin (A–E). Empirickými četnostmi n_{j} se v této analýze rozumí počty jednotlivých skupin oznamovaných charakteristických znaků podaných v České republice, $\pi_{0,j}$ je podíl jednotlivých skupin oznamovaných charakteristických znaků souhrnně za všechny členské státy EU a teoretickými četnostmi $n\pi_{0,j}$ se chápou takové četnosti, které by se na základě procentuálního

zastoupení jednotlivých skupin charakteristických znaků v EU předpokládalo v ČR, proto se jedná o součin. Pro posouzení platnosti nulové hypotézy

H_0 : empirické rozdělení četností odpovídá teoretickému rozdělení

H_1 : non H_0 , tj. rozdělení je jiné,

se porovnají právě empirické rozdělení s teoretickým rozdělením četností, tj. počty oznámení (podle skupin charakteristických znaků) v ČR s počty oznámení (opět podle skupin charakteristických znaků) v celé EU. V daném případě jsou četnosti již známé na základě poskytnutých informací ze žádosti o poskytnutí informací – pro ČR v podobě absolutní (počty oznámení jednotlivých charakteristických znaků, které je pak snadné rozdělit do 5 skupin) a pro EU v podobě relativní (procentuální zastoupení jednotlivých skupin charakteristických znaků). Pokud platí nulová hypotéza, očekávané a pozorované četnosti by měly být podobné, velké odchylky hovoří proti platnosti nulové hypotézy, neboť v takovém případě je rozdělení náhodného výběru (pro ČR) patrně jiné, než je předpokládané rozdělení (pro EU). Pro každou třídu ($j = 1, 2, \dots, k$) se porovnají četnosti n_j a $n\pi_{0,j}$ pomocí relativní statistiky (zlomek v testovém kritériu). Testové kritérium se rovná sumě těchto statistik pro všechny třídy. Za platnosti nulové hypotézy má testové kritérium rozdělení χ^2 s $k - 1$ stupni volnosti. P-hodnota se pro tento test určí jako pravděpodobnost (rovna $1 - F(g)$), že náhodná veličina s rozdělením χ^2 ($k - 1$) nabude hodnoty větší nebo rovné testovému kritériu. F značí distribuční funkci rozdělení χ^2 s $k - 1$ stupni volnosti a g je vypočtená hodnota testového kritéria (Hindls a kol., 2018).

Tab. 2: Chí-kvadrát test dobré shody

H_0 a H_1	Testové kritérium	Kritický obor
$H_0: \pi_j = \pi_{0,j}$ $j = 1, 2, \dots, k$ $H_1: \text{non } H_0$	$G = \sum_{j=1}^k \frac{(n_j - n\pi_{0,j})^2}{n\pi_{0,j}}$ $G \approx \chi^2(k - 1)$	W_α $= \{g; g \geq \chi_{1-\alpha}^2\}$ $n\pi_j \geq 5$

Zdroj: Hindls a kol. (2018)

Zároveň dochází napříč státy EU k rozdílnému množství obdržených informací. Důvodem navíc není vždy jen velikost země, může tam ale být vliv počtu nadnárodních konglomerátů a holdingů v daném státě, případně taktéž vliv rozdílných lhůt, kdy daňoví poplatníci vzhledem ke svému sídlu musí oznamovat už 3 roky (v případě Německa), nebo dokonce jen rok (mj. Česká republika). Z obsahu oznámení může být zřejmé, jaké další faktory mají na oznámení vliv – může se jednat o charakteristiku společností, specifický charakteristický znak, na

který si daňové správy tzv. „posvítí“, protože patří k těm, které byly v minulosti (případně i v současnosti) součástí agresivních daňových plánů.

4 Analýza počtu oznámení

Podle získaných údajů z poskytnutých informací ze žádosti o poskytnutí informací se analýza týká právě toho, zda četnost jednotlivých skupin oznamovaných charakteristických znaků v ČR odpovídá četnosti jednotlivých skupin oznamovaných charakteristických znaků na datech všech členských států EU souhrnně. Pro ověření této skutečnosti se používá chí-kvadrát test dobré shody. Všechny údaje v druhém a třetím sloupci následující tabulky jsou již uvedeny v druhé kapitole v grafech a nad nimi.

Tab. 3: Výpočet testového kritéria

Skupina CHZ	n_j	$\pi_{0,j}$	$n\pi_{0,j}$	$(n_j - n\pi_{0,j})^2 / n\pi_{0,j}$
A	13	0,3063	46,56	24,19
B	14	0,3147	47,83	23,93
C	37	0,1970	29,94	1,66
D	31	0,0373	5,67	113,16
E	57	0,1447	21,99	55,74
Celkem (n)	152	1	≐ 152	218,62

Zdroj: vlastní zpracování

Testové kritérium $G = \sum_{j=1}^k \frac{(n_j - n\pi_{0,j})^2}{n\pi_{0,j}} = 218,62$. Zvolená hladina významnosti činí

$\alpha = 0,05$, kritickou hodnotou je 95% kvantil rozdělení $\chi^2(4)$, tj. $\chi_{0,95}^2(4) = 9,49$.

Hodnota testového kritéria 218,62 je větší než tato kritická hodnota, proto se nulová hypotéza na 5% hladině významnosti zamítá. Podle grafů v kapitole 2 jsou největší rozdíly patrné ve skupině E charakteristických znaků, v ČR tvoří tato skupina více jak třetinu oznámených charakteristických znaků, zatímco za celou EU to je pouze jedna sedmina. Oproti tomu se v ČR oznamuje přibližně 3,5krát méně charakteristických znaků ve skupině A i B.

5 Závěr

Príspevek na téma Implementace směrnice DAC 6 v České republice si kladl za cíl zejména poukázat na současný stav směrnice DAC 6 a popsat nejpodstatnější části tohoto právního předpisu. Důležitou součástí práce je také analýza počtu oznámení na základě chí-kvadrát testu dobré shody, který potvrdil, že v České republice se

neoznamuje podobné zastoupení jednotlivých skupin charakteristických znaků jako v souhrnných četnostech v EU.

Větší prostor byl věnován zejména charakteristickým znakům, povinným osobám a krátkým vývojem DAC 6, jíž počátky se datují k roku 2018. Kromě znění směrnice transponované v ČR do zákona o mezinárodní spolupráci při správě daní se použily metodiky, pokyny a otázky a odpovědi Finanční správy ČR, příspěvky poradenských společností a nechyběl ani nejdůležitější obsah zahraničních článků. Ačkoli se DAC 6 představuje jako účinný nástroj pro boj proti daňovým únikům, administrativní náročnost, posun lhůt pro oznámení či rychlý sled událostí mezi prvním nápadem připravit takové opatření a schválením na půdě EU představují určité negativní vnímání mezi povinnými osobami. Toto vše je umocněno také lišícími se pravidly v jednotlivých členských státech, protože taktéž start oznamovací povinnosti začal v několika státech dříve než v ČR. Pro získání dat bylo nezbytné podání žádosti o poskytnutí informací na adresu SFÚ. Veřejně dostupné v databázích Finanční správ totiž nejsou ani počty oznámení, natož zastoupení jednotlivých charakteristických znaků. Obdržená data byla základem pro analýzu počtu oznámení. V České republice převažují oznámení týkající se převodních cen, v celé EU naopak převládají skupiny A a B charakteristických znaků, které se týkají existencí smluv se zprostředkovatelem, či podniknutí kroků k uplatnění daňové ztráty ke snížení daňové povinnosti, nebo převedení na příjmy zdaňované nižší sazbou. Nepočítají se však jen podaná oznámení na český SFÚ, ale také taková, která v rámci mezinárodní spolupráce při správě daní SFÚ obdrží – těch je více než třikrát tolik proti těm podaným přímo (145 vs. 446). Důležitým krokem pro porozumění směrnice DAC 6 je rozhodně vydání otázek a odpovědí. Nejdůležitějším faktorem pro účinnost opatření, které DAC 6 uložila, bude ale zřejmě čas, aby správní praxe přinesla přesnější definice či pokyny, jak se vypořádat s novou administrativní povinností co nejlépe.

Literatura

- Al-Zawity, J. a kol. (2019). D.A.C.6 Special Report: Mandatory Disclosure Requirements. Insights, 8(2). Dostupné z: http://www.itsgnetwork.com/pdf/taxNews/Insights_Vol8No2.pdf
- BDO (2021). Publikace: DAC 6: Povinnost oznamovat přeshraniční transakce. In: BDO [online]. Praha: BDO, 24. 7. 2020 [cit. 2021-12-01]. Dostupné z: <https://www.bdo.cz/cs-cz/publikace/dane/dac-6-povinnost-oznamovat-preshranicni-transakce>
- Bianco, A. (2021). DAC6 and the Challenges Arising from Its Disclosure Obligation. EC Tax Review, 30(1), 8–23.

- ČAK (2019). Transpozice směrnice EU DAC 6 a povinnost mlčenlivosti. In: ČAK [online]. Praha: Česká advokátní komora, 16. 4. 2019 [cit. 2021-12-01]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/brozura_cak_mlcenlivost_nahled.pdf
- Dušek, J. (2020) Směrnice DAC 6 v přehledech: oznamování přeshraničních transakcí. Praha: Grada Publishing. Účetnictví a daně (Grada). ISBN 978-80-271-2930-0.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací daňových předpisů Evropské unie a v oblasti zamezení dvojímu zdanění, poslanecký tisk č. 572/0. Dostupné také z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=572&CT1=0>
- Finanční správa (2020a). Aktuální informace k oznamovací povinnosti dle DAC 6, stav ke dni 10. 9. 2020. Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-zdanovani-prime-dane/dac6/aktualni-informace-k-oznamovaci-povinnosti-dle-dac6/stav-ke-dni-10-9-2020>
- Finanční správa (2020b). Aktuální informace k oznamovací povinnosti dle DAC 6, stav ke dni 19. 8. 2020. Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-zdanovani-prime-dane/dac6/aktualni-informace-k-oznamovaci-povinnosti-dle-dac6/stav-ke-dni-19-8-2020>
- Finanční správa (2020c). Aktuální informace k oznamovací povinnosti dle DAC 6, stav ke dni 17. 6. 2020. Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-zdanovani-prime-dane/dac6/aktualni-informace-k-oznamovaci-povinnosti-dle-dac6/stav-ke-dni-17-6-2020>
- Finanční správa (2020d). Informace o vzniku nové oznamovací povinnosti od 1. 7. 2020 ve vztahu k přeshraničním uspořádáním, která se mají oznamovat (tzv. DAC6). Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-zdanovani-prime-dane/dac6/dac6/informace-o-vzniku-nove-oznamovaci>
- GFŘ (2020). Časté otázky a odpovědi související s aplikací zákona č. 164/2013 Sb., o mezinárodní spolupráci při správě daní a o změně dalších souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „ZMSSD“) v případě oznamovací povinnosti týkající se oznamovaných přeshraničních uspořádání (dál také i jen jako „DAC6“). Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/ms-prime-dane/otazky-a-odpovedi-k-DAC6.pdf>
- Hinds, R. a kol. (2018). Statistika v ekonomii. Průhonice: Professional Publishing. ISBN 978-80-88260-09-7.

- Hronek, K. (2021). Porovnání počtů oznámení a nejčastějších charakteristických znaků DAC6. EY [online]. Praha: EY, 26. 10. 2021 [cit. 2021-12-01].
Dostupné z: https://www.ey.com/cs_cz/tax/tax-alerts/2021/porovnaní-poctu-oznamení-a-nejčastejšich-charakteristických-znak-dac6?fbclid=IwAR1upKNnOhe3N8elnqRssE749vDefy0p63T1yXQGP_wSYoMJJWppmYG0UFA
- Kulínský, R., Hronek, K. (2020). Návrh transpozice DAC 6 – aktuální stav. EY: Daňové a právní zprávy – červen 2020 [online]. Praha: EY, 17. 6. 2020 [cit. 2021-12-01]. Dostupné z: https://www.ey.com/cs_cz/tax/danove-a-pravni-zpravy-cerven-2020
- Petrášová, T., Slavičková, C. (2020). Praktický pohled (daňového poradce) na vybrané aspekty implementace tzv. směrnice DAC6 v ČR a v zahraničí. Bulletin [online], 8(4), 23–29. [cit. 2021-12-03]. ISSN 1211-9946.⁴
- Petrášová, T., Slavičková, C. (2021). Krátce k oznamovací povinnosti DAC VI. Deloitte: dReport [online]. Praha: Deloitte, 24. 5. 2021 [cit. 2021-12-01]. Dostupné z: <https://www.dreport.cz/blog/kratce-k-oznamovací-povinnosti-dac-vi/>
- Rödl & Partner. (2020). DAC 6: Nová oznamovací povinnost přeshraničních uspořádání. Rödl & Partner [online]. Praha: Rödl & Partner. [cit. 2021-12-01]. Dostupné z: https://www.roedl.net/fileadmin/user_upload/Roedl_Czech_Republic/brozury/ok/DAC_6_2020_brozura.pdf
- Směrnice Rady (EU) 2018/822 ze dne 25. května 2018, kterou se mění směrnice 2011/16/EU, pokud jde o povinnou automatickou výměnu informací v oblasti daní ve vztahu k přeshraničním uspořádáním, která se mají oznamovat. In: Úřední věstník, L 139/1, 5. 6. 2018, s. 1–13. ISSN 1725-2555. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0822&from=EN>
- Specializovaný finanční úřad (2022). Poskytnuté informace dle zákona č. 106/1999 Sb. [online]. 21. 2. 2022. Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/financni-sprava-cr/organizacni-struktura/organy-financni-spravy/uzemni-pracoviste/uredni-desky/app/uredni-deska/4000/252627>
- Zákon č. 164/2013 Sb., o mezinárodní spolupráci při správě daní a o změně dalších souvisejících zákonů. In: Sběrka zákonů. 12. 5. 2013. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-164>

⁴ Bulletin se stahuje do počítače automaticky, proto není přímo odkaz na PDF.

První pilíř BEPS 2.0 a jeho dopad na společnost Meta Platforms, Inc.

*Lukáš Jankovec**

Abstrakt:

Príspevek se zabývá návrhem digitální daně a dopadem návrhu digitální daně na daňové subjekty v České republice. Obsahuje základní přehled výhod digitální daně, jehož součástí je problematika obchodních, politických vztahů mezi evropskými státy a USA. Teoretická část práce obsahuje historii mezinárodního zdanění, problematiku smluv o zamezení dvojího zdanění, důvody pro i proti zavedení cla a základní informace o tvorbě smluv o zamezení dvojímu zdanění. Poslední praktická část se věnuje podrobnému popisu digitální daně, principu zdanění v rámci digitální daně, českému návrhu digitální daně, předmětu digitální daně, implementací daně do jednotlivých jurisdikcí a dopadu digitální daně na daňové subjekty.

Klíčová slova: BEPS, OECD, první pilíř, mezinárodní zdanění

JEL klasifikace: H25

1 Úvod

V minulosti se mnohokrát řešilo, jak zamezit daňovým únikům. Z problematiky, která se řešila před desítkami let, což bylo dvojí zdanění (European Commission [b.r.]), jsem se dostali do opačného extrému. Celosvětově se potýkáme s tím, že se z daně z příjmů právnických osob stává čím dál více bezzubá daň. Sazby této daně se ve většině vyspělých států snižují a její důležitost v daňovém mixu je stále nižší (KPMG 2021). Je asi zřejmé, že právnické osoby se budou vždy snažit snížit svoji daňovou povinnost a není na tom nic špatného. Vedení společnosti je tlačeno ze strany akcionářů, aby tržní hodnota podniku byla co nejvyšší, což se pak bohužel také projevuje na tom, že se vedení podniku snaží ušetřit, kde se dá. Firmám proto nemá smysl vyčítat, že dělají, co mohou, aby mohly systém legálně obejít. To, že hlavně velké nadnárodní právnické osobydělají vše pro to, aby nemusely platit daně, může negativně ovlivnit názory ve společnosti. Z průzkumu Foa a Manka vyplynulo, že mladí ztrácejí víru v demokracii (2017, s. 6). Mladí lidé preferují více politická uskupení na levé straně spektra. (Jones 2021) Víru v demokracii pro mladé by mohlo být prosazování zájmů právě mladých voličů. Jedním z nich je například právě zdanění velkých společností, což tento problém může alespoň částečně vyřešit. Prosazováním politiky, která cílí na mladé lidi je i silná zbraň proti hybridní, ale v této chvíli i skutečné válce proti totálníma nedemokratickým státům, která necítí lidská práva a neváží si života jednotlivce. Jedním z častých nástrojů, které

* Lukáš Jankovec; Vysoká škola ekonomická v Praze, Nám. W. Churchilla 1938/4, Praha 3 – Žižkov, 130 67, <janl11@vse.cz>.

využívá propaganda totalitních států je forma rozdělení společnosti. Pokud bude projekt BEPS 2.0 úspěšný, tak je velká šance, že obchodní válka mezi Evropou a USA nebude. Obchodní válka mezi Evropou a USA hrozila díky uvalení digitální daně, kterou chtěla uvalit Evropská unie. Díky tomu, že máme v západní civilizaci demokracii, tak je zaručené to, že každý volič má svůj hlas a víceméně politickou stabilitu. Politickou stabilitou myslím to, že se vlády střídají po řádných nebo předčasných volbách bez toho, aby probíhal puč nebo nějaký ozbrojený konflikt. (Feng 1997, s. 391) Jedním z řešení problematiky vyhýbání se daním představoval návrh takzvaného digitálního zdanění, to se týkalo hlavně technologický gigantů, jako jsou například vlastníci právnických osob Facebook nebo Google. Digitální daň byla dobrým nástrojem, protože díky ní mohl stát zdanit společnosti, které by se jinak povinnosti zaplatit daň vyhnuly. Další nespornou výhodou této daně je to, že se přímo nedotýká voličů daného státu. Velká část lidí si ani neuvědomí, že tato daň existuje, protože ji přímo nezaplatí. Projeví se sice v ceně výrobků, ale toho si většina obyvatel nevšimne. Bohužel digitální daň není ideální. Problém digitální daně je v tom, že se týká společností převážně z USA, ať už je to například: Microsoft, Meta Platforms, Apple. Vzhledem k tomu, že velká část obyvatel USA vlastní akcie těchto podniků, tak to je tato daň problematičtější hlavně z politického hlediska. Spojené státy Americké proto brali digitální daň jako útok na jejich ekonomiku. Američané se snaží, aby státy nezaváděly digitální daň, aby ostatní státy neohrozili jejich ekonomiku. (Hamilton 2020) Američané dokonce hrozili i uvalením cel na vybrané francouzské zboží. (Šolcová a ČTK 2020) Dalším problémem mezinárodního zdanění je to, že velké nadnárodní společnosti chtějí přesunout své sídlo tak, aby mohly platit nulovou sazbu. Joe Biden se snažil zvýšit sazbu daně pro americké podniky, ale ty daly jasně najevo, že udělají všechno pro to, aby korporátní daně platit nemusely. Problém byl v tom, že vláda Spojených států neměla bohužel žádný nástroj, aby donutila ostatní země, aby měly něco jako globální minimální sazbu korporátních daní, pokud nechtějí napadnout nějaký bezvýznamný ostrov. (Scott 2021) Pandemie koronaviru měla nepříznivý vliv na stav veřejných rozpočtů nejen v Evropě, ale také například ve Spojených státech. Což mělo za následek to, že stále více vlád ve skoro všech státech na světě muselo hledat nové zdroje pro financování dluhu. (European Statistical Office [b.r.]) Další velkou výzvou pro většinu ekonomik dnes představuje nová politika, která má za cíl dramaticky snížit vypouštění emisí do ovzduší. I když je zelená politika v České republice poměrně neoblíbená, tak to neznamená, že se bez ní dokážeme obejít. Česká republika je člen Evropské unie, a proto musí plnit své závazky a dalším důvodem je to, že ekonomické odvětví, které se zaměřují na řešení environmentálních problémů budou v příštích letech poměrně výhodné. V dnešní době se snaží OECD dva hlavní problémy mezinárodního zdanění vyřešit pomocí dvou pilířové reformy daní. První pilíř je revoluční v tom, že část zisku společnosti se zdaní v místě "spotřeby" produktu, takže tento pilíř by měl nahradit digitální daň

a odvrátit nebezpečí obchodních válek. Druhý pilíř je v této době více výhodný pro Spojené státy. Předpokládám, že v průběhu tohoto století, bude druhý pilíř výhodný i pro Čínu. Čínská ekonomika stabilně roste a čínské společnosti se začnou postupně prosazovat i mimo čínský trh..(Kharpal 2021)

2 Historie mezinárodního zdanění

Hospodářství každého státu je tvořeno různými sektory. Zemědělství v našem hospodářství tvořilo průběžně stále menší a menší poměr v ekonomice. Tím, jak spolu státy začali obchodovat, tak se také nejen státy, ale i občané začali orientovat na sektory, které byly pro dané státy výhodné. Větší specializace větším důrazem na obchodní styk. Čím více je daná ekonomika specializovaná, tím je důležitější obchod. Lidé se stále více a více museli obchodu věnovat, protože si nebyli schopni vyrobit většinu věcí sami. (Malone et al. 2011) Obchod neboli výměna zboží v rámci nějakého celku většinou nebyla problém. Problém se často začal vyskytovat, když se začal řešit obchod mezinárodní. Cílem většiny států, v té době bylo, uchovat kladnou platební bilanci, to znamená, že každý stát chtěl více vyvážet než zboží dovážet. Asi nejhlavnější představitel této teorie byl Jeana-Baptiste Colbert, který byl ministrem financí ve Francii za dob Ludvíka XIV. Ten se snažil použít teorii merkantilismu, jejíž cílem je co nejvíce zvýšit export. (The Editors of Encyclopaedia Britannica 2020) Řada států chtěla podpořit své lokální výrobce nebo zemědělce, a proto začala uvalovat cla na zboží ze zahraničí. (Barone 2020) Cla samozřejmě nesloužila jen na podporu místních výrobců nebo zemědělců, ale také měla kladný efekt na státní pokladnu, protože každý jednotlivý stát mohl vybrat více prostředků. Další výhodou bylo, že každý stát mohl mít alespoň nějaký přehled o tom, co se děje v ekonomice, v jakém odvětví je daná ekonomika nezávislá, a kde je naopak závislá na okolních státech. To se může zdát jako nějaký detail, ale v případě války bylo nesmírně důležité, aby každý panovník věděl, že je schopný válku vést. Výhody cla se zdají zřejmé a nemá smysl se o nich dále bavit, ale je také potřeba říct, že cla také poměrně poškozují jednotlivé ekonomiky. Clo poškozují ekonomiku hlavně v tom, že zpomalují obchod napříč státy. (Guarino 2018) Jako řešení tohoto problému, začaly všude po světě vznikat bezcelní unie, ať už mezi evropskými státy, tak například v Severní Americe NAFTA (North American Free Trade Agreement). Dalším krokem k podpoře obchodu byly smlouvy o dvojím zdanění, které mezi sebou začaly uzavírat jednotlivé státy na bilaterální bázi. Česká republika potažmo Československo bylo v těchto dohodách poměrně úspěšné, protože jako malý stát uprostřed Evropy s orientací na export, byly tyto dohody pro Česko poměrně výhodné.

2.1 Smlouva o zamezení dvojího zdanění

Problematika dvojího zdanění je problém, který se začal řešit počátkem minulého století. Původním nápadem bylo udělat jednu velkou multilaterální smlouvu, která by platila napříč všemi státy. To se bohužel setkalo s odmítnutím, a proto spolu

začali státy uzavírat smlouvy bilaterální. V roce 1961 vznikla modelová smlouva Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) o zamezení dvojímu zdanění v oboru daní z příjmu. (Huba 2013, s. 50) Tato smlouva je samozřejmě průběžně aktualizována ze strany OECD, aby reagovala na potřeby dnešní doby. Svoji modelovou smlouvu představila také organizace spojených národů (OSN). Smlouvy se liší v tom, že modelová smlouva od OSN je spíše vhodná pro rozvojové země, protože uděluje zemi zdroje zdanit více prostředků na svém území. U rozvojových zemí se častěji stává, že tam investuje zahraniční subjekt, který i později odvádí zisky do mateřské společnosti. Mateřské společnosti častěji sídlí ve vyspělých zemích. Samozřejmě se také stává, že právnická osoba, která má sídlo nebo místo vedení v rozvojové zemi investuje ve vyspělé zemi, ale bilance investic je na straně vyspělých zemí. Každý stát si modelovou smlouvu upravuje podle svých zájmů tak, aby smlouva nejvíce vyhovovala jemu. V průběhu vyjednávání se obě strany postupně domluví na znění smlouvy, která je pro oba subjekty co nejvíce výhodná. Jedná se o kompromis, takže každá strana musí většinou trochu ustoupit ze svého, aby se dosáhlo dohody. Bohužel velká část smluv je domluvena před desítkami let, kdy se ještě o zdanění digitální ekonomiky neuvažovalo, takže smlouvy nepočítají se zneužívání smluv o omezení dvojímu zdanění, aby došlo k takzvanému dvojímu nezdanění. Vzhledem k tomu, že podle OECD je uzavřeno více než 3000 smluv, tak je nemožné, aby se teď všechny smlouvy změnily (OECD 2018). Tento problém se jevil jako neřešitelný, a proto se některé státy rozhodli zavést digitální daň.

3 Digitální daň

Návrh digitální daně je všude jiný. Je jasné, že každý stát si vymezil jinak, čemu bude říkat digitální daň. Každý jednotlivý státní útvar si klade jiné podmínky pro to, jaký podnik pod tuto daň spadá a jaká ne. Ve většině případů se ale jedná o specifickou daň, která se zaměřuje hlavně na zdanění digitální ekonomiky. Digitální ekonomikou myslíme hlavně právnické osoby, které fungují jako sociální síť, programy na vyhledávání na internetu atd.

3.1 Digitální daň jako daň z obratu

Digitální daň se liší od daně z příjmů fyzických osob tím, že se počítá podle výše obratu dané společnosti. Jedná se tedy o obratovou daň, to znamená, že výše daně není závislá na výši marže společnosti na tom, jestli je podnik ziskový nebo ztrátový, ale jen a pouze na tom jaký má obrat. Taková daň má za důsledek to, že společnosti budou nuceni daň platit i v případě, že bude daná osoba povinná k digitální dani ztrátová. To, ale není všechno, na rozdíl od například dani z přidané hodnoty, může společnosti vzniknout daňová povinnost i v případě, že přidaná hodnota podniku bude záporná. Marže podniku samozřejmě ovlivňuje výši digitální daně. Každý podnik si podle ekonomických teorií určuje marži podle toho, aby měl co největší zisk. Marže podniku je tedy závislá nejen na tom, v jakém oboru

společnost podniká. Marže může být ovlivněna náklady, které jsou potřeba pro vstup do odvětví, ale také s etikou. Je otázka kolik procent lidí je ochotno investovat do oborů, které jsou eticky problematické. Za neetické podnikání považuje každý něco jiného. Každý má svůj vlastní etický kodex. Ve světě investování, se neetickým akciím říká sin stock, což by se dalo přeložit jako „hříšné akcie“. Jedná se o právní osoby, které vyrábějí: alkohol, tabákové výrobky, zbraně nebo společnosti, které podnikají v oborech jako je například gaming nebo firmy provozující pornografické stránky. (Kenton 2020). Marže podniku závisí také na tom, jaké má podnik postavení na trhu. Pokud si může společnost dovolit mít vysoké marže, tak je samozřejmě i produkt nebo službu prodat draž. Cena produktu a služby se zjednodušeně vypočítá jako součet výrobních a nákladů a právě marže.

Struktura digitální daň nahrává právníkům osobám, které mají větší marži. Protože při stejných tržbách zaplatí společnosti stejnou digitální daň, nehledě na tom, jakou marži mají. (viz obrázek pod textem). V obrázku, který je pod textem předpokládám, že oba podniky, jak společnost A, tak i společnost B splňují všechny podmínky pro to, aby na území České republiky platili digitální daň. Sice se může zdát podle obrázku, že oba subjekty povinné k digitální dani podnikají v oblasti těžkého průmyslu, ale není tomu tak. Z výše zmíněného platí, že digitální daň může působit na nějaké podniky diskriminačně. Pokud budeme vycházet z předpokladu, že se osoba povinná k digitální dani rozhodne nezvedat ceny jejich zboží nebo výrobku, ale místo toho snížit svoji marži, tak se to dotkne samozřejmě více společnosti A, protože ta pak bude mít menší marži a tím i její zisk klesne. U společnosti B marže samozřejmě také klesne, ale zisk se relativně o tolik nezmění.

Obr. 1: Společnost A a B

Pokud budeme vycházet z předpokladu, že se osoba povinná k digitální dani rozhodne nezvedat ceny jejich zboží nebo výrobku, ale místo toho snížit svoji marži, tak se to dotkne samozřejmě více společnosti A, protože ta pak bude mít menší marži a tím i její zisk klesne. U společnosti B marže samozřejmě také klesne, ale zisk se relativně o tolik nezmění.

3.2 Implementace digitální daně do legislativ vybraných států

Digitální daň nebo návrh digitální daně je v každém státě jiný. Návrh legislativy je ve většině států jiný. Největší rozdíly jsou obecně v tom, jaká je v jednotlivých státech sazba daně a podle hranice, která určuje, jakých společností se tato daň týká a jakých ne. Obecně se dá říci, že většina sazeb této daně se pohybuje od 1 % do 5 %. Sazby daně většinou závisí na různých faktorech. Jedním z faktorů, který je často v souvislosti nejen s touto daní zmiňován je účel získat co nejvíce peněz do státního rozpočtu. K dalším faktorům můžeme řadit například to, jaký má jednotlivý stát vztahy se Spojenými státy nebo jestli chce, aby se daná daň dotkla i lokálních společností.

3.3 Česká republika

V České republice se prosazovala digitální daň hlavně za vlády Andreje Babiše. Česká republika navrhla digitální daň ze služeb 27 listopadu roku 2019. Návrh počítal s tím, že se zdaní tři druhy služeb:

- Mnohostranné digitální využití
- Cílená reklama
- Prodej dat o českých zákaznících (Plasová a Čaň, 2020, s. 3:30)

Problematikou návrhu této daně by bylo praktická aplikace daně. Návrh počítal s tím, že českého uživatele od uživatele ze zahraničí pozná podle toho, jakou má IP adresu. To se dá ale snadno obejít pomocí virtuální privátní sítě (VPN). Podniky, na které by se vztahovala digitální daň by se, proto mohli rozhodnout zakázat uživatelům s českou IP adresou, aby se připojovali na jejich internetové stránky. To by pak v konečném stádiu vedlo k tomu, že by se v České republice vybrala nulová digitální daň a občanům našeho státu by vznikl náklad navíc. Podle návrhu zákona se sice s možností použití virtuální privátní sítě počítá. Pokud nebude IP adresa vhodná, lze považovat osobu za českého uživatele, pokud má bydliště nebo sídlo na území České republiky. Toto řešení může působit jako ideální, avšak je nemožné kontrolovat. Stát není schopný kontrolovat každé zařízení, které má svojí IP adresu, jestli ho používá český uživatel. Vlastní IP adresu má například i tiskárna, tablet, mobil, ale třeba i chytrá pračka. (Alza a.s., 2021) Většina států se bojí toho, že by se mohla digitální daň dotknout malých start-up podniků, který chtějí podnikat v jejich zemi. Dále se každá země má za cíl pomáhat malým a středním společnostem, protože ty většinou platí daně a zaměstnávají velké množství lidí. Smyslem digitální daně by proto mělo být to, že se bude digitální daň týkat pouze

velkých nadnárodních společností. Česká republika se rozhodla uplatnit stejný přístup, a proto udělala hranici od které musí podnik platit digitální daň. Tyto hranice se týkají dvou částek. První částkou nebo hranicí je lokální obrat, který musí být větší než 100 milionů korun. Lokálním obratem myslím příjmy, které získá společnost na území české republiky, jak už jsem řekl dříve, obrat se bude posuzovat podle IP adresy uživatelů. Druhou hranicí, kterou musí podnik překročit, aby měl povinnost platit digitální daň je výše celosvětového obratu. Tato hranice má pomoci lokálním společnostem, aby nemuseli digitální daň platit. Tvůrci legislativy se rozhodli, že za hranici budou považovat celosvětový obrat, který bude větší než 750 milionů eur. (Anon. [b.r.], s. 6) V různých zdrojích se pořadí těchto pravidel liší, podle reportu, kterou zpracoval úřad obchodního zástupce Spojených států-výkonného úřadu prezidenta je první h lokální obrat a druhou hranicí globální obrat, podle návrhu zákona je to opačně. Tento rozdíl je podle mého názoru pouze formální a na konkrétní zákon nemá žádný vliv. Třetí podmínkou pro placení daně je podíl částek P1 a P2. Podíl musí odpovídat rovnici:

$$\frac{P1}{P2} > 10\%$$

Za částku P1 považujeme: „úhrn částek vztahujících se k poskytnutí zdanitelných služeb na území jednotlivých členských států Evropské unie, smluvních států Dohody o Evropském hospodářském prostoru nebo Švýcarské konfederace (dále jen „členský stát“) za toto rozhodné období vypočtených obdobně jako rozhodná částka“. Za částku P2 považujeme: „celková výše jejich výnosů za toto rozhodné období dosažených v jednotlivých členských státech.“ Dalo by se říct, že cílem třetí podmínky je vyloučit z této daně společnosti, jejíž hlavním předmětem podnikání nejsou operace týkající se digitální daně. Příklad použití: Stále více automobilek začne v dohledné době prodávat elektrická auta. Elektrická auta nejezdí na fosilní paliva, a proto je část veřejnosti považuje za ekologická. Problematikou těchto aut je to, že se musí nabít. Toto nabití je pomalejší, než když se automobil natankuje. Společnost Škoda Auto a.s. se rozhodne čas nabíjení svým zákazníkům zpříjemnit a začne jim dodávat počítačové hry, které jsou upravené tak, aby se dali hrát v automobilu. Společnost bude nabízet část her zdarma a za část nabízených her si bude brát provizi. Pokud by neexistovala třetí podmínka, tak by vznikla společnosti povinnost začít platit digitální daň. Při prodeji 79 928 aut (Anon. [b.r.], s. 36) a průměrná cena nejlevnějšího modelu společnosti Škoda Auto v ČR byl roce 2020 model Škoda Citigo, jehož průměrná cena byla 454 300 Kč (Kurzy.cz 2022). Pokud tuto problematiku zjednoduším, tak by se dalo říct, že částka P1 zahrnuje všechny částky, které se týkají předmětu digitálních daní. Částka P2 by se při tomto zjednodušení dala považovat za celkovou výši tržeb. Obě částky se týkají výnosů, které vznikly na území Evropského hospodářského prostoru a Švýcarské konference. Navrhovaná sazba daně byla stanovena na částku 7 %. Tato sazba byla

jedna z největších, kterou jakýkoliv stát navrhl. Sazba se poté snížila na 5 %, což je stále poměrně velké číslo s ohledem na sazbu například ve Francii, kde je sazba 3 % (Asen a Bunn 2021). Tento návrh zákona nakonec nebyl schválen. Současná vláda Petra Fialy se rozhodla počkat s implementováním zákona do té doby, až bude hotový první pilíř BEPS 2.0. Minulá vláda navrhovala prosadit tento zákon už od ledna 2021. Jedním z argumentů bylo to, že se vláda bála toho, že BEPS 2.0 nebude v dohledné době schválen (Šimánek 2021). Návrh digitální daně se setkal s negativním hodnocením od řady expertů. Za hlavní problém považovala velká část dotazovaných to, že digitální daň přinese České republice poměrně malé příjmy. Odhady příjmů byly kolem 5 miliard, což při velikosti státního rozpočtu rozhodně není nějaká velká částka.

4 Závěr

Budoucnost digitální daně je v České republice nejistá. Vedou se debaty, jestli bude tato daň na našem území uzákoněna. Výhodou digitální daně je dodatečný daňový příjem pro státní rozpočet a určitá forma regulace digitálního sektoru. Nevýhodou této daně můžou být zhoršené mezinárodní vztahy. Odpůrci digitální daně vidí budoucnost ve dvou pilířové reformě OECD v rámci BEPS 2.0. Z administrativního hlediska je náročnější změnit velkou část smluv o zamezení dvojího zdanění, než zavést digitální daň. Předmětem této daně je obrat společnosti. Český návrh zákona počítal se sazbou 5 %. Odhadované příjmy digitální daně se pohybují kolem pěti miliard korun.

Literatura

ALZA A.S, Alza, 2021. Co je IP adresa? | Alza.cz. Alza [online] [vid. 2022-03-31].

Dostupné z: https://www.alza.cz/co-je-ip-adresa?gclid=CjwKCAjwopWSBhB6EiwAjxmqDcHZVzc9fqXdmxvcC5SpqJyp1Ya818-ver7xP6GFfqWiM4c_AEAjFxoCix8QAvD_BwE&kampan=adw4_alza_bee_gen_clanky_alza-clanek-co-je-ip-adresa-23787&ppcbee-adtext-variant=1-obecný-clanek

Anon., [b.r.]. 220322-SKODA-AUTO-Vyrocní-zpráva-2021-1.pdf [online].

[vid. 2022a-03-31]. Dostupné z: <https://cdn.skoda-storyboard.com/2022/03/220322-SKODA-AUTO-Vyrocní-zpráva-2021-1.pdf>

Anon., [b.r.]. StatusUpdate301InvestigationsBEUIndCR.pdf [online].

[vid. 2022b-03-31]. Dostupné z:

<https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Releases/StatusUpdate301InvestigationsBEUIndCR.pdf>

ASEN, Elke a Daniel BUNN, 2021. Digital Services Taxes in Europe. Tax

Foundation [online]. [vid. 2022-03-31]. Dostupné z:

<https://taxfoundation.org/digital-tax-europe-2020/>

- BARONE, Adam, 2020. Learn More About Import Duty. Investopedia [online] [vid. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/i/import-duty.asp>
- EUROPEAN COMMISSION, [b.r.]. Treaties for the avoidance of double taxation concluded by Member States [online] [vid. 2022-02-02]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/taxation_customs/treaties-avoidance-double-taxation-concluded-member-states_en
- EUROPEAN STATISTICAL OFFICE, [b.r.]. The European economy since the start of the millennium - A strong increase of government debt. The European economy since the start of the millennium [online] [vid. 2022-02-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/european_economy/bloc-4c.html?lang=en
- FENG, Yi, 1997. Democracy, Political Stability and Economic Growth. *British Journal of Political Science*. 27(3), 391–418. ISSN 0007-1234.
- FOA, Roberto Stefan a Yascha MOUNK, 2017. The Signs of Deconsolidation [online]. 2017. FOA, Roberto Stefan a Yascha MOUNK.
- GUARINO, 2018. The Economic Effects of Trade Protectionism. FocusEconomics | Economic Forecasts from the World's Leading Economists [online] [vid. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.focus-economics.com/blog/effects-of-trade-protectionism-on-economy>
- HAMILTON, Isobel Asher, 2020. France is pushing ahead with its tax on US Big Tech after a 10-month standoff with Trump, setting the stage for a trade war over makeup and handbags. *Business Insider* [online] [vid. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/france-starts-implementing-big-tech-tax-despite-us-threats-2020-11>
- HUBA, Peter, 2013. THE ROLE OF DOUBLE TAX CONVENTIONS IN INTERNATIONAL TAX LAW. 4.
- JONES, Owen, 2021. Eat the rich! Why millennials and generation Z have turned their backs on capitalism. *The Guardian* [online]. [vid. 2022-03-14]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2021/sep/20/eat-the-rich-why-millennials-and-generation-z-have-turned-their-backs-on-capitalism>
- KHARPAL, Arjun, 2021. „Tip of the spear:" Venture capitalist says Chinese tech companies are just starting to go global. *CNBC* [online] [vid. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2021/12/06/chinese-tech-companies-are-just-starting-to-go-global-vc-says.html>

- KPMG, 2021. Corporate Tax Rates Table – KPMG Global. KPMG [online] [vid. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html>
- KURZY.CZ, 2022. Škoda Citigo 2020 – cena auta | Kurzy.cz [online] [vid. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/auto/cena/skoda/citigo/2020/>
- MALONE, Thomas W., Robert LAUBACHER a Tammy JOHNS, 2011. The Big Idea: The Age of Hyperspecialization. Harvard Business Review [online]. [vid. 2022-02-04]. ISSN 0017-8012. Dostupné z: <https://hbr.org/2011/07/the-big-idea-the-age-of-hyperspecialization>
- OECD, 2018. Landmark tax agreement to strengthen tax treaties enters into force with additional countries joining – OECD [online] [vid. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/tax/beps/landmark-tax-agreement-to-strengthen-tax-treaties-enters-into-force-with-additional-countries-joining.htm>
- PLASOVÁ, Anita a Matěj ČAŇ, 2020. Naše pravidla pro digitální daň jsou kuriózní, tvrdí expert - Seznam Zprávy [online]. 2020. PLASOVÁ, Anita a Matěj ČAŇ.
- SCOTT, Michelle P., 2021. Biden’s Tax Plan: What’s Enacted, What’s Proposed. Investopedia [online] [vid. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/explaining-biden-s-tax-plan-5080766>
- ŠIMÁNEK, Vít, 2021. Digitální daň by podle Schillerové mohla platit od poloviny roku. ČT24 – Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR – Česká televize [online]. [vid. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3282032-digitalni-dan-podle-schillerove-mohla-platit-od-poloviny-roku>
- ŠOLCOVÁ, Tereza a ČTK, 2020. Odveta za digitální daň hluboce a trvale poškodí vztahy mezi Paříží a Washingtonem, varují Francouzi. iROZHLAS [online] [vid. 2022-03-16]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/washington-pariz-digitalni-dan-odveta_2001061207_sot
- THE EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 2020. mercantilism | Definition & Examples | Britannica [online] [vid. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/mercantilism>

Jaké jsou možné či pravděpodobné dopady zvýšení úrokových sazeb?

*Sára Johanovská**

Abstrakt:

Tato práce se věnuje analýze možných či pravděpodobných dopadů zvýšení úrokových sazeb na několik typů úvěrů. Jejím cílem je shrnutí teoretických východisek dané problematiky, identifikace možných dopadů zvýšení úrokových sazeb a jejich vliv na domácnosti, firmy, investory, státní dluh a obecně na stav české ekonomiky. V úvodu práce jsou shrnuta teoretická východiska definující nejen základy měnové politiky centrální banky v podobě zvoleného monetárního režimu ČNB a používaných měnově-politických nástrojů, ale také vliv restartu postcovidové ekonomiky a související reakce České národní banky. Pro provedení analýzy možných dopadů zvýšení úrokových sazeb pro nás bude také zásadní inflační prognóza následujících týdnů a měsíců. Druhá část práce se již věnuje samotným pravděpodobným dopadům nastavení úrokových sazeb, a to konkrétně na dvou typech úvěrů – státním dluhu a hypotečních úvěrech.

Klíčová slova: Měnová politika, inflace, inflační prognóza, státní dluh, úroková sazba, post-covidová ekonomika

JEL klasifikace: E40, H50

1 Úvod

Podle základní ekonomické teorie by mělo platit, že pokud je hrubý domácí produkt na potenciálu, tak se ekonomika nachází v rovnováze a nevznikají deflační ani inflační tlaky. Naopak (nejen) česká ekonomika se před nástupem pandemie nacházela výrazně nad potenciálem a inflační tlaky tak generovala. V reakci na vládní restriktce a utlumení ekonomické aktivity se většina ekonomů obávala deflace. Přebytek nabídky nad poptávkou a propad české ekonomiky však obávané deflační tlaky v loňském roce nepřinesl. Vlády jednotlivých světových ekonomik reagovaly od počátku pandemie silnou expansivní fiskální politikou doprovázenou snižováním úrokových sazeb téměř k nulovým hodnotám a uvolněním měnových podmínek ve snaze zabránit drastickým dopadům na ekonomiky, sociální situaci, nezaměstnanost a ztráty národních i osobních příjmů a bohatství. Rozvolňování protiepidemických opatření, doprovázené silným hospodářským růstem, přetrvávající vysokou nabídkou peněz a také velkým množstvím úspor, vzniklých odloženou spotřebou z doby pandemie, přineslo inflační tlaky. Přehřátá ekonomika z předešlého období silného ekonomického růstu, růstu mezd, cen energií a potravin však způsobila, že inflační tlaky v ekonomice nejsou jen pouze dočasné a centrální

* Sára Johanovská; Vysoká škola ekonomická v Praze, Nám. W. Churchilla 1938/4, Praha 3 – Žižkov, 130 67, <johs01@vse.cz>.

banka je nucena reagovat zvýšením základních úrokových sazeb a jejich navrácením k normálním hodnotám. Očekávání centrální banky, že inflace vzroste výrazně nad horní hranici tolerančního pásma způsobilo zvyšování úrokových sazeb již léte 2021. Původní inflační prognózy byly však velmi rychle vyvráceny a v reakci na aktuální predikci byla centrální banka nucena úrokové sazby několikrát výrazně zvýšit. Díky řetězci ekonomických vazeb se nová nastavení měnově politických nástrojů promítají do ekonomiky pomocí transmisního mechanismu a vedou v horizontu 12 až 18 měsíců k žádoucím změnám inflace. Nastavení úrokových sazeb nejprve ovlivní rozhodování finančních zprostředkovatelů a přes ně povede ke změnám na trzích cílových. Zvýšení měnově politické úrokové sazby vede ke změně sazeb mezibankovních, následně ke změně úrokových sazeb bank pro poskytované úvěry a přijímané vklady. Výsledkem tohoto procesu je oživení, resp. snížení investiční aktivity a finálně kontrola tlaků na vývoj cenové hladiny. Rozsah provedených zvýšení úrokových sazeb v posledních týdnech naznačuje, že bankovní rada inflační rizika rozhodně nepodceňuje. Co však bude výsledkem utahování měnové politiky? Vyšší úroky přináší podnikům dražší úvěry na investice a provoz, domácnostem limitují dostupnost půjček na bydlení, státu zvyšují náklady na obsluhu státního dluhu, podporují posílení kurzu koruny a tím levnější import a v neposlední řadě zvyšují úročení uložených vkladů. Úrokové sazby však neovlivňují pouze úročení soukromých vkladů či úvěrů, ale také náklady na obsluhu dluhu toho vůbec největšího – schodku státního rozpočtu. Již v průběhu pandemie si stát na financování státního dluhu půjčoval, a to formou aukcí na kterých byly nabízeny státní dluhopisy. K nárůstu nákladů na obsluhu dluhu přispěla kromě samotného zvyšování úrokových sazeb i expanzivní fiskální politika a s tím spojené navyšování schodku.

2 Teoretická východiska

Cíle měnové politiky centrální banky

Hlavní cíle České národní banky jsou definovány v Ústavě ČR a zákoně o České národní bance a to konkrétně „péče o cenovou stabilitu.“⁵ Mezi další cíle patří hlavně „podpora obecné hospodářské politiky vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu“ a to však pouze za podmínky, že tím není narušen hlavní cíl centrální banky.⁶ Odpovědnost centrální banky za udržitelný ekonomický rozvoj se projevuje v zajištění stability cen v ekonomice, čímž přispívá k tvorbě stabilního prostředí k rozvoji podnikatelských aktivit. Pozornost ČNB se koncentruje zejména na stabilitu spotřebitelských cen (v našem případě nikoliv cenová neměnnost, nýbrž mírný růst).⁷

⁵ Ustanovení článku 98 Ústavy ČR a §2 zákona č. 6/1993 Sb., O České národní bance

⁶ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. Měnová politika České národní banky

⁷ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. *Hlavní poslání centrální banky*

Cílování inflace

Předpoklad, že udržitelný ekonomický růst musí být založen na makroekonomické stabilitě byl vždy základem ze kterého Česká národní banka a její měnová politika vycházela. Pro zabezpečení cenové stability volí vždy centrální banka jeden z několika možných monetárních režimů – v případě ČNB konkrétně cílování inflace. Tento měnový režim byl v 90. letech zaveden v mnoha vyspělých ekonomikách a vzhledem k tomu, že se jevil jako nejvýhodnější i v našich podmínkách, byl zaveden v roce 1997 (s platností od ledna 1998) i Českou národní bankou.⁸ Cílem tohoto měnového režimu je udržení inflace blízko cílové hodnoty v rámci stanoveného flukтуаčního pásma. Jelikož inflace je jedním z rozhodujících faktorů chování ekonomických subjektů (spotřeba, investice, úspory), je vhodné zvolit režim, který se na její kontrolu zaměřuje. Tento režim má mnoho výhod, zejména opuštění střednědobých zprostředkovaných cílů, které nejsou již v rámci globalizovaných finančních trhů příliš účinné. Mezi další výhody lze zařadit vyhlášení veřejného závazku, čímž docílíme intenzivnějšího ovlivňování inflačních očekávání. Provedená rozhodnutí jsou také více transparentní, předvídatelná a přispívají k větší informovanosti veřejnosti o provedených opatřeních. Po stanovení inflačního cíle dochází k nastavení měnově-politických nástrojů ve snaze kompenzovat excesivní inflační (resp. Dezinflační) tlaky, které by mohly vychýlit inflaci mimo stanovené toleranční pásmo. Při rozsáhlých nárazových změnách exogenních faktorů (které jsou ve značné míře mimo dosah opatření ČNB) je potřeba uplatnění výjimek z plnění inflačního cíle. Jeho násilné držení by mohlo vést k nežádoucím výkyvům hrubého domácího produktu a míry zaměstnanosti.⁹

Měnově-politické nástroje

Centrální banky mají k dispozici řadu nástrojů, které mohou využít k dosažení stanovených cílů. Vzhledem k časovému zpoždění mezi aplikací měnově politických opatření centrální banky a jejich dopadem na míru inflace se rozhodování ČBN řídí předpovědí budoucího vývoje, a nikoliv současnou situací. ČBN nevyužívá ve své měnové politice zákazů, limitů či příkazů nýbrž využívá nepřímých (tržních) nástrojů k uskutečnění měnově-politických rozhodnutí, a to konkrétně formou nabízení obchodních transakcí bankám, které následně nabízí svým klientům a partnerům finanční produkty za podmínek, které jsou pro ČNB v danou chvíli žádoucí. Pro potřeby naší práce bude klíčové představení diskontních nástrojů monetární politiky, a to hlavně úrokových sazeb, které centrální banka poskytuje komerčním bankám a tím ovlivňuje jejich úvěrovou kapacitu.¹⁰

⁸ HRNČÍŘ M. et. al., Přechod na strategii cílování inflace, Finance a úvěr 4/1998

⁹ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. *Cílování inflace v ČR*

¹⁰ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. *Měnověpolitické nástroje*

Výši úrokových sazeb jakožto nástroje měnové politiky představuje *dvoutýdenní repo sazba*, jelikož se jedná o jakýsi limit, kterému by se tržní úrokové sazby měly blížit. Výše repo sazby odpovídá výnosu pro věřitelskou komerční banku za zpětný prodej cenných papírů centrální bance za cenu vyšší než původní nákup tzn. se jedná o sazbu, kterou je úročená nadbytečná likvidita uložená u ČNB. Výše této sazby ovlivňuje úroky, za které jsou banky ochotny půjčovat finanční prostředky na mezibankovním trhu. Pomocí repo operací může centrální banka udržovat přesně takové množství peněz, jaké si ekonomická situace a finanční systém vyžadují. S úpravou repo sazby dochází i k úpravě *lombardní a diskontní sazby*, dalších dvou měnově-politických sazeb. Lombardní sazba je sazba, za kterou si mohou komerční banky půjčit likviditu od ČNB na jeden den za poskytnutou zástavu. Nachází se zpravidla o jeden bod nad repo sazbou. Diskontní sazba je naopak zpravidla o jeden bod pod repo sazbou (vyjma situace, kdy je repo sazba v hodnotě jednoho procenta či méně) a jedná se o sazbu, za kterou si mohou komerční sazby v ČNB likviditu na jeden den uložit. V případě nedostatku či přebytku likvidity je však pro banky výhodnější si tyto prostředky na mezibankovním trhu půjčit / uložit, a proto tyto možnosti u ČNB příliš nevyužívají. Lombardní a diskontní sazby v tomto případě zastávají pouze tu roli, že určují maximální a minimální úroveň krátkodobých tržních sazeb na mezibankovním trhu.

Restart postcovidové ekonomiky

16. března 2020 rozhodla bankovní rada České národní banky o opatřeních na zmírnění dopadů situace způsobené pandemií COVID-19 na české domácnosti, firmy a podnikatele. Tato opatřená byla přijata v očekávání silné recese české ekonomiky. Ve třech krocích byly postupně sníženy všechny základní úrokové sazby. Úpravy se okamžitě promítly do tržních úrokových sazeb na finančním trhu a s určitým odstupem i do klientských úrokových sazeb z vkladů a úvěrů.¹¹ I když bankovní systém nejevil známky nedostatku likvidity a kapitálová pozice domácího bankovního sektoru byla robustní bylo rozhodnuto o úpravách pravidel měnových operací (dodávací repo operace vyhlášovány třikrát týdně namísto jednou týdně) a zrušení 2procentní proticyklické kapitálové rezervy pro expozice umístěné v ČR (nadále udržována sazba rezerv na úrovni 1,75 procenta). Tato opatření byla vyhlášena po vzoru opatření vyhlášených v říjnu 2008 na podporu domácího trhu během světové finanční krize.¹² Prvotní negativní ekonomický šok vyvolaný dopady globální pandemie, a hlavně restriktivními vládními opatřeními, vedl k výraznému

¹¹ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online] Přehled všech opatření ČNB souvisejících s koronavirovou krizí

¹² ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online] Tisková zpráva 16.3.2020 – ČNB přijímá stabilizační opatření v souvislosti s epidemií koronaviru

propadu HDP, nárůstu nezaměstnanosti, ztrátám individuálních i národních příjmů a bohatství.¹³

Uvolněné měnové podmínky spojené s historicky nízkými sazbami vyvolávaly již ze začátku obavy z růstu inflace. Česká národní banka na rozdíl od jiných centrálních bank nepřistoupila ke kvantitativnímu uvolňování, ale i přesto dosahuje bilance ČNB díky měnovým intervencím (probíhajícím od listopadu 2013 do dubna 2017) historických objemů. Rezervy komerčních bank u centrální banky narostly, ale koruny nově emitované v rámci intervencí se do ekonomiky ve větší míře nedostaly, uvolněná měnová politika tak neměla výrazný vliv na spotřebitelské ceny, ale pouze omezený vliv na aktiva jako nemovitosti či akcie.¹⁴ K uvolněné měnové politice se však se začátkem pandemie musela přidat silná fiskální expanze a tím pádem se nově emitované koruny dostávají přímo do reálné ekonomiky. Růst nabídky peněz, silná fiskální expanze, zvyšující se poptávka a odložená spotřeba vytváří ideální prostředí pro nadměrnou inflaci. Rychlý růst cen potravin, energií, pohonných hmot a vyšší, než očekávaná poptávka mohou působit ve směru vyšších cenových růstů.

Inflační prognóza

Očekávání centrální banky, že inflace vzroste výrazně nad horní hranici tolerančního pásma způsobilo zvyšování úrokových sazeb již v srpnu 2021 a to na úroveň 0,75 procenta. V rámci srpnové prognózy se však počítalo s celkovou tří procentní inflací pro rok 2021 a 2,8 procenta pro rok 2022. Tato prognóza byla však velmi rychle vyvrácena a s momentálně očekávanou inflací blížící se k 7 procentům byla centrální banka nucena úrokové sazby několikrát zvýšit. Na listopadovém zasedání byla dvoutýdenní repo sazba zvýšena na 2,75 procenta. Odeznění silných post pandemických inflačních tlaků spojeno s růstem úrokových sazeb naznačovalo, že by se inflace měla v průběhu příštího roku postupně zvolňovat.¹⁵ Inflace na počátku roku 2022 dále výrazně rostla a překročila hranici 9 %. V reakci na tento vývoj a mimořádné domácí i zahraniční inflační tlaky zvýšila bankovní rada na svém únorovém zasedání dvoutýdenní repo sazbu na 4,50 %. Vezmeme-li v úvahu, že Česká ekonomika bude nadále existovat v situaci probíhající pandemie, problematické globální logistice a nedostatku dodávek materiálů či komponent, tak je zásah ČNB vítaný. Opětovné přehřívání české ekonomiky je brzděno zvyšováním úrokových sazeb a tím zabraňováním prosakování mimořádných inflačních tlaků do ekonomiky.¹⁶ Na přelomu let 2022 a 2023 se očekává návrat k blízkosti dvou-

¹³ MATĚJKOVÁ, Lucie, ARNOŠTOVÁ, Kateřina and KUBICOVÁ, Ivana. Monitoring Centrálních Bank II / 2021

¹⁴ STŘEDOVÁ, Magdalena a MOKRÁŠ, Luboš. *Duben 2021: Nejisté výhledy inflace v ČR po konci pandemie koronaviru*

¹⁵ KRÁL, Petr. čnBLOG: ČNB brzdí inflaci

¹⁶ ČNB, Zpráva o měnové politice – zima 2022

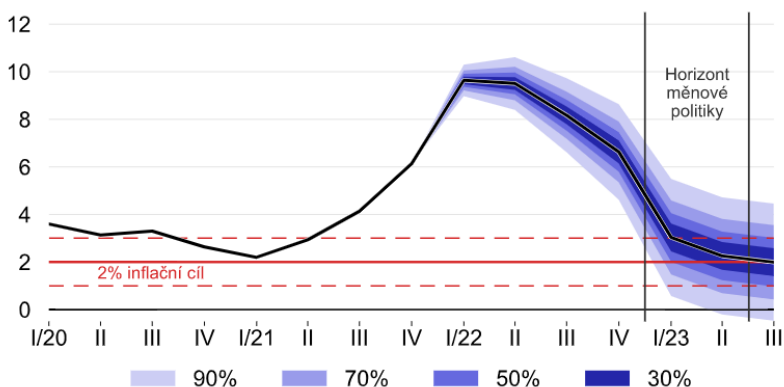
procentního inflačního cíle. Rizikem této predikce je stále přetížení dodávacích řetězců, nedostatek výrobních surovin, slabý kurz a také stále výraznější zdražování energií, což by mohlo vést ke zvýšení predikované inflace.¹⁷

Tab. 1: Vývoj dvoutýdenní repo sazby

03. 5. 2019	27. 3. 2020	24. 6. 2021	06. 8. 2021	01. 10. 2021	05. 11. 2021	23. 12. 2021	4. 2. 2022	1. 4. 2022
2 %	1 %	0,5 %	0,75 %	1,5 %	2,75 %	3,75 %	4,50 %	5 %

Zdroj: Jak se vyvíjela dvoutýdenní repo sazba ČNB?

Graf 1: Celková inflace meziročně

Zdroj: KRÁL, Petr. čnBLOG: ČNB brzdí inflaci

3 Vysoce úročený státní dluh

Prínos provádění odpovídající expanzivní politiky v ekonomicky nepříznivém období rozhodně není důvodem ke kritice. Ekonomická omezení a s tím spojená fiskální podpora však vedla k výraznému zvýšení zadlužení již zadlužených vlád, které je nejčastěji kryto emisí nových státních dluhopisů. Zrušení superhrubé mzdy a následné snížení daně z příjmu v kombinaci s navyšováním důchodů, sociálních dávek a růstem mezd ve státním sektoru jen přispělo k razantnějšímu nárůstu zadlužení českých veřejných financí. Již v průběhu pandemie si stát na financování státního dluhu půjčoval, a to formou aukcí na kterých byly nabízeny státní dluhopisy. V dubnu 2021 byly jen v jedné aukci prodány dluhopisy za celkem 21 miliard Kč s výnosem na desetiletém dluhopisu ve výši 1,89 procenta. Pokud tento výnos porovnáme s ostatními státy Evropské unie, tak se český státní dluh stává jedním z nejméně úročených. Podle agentury Bloomberg se úrok na českém desetiletém dluhu dostal dokonce na hodnotu 2,067 procenta. Neustálé zvyšování

¹⁷ ČNB, Zpráva o měnové politice – zima 2022

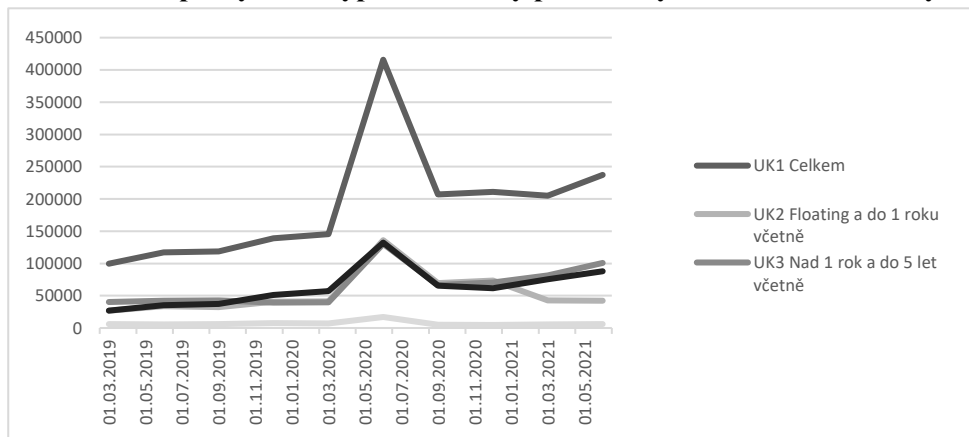
úrokových sazeb zvyšuje náklady na obsluhu dluhu, které se v roce 2021 pohybují okolo 40 miliard (v roce 2022 se odhady pohybují okolo 52 miliard). Růst úrokových sazeb ČNB tlačí úroky na státních dluhopisech nahoru a tím zdražuje obsluhu státního dluhu. I proto se ministryně financí Alena Schillerová uchýlila k „varování“ bankovní rady ČNB ohledně nastavení budoucích úrokových sazeb. Argumentovala prodražením úvěrů pro podnikatele a občany, zvýšeným tlakem na růst mezd, komplikací soukromých investic a citelným zdražením obsluhy státního dluhu. Vzhledem k tomu, že v roce 2017 tvořily náklady 0,7 procenta HDP a na konci roku 2020 již 0,8 procenta, tak právě minulá vláda sestavováním schodkových rozpočtů k tomuto nárůstu přispěla. Pokud nová vláda nepředstaví plán „uzdravení“ veřejných financí může se také stát, že by došlo ke snížení ratingu úvěrové spolehlivosti a tím pádem růstu úroků na mezinárodních trzích. Vláda by pak musela dávat více prostředků právě na splátky úroků namísto poskytování kvalitnějších veřejných služeb a statků. O této situaci již informovala agentura Moody's. Se začátkem roku se dluhy nabrané během pandemie vrátily a náklady na obsluhu státního dluhu s největší pravděpodobností překonají rekordní rok 2013. Strmý nárůst úrokových sazeb i absolutní výše státního dluhu navíc podmiňuje strmé prodražení dluhu do let budoucích. Vyšší sazby zvyšují i sazby požadované investory za úroky státního dluhu, a i kdyby rozpočtové příjmy a výdaje byly v budoucnu vyrovnané, tak jen samotné úroky budou generovat více než 100miliardové roční schodky. Kvůli rapidní inflaci čekají státní rozpočet další výdaje – čeští důchodci si zřejmě opět polepší díky další důchodové valorizaci, která bude znamenat nejvyšší nárůst důchodů v historii celé České republiky. Mimořádná valorizace nejspíše nastane v letních měsících, jelikož zvyšování cenové hladiny dopadá na penzisty obzvláště tíživě. Je tak velice pravděpodobné, že nová vláda právě v navyšování důchodů překoná i vládu minulou. Dle Kovandy (2022) zájem občanů či investorů o státní dluhopisy rekordně stoupl – tyto investice téměř bezpečně chrání veřejnost před inflací. Jen v rámci 13. upisovacího období byly zakoupeny dluhopisy za více než 41 miliard korun z nichž drtivá většina byla tvořena dluhopisy v proti-inflační variantě, jejichž výnos je téměř dvakrát vyšší než třeba na spořicíh účtech u českých bank.

4 Omezení dostupnosti bydlení

Po období extenzivního růstu cen nemovitostí (a s tím související vidinou zhodnocení vlastního majetku) v kombinaci s historicky nejnižšími sazbami přichází v návaznosti na zvyšování základních úrokových sazeb výrazná změna. Český hypoteční boom nebyl zpomalen ani se začátkem pandemie spíš naopak. V září 2021 překonal hypoteční trh hranici tří set miliard korun sjednaných hypoték. Jejich objem však oproti srpnu klesl v reakci na postupné zvyšování úrokových sazeb. Meziročně se však pohybujeme v téměř 40procentním nárůstu objemu sjednaných hypoték. Celkový nárůst oproti loňskému roku vzrostl celkový objem

poskytnutých hypoték o téměř 90 procent. Od postupného červnového zvyšování úrokových sazeb vzrostla průměrná hypoteční sazba o 0,89 procenta. Podzim bude zřejmě ještě velmi silný. I přes to, že průměrné úroky rostou již osmý měsíc po sobě, překonal objem sjednaných hypoték v říjnu hranici 30 miliard korun. Vývoj meziroční nárůstu objemu poskytnutých hypoték však naznačuje, že hypoteční trh již zpomaluje a očekává propad.

Graf 2: Nově poskytnuté hypoteční úvěry podle doby fixace úrokové sazby

Zdroj: Databáze časových řad ARAD; jednotky v mil. Kč

Dá se předpokládat, že komerční banky budou díky nastaveným podmínkám nuceny stlačit maximální půjčku na bydlení na 80 procent nemovitosti. Centrální banka se tak bude snažit nutit banky k obezřetnosti a chránit tím bankovní systém před situací, ve které by díky vysokým úrokům rostl počet lidí, kteří nebudou schopni své úvěry splácet. Při aktuálních úrokových sazbách lze očekávat, že úročení hypoték se bude v budoucnu blížit k pěti procentům. Developerské společnosti již zaznamenaly pokles zájmu o nákup novostaveb. V závislosti na zhoršující se dostupnosti úvěrů na financování bydlení se očekává zájem hlavně investorů či bytových fondů, kteří mění původní oblast zájmu z kancelářských a obchodních nemovitostí na rezidenční bydlení ve snaze diverzifikovat svá realitní portfolia. Vlastní bydlení se stává čím dále hůře dostupné a hypoteční úvěry jsou pro většinu lidí mimo jejich finanční možnosti. Právě v této situaci se zvyšuje poptávka po nájemních bytech, jelikož si rodiny často vysokou hypotéku dovolit nemohou a volí tak cestu nižšího nájmu. Výstavba bytových domů na míru realitním investorům se stává v poslední době čím dál více populární čehož developerské společnosti plánují využít. Skanska plánuje miliardový projekt přeměny nábřeží Holešovic, Trigema již buduje nájemní projekt v Karlíně a počátek stavby dalšího se blíží.

5 Hospodářské oživení

Mírný růst HDP ve třetím čtvrtletí tohoto roku pokračoval, a to navzdory přetrvávajícím problémům s dodávkami materiálů a nabídkových omezení. Současné omezené dodavatelské řetězce by bylo potřeba kompenzovat rozvojem sektoru služeb, pandemie však opět nabírá na síle. S nárůstem nových případů, které v mnohých zemích eurozóny lámou historické rekordy se většina vlád bude muset uchýlit k restriktivním opatřením a inflační tlaky nebudou tím pádem jediným faktorem zpomalení ekonomického výkonu. Na úrovni eurozóny se přesto ale neočekávají výrazné ekonomické dopady jako tomu bylo při předchozích vlnách pandemie. Vývoj základních úrokových sazeb Evropské centrální banky a centrálních bank eurozóny je však výrazně jiný než v případě ČNB. Evropská centrální banka se za každou cenu snaží udržet nestálý post-covidový ekonomický růst a nenarušovat trh práce. V případě České republiky budou rostoucí sazby realitou a firmy se budou muset s rychlým zdražováním externích zdrojů financování vypořádat. Mezi další body kritiky ČNB bychom také mohli zařadit to, že zvýšení úrokových sazeb a navazující posílení koruny omezí exportní produkci, což v české ekonomice, která je na exportu založena, může způsobit omezení příjmů a podporu dovozu ze zahraničí. Růst základních úrokových sazeb se nejrychleji projevuje na úrocích firemních úvěrů, jelikož ty jsou na sazbu ČNB nejsilněji napojeny. Nedojde však jen ke změnám úrokových sazeb na půjčky od komerčních bank, ale také se podnikatelům zvýší náklady na půjčky z programu COVID III, které je z těchto problémů naopak měly dostat.

6 Závěr

Kombinace lehce dostupných peněz v podobě levných úvěrů a velkorysých státních výdajů se dříve nebo později projeví v podobě inflačních tlaků. Přehřátá česká před-covidová ekonomika, růst nabídky peněz a následně i silná fiskální expanze v kombinaci s odloženou spotřebou tyto inflační tlaky rozhodně přinesly. S příchodem další vlny pandemie COVID-19 a opětovné nízké výkonnosti světové ekonomiky sílí globální inflační tlaky. Přetrvávající vládní stimuly, narušené dodavatelské řetězce a výrazný růst cen materiálů a energií se do cenové hladiny promítnou i s vysokými úrokovými sazbami. Na základě inflačních očekávání kolem pěti procent a s hrozícím potenciálním dalším růstem není pochyb o tom, že zvyšování úrokových sazeb je pro udržení cenové hladiny nezbytné. O čem však již pochyby být mohou, je, do jaké míry zpříšňovat měnovou politiku a jakým tempem tyto kroky činit. Rozsah provedených zvýšení úrokových sazeb v posledních týdnech naznačuje, že bankovní rada inflační rizika rozhodně nepodceňuje. Co však bude výsledkem utahování měnové politiky? Vyšší úroky přináší podnikům dražší úvěry na investice a provoz, domácnostem limitují dostupnost půjček na bydlení, státu zvyšují náklady na obsluhu státního dluhu, podporují posílení kurzu koruny a tím levnější import a v neposlední řadě zvyšují úročení uložených vkladů. Po

období velice dostupných úvěrů na bydlení přichází nejspíše konec českého hypotečního boomeru. Zvýšené základní úrokové sazby se sice do úroků hypoték promítnou pomaleji, ale jistě. Je tak zřejmé, že čím dál více lidí si vlastní bydlení nebude moct dovolit. Vyšším sazbám rozhodně nepomůže pravděpodobné navýšení nutného počátečního vkladu, ale lze tak zabezpečit, že kvalitu a splatitelnost poskytnutých úvěrů. A to trh očekává, že sazby ještě porostou. Dobrou zprávou pro zájemce o hypoteční úvěry je, že výše průměrné hypoteční splátky v dlouhodobém horizontu roste pomaleji než průměrná mzda. Domácnosti bez dostatečné finanční rezervy by však s končící fixací mohly mít se zvyšujícími sazbami a dražšími úvěry problém.

Limitací české ekonomiky bude kromě zvyšování cenové hladiny, ceny komodit, nedostatku výrobních materiálů také zdražení investičních firemních úvěrů. V době, kdy se ostatní centrální banky snaží podpořit rozjezd křehké post-covidové ekonomiky, stabilizaci zaměstnanosti a obnovení globálních řetězců je krok ČNB více než odvážný. Cenová hladina bude na zvýšení základních úrokových sazeb reagovat pomalu, a to v horizontu 12 až 18 měsíců. V krátkém horizontu je to však vyslaný signál, že ČNB nehodlá inflaci mimo cílové pásmo tolerovat. Co by mohlo být rizikem a brzdou návratu inflace k cílové hodnotě je čím dál slabší ukotvení inflačních očekávání a také více než nejistá situace na světových trzích. Otázkou tak zůstává, zda bude malá otevřená ekonomika zapojená do globálního obchodu a peněžních toků úspěšná ve svém protiinflačním boji a zda by náhodou pozvolnější intervence nebyla pro ekonomickou situaci a úvěry zatížené občany a podniky méně ubližující.

Literatura

BLOOMBERG. Investors ignore czech deficit quarrels to scoop up koruna bonds. [online] červen 2021. [cit. 2021-11-12] Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-09/investors-ignore-czech-deficit-quarrels-to-scoop-up-koruna-bonds>

CREDIT OUTLOOK: 11 November 2021 <https://www.moodys.com/credit-ratings/czech-republic-government-of-credit-rating-218505>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online] Přehled všech opatření ČNB souvisejících s koronavirovou krizí [cit. 2021 11-06] Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/koronavirus/

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online] Tisková zpráva 16.3.2020 – ČNB přijímá stabilizační opatření v souvislosti s epidemií koronaviru [cit. 2021-11-10] Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/cnb-news/tiskove-zpravy/CNB-prijima-stabilizacni-opatreni-v-souvislosti-s-epidemii-koronaviru/>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. Cílování inflace v ČR. [cit. 2021-10-26]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/cilovani/>

- ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. Hlavní poslání centrální banky. [cit. 2021-10-26]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/vzdelavani/menova-politika-clanky/02-hlavni-poslani-centralni-banky/>
- ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. Měnová politika České národní banky. [cit. 2021-10-26]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/uloha/>
- ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. Měnověpolitické nástroje. [cit. 2021-10-26]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/mp-nastroje/>
- ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. Zpráva o měnové politice – zima 2022. ISSN 2695-1169
- E15. Česku se rekordně prodraží dluhy. Skutečný šok ale přinesou příští léta [cit. 2022-3-31]
- FINCENTRUM HYPOINDEX [online] Fincentrum index – vývoj [cit. 20.11.2021] Dostupné z: <https://www.hypoindex.cz/hypoindex-vyvoj/>
- HRNČÍŘ Miroslav, et al. Přechod na strategii cílování inflace (Transition to the Inflation Targeting Strategy). Czech Journal of Economics and Finance (Finance a úvěr), 1998, 48.4: 205-222.
- Jak se vyvíjela dvoutýdenní repo sazba ČNB? Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Jak-se-vyvijela-dvoutydeni-repo-sazba-CNB/>
- KOMÁREK et.al. Globální ekonomický výhled – listopad 2021. Česká národní banka. [online] Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/gev/>
- KRÁL, Petr. čnBLOG: ČNB brzdí inflaci [online]. Česká národní banka [cit. 2021-11-12] Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/CNB-brzdi-inflaci/
- KOVANDA, Lukáš. Česko má nejvyšší schodek v historii, úroky z jeho dluhu jsou na desetiletém maximu [online]. Newstream [cit. 8.1.2022] Dostupné z: <https://www.newstream.cz/money/cesko-ma-nejvyssi-schodek-v-historii-uroky-z-jeho-dluhu-jsou-na-desetiletem-maximu#:~:text=Lid%C3%A9%2C%20kte%C5%99%C3%AD%20si%20Dluhopis%20Republiky,vykazuj%C3%AD%20%C3%BArok%20kolem%20t%C5%99%C3%AD%20procent>
- MATĚJKOVÁ, Lucie, ARNOŠTOVÁ, Kateřina and KUBICOVÁ, Ivana. Monitoring Centrálních Bank II / 2021., Česká národní banka [online]. červen 2020. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/monitoring-centralnich-bank/>

Otázky Václava Moravce: Život na dluh. Diskuse ministryně financí Aleny Schillerové, předsedkyně NRR Evy Zamrazilové a předsedy ČMKOS Josefa Středuly. [Politický diskusní pořad]. Česká televize. 2021-9-19. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/221411030500919/>

STŘEDOVÁ, Magdalena a MOKRÁŠ, Luboš. Duben 2021: Nejisté výhledy inflace v ČR po konci pandemie koronaviru. Vliv hospodářského růstu, vysoké míry úspor a odložené spotřeby. [online] Analytický měsíčník PPF banka. [cit. 2021-11-13] Dostupné z: <https://www.ppf.eu/insights/analytickymesicnik/duben-2021-prinese-konec-pandemie-vyssi-inflacni-tlaky-v-cr>

TRIGEMA. Připravované projekty [online]. Trigema [cit. 12-11-2021] Dostupné z: <https://www.trigema.cz/nove-byty/pripravovane-projekty/>

Ustanovení článku 98 Ústavy ČR a §2 zákona č. 6/1993 Sb., O České národní bance

Zátěžové testy bank

*Zbyšek Sedláček **

Abstrakt:

Tento článek se zabývá interpretací výsledků nejnovějšího celounijního zátěžového testu EBA z roku 2021, který zkoumal odolnost evropského bankovního sektoru v době probíhající celosvětové pandemie. Jednotlivé ukazatele byly testovány v základním a rizikovém scénáři, přičemž oba zahrnují nepříznivé ekonomické dopady způsobené pandemickou situací, byť s odlišnou mírou intenzity. Výsledné hodnoty jsou graficky znázorněny a doplněny o komentář.

Klíčová slova: zátěžové testy, celounijní zátěžový test, úvěrové riziko, metodologie, CET1, REA

JEL klasifikace: G21, G24

1 Úvod

Tento článek se zabývá problematikou zátěžového testování, což je důležitý diagnostický nástroj makroobezřetnostní politiky používaný ke zjištění odolnosti nejen jednotlivých bank, ale i finančního sektoru jako celku vůči náhlým a těžko předvídatelným nepříznivým scénářům globálního rozsahu. Po velkém šoku způsobeném krizí v roce 2008 začala být vyvíjena značná snaha o předcházení, předvídání, případně i jen zmírňování dopadu podobných scénářů. Zátěžové testování se musí neustále vyvíjet a zlepšovat, aby byly škody na světové ekonomice co nejnižší. Jeho cílem není do detailu předpovědět a zabránit každé finanční i jiné krizi, ale co nejpřesněji popsat konkrétní zranitelné oblasti finančního sektoru. V současném roce ještě doznívají dopady pandemie COVID-19, která způsobila celosvětový útlum ekonomiky skrze tzv. lockdowny a protiepidemická opatření. A právě tato nečekaná krize prověřila funkčnost zátěžového testování jako málokterá jiná. Pandemie měla podstatný vliv na formování nepříznivých scénářů pro následující období. Cílem článku je poskytnout jejímu čtenáři ucelený pohled na proces a výsledky zátěžového testování na příkladu interpretace výsledků celounijního zátěžového testu EBA. Při zpracovávání tohoto článku jsem vycházel hlavně z oficiálních stránek instituce EBA, kde jsou zveřejňovány výsledky zátěžových testů společně s dalšími souvisejícími materiály, ale i z dalších internetových zdrojů.

2 Celounijní zátěžové testy

Celounijní zátěžové testy provádí orgán EBA jednou za dva roky. Spolupracují s ní při tom nejen příslušné vnitrostátní dohledové orgány, ale také Evropská rada pro

* Zbyšek Sedláček; Vysoká škola ekonomická v Praze, Nám. W. Churchilla 1938/4, Praha 3 – Žižkov, 130 67, <sedz01@vse.cz>.

systemová rizika a ECB. ECB rovněž sama musí každoročně provést svůj zátěžový test přímo dohlížených nejvýznamnějších bank. Poslední zátěžový test EBA provedla v roce 2018. Další byl tedy naplánován na rok 2020, ale kvůli pandemii COVID-19 muselo být jeho spuštění odloženo nakonec až na 29. ledna 2021. Výsledky testu byly zveřejněny na webu EBA 30. 7. 2021 v 18:00 SELČ.

2.1 Metodologie

Metodologii pro celounijní zátěžový test zveřejnila EBA 13. listopadu 2020. Zůstala víceméně stejná jako ta původní pro test plánovaný na rok 2020, avšak jsou tu oproti ní určité úpravy, resp. vylepšení jako reakce na pokračující hrozbu šíření pandemie COVID-19. Tato metodologie také odráží změny v nařízení o kapitálových požadavcích zveřejněných v červnu 2020 (tzv. CRR „quick fix“) a jsou v ní také řešena proticovidová opatření používaná některými státy EU: moratoria v souladu s EBA a systémy veřejných záruk. Stejně jako v případě testu z roku 2018 je i tento typu zdola nahoru neboli bottom up. Má určitá omezení včetně předpokladu statické rozvahy. Stress test slouží především jako diagnostický nástroj zaměřený na posouzení dopadu nepříznivého makroekonomického scénáře na solventnost bank. Banky mají za úkol naprojektovat vývoj kreditního rizika protistrany, rizika tržního, úvěrového a operačního (pod ním je zahrnuto i riziko selhání lidského faktoru/conduct risk) při nastání nepříznivého scénáře. Kromě toho ještě musí provést odhad dopadu obou scénářů na ukazatel NII, zisk a ztrátu a další ukazatele nezahrnuté pod zmíněnými typy rizik. Také je třeba, aby banky zjistily, jaké dopady by měly oba scénáře na hlavní zdroje jejich příjmů. Celý zátěžový test je proveden na 50 bankách EU, z nichž 38 se nachází ve státech, které spadají pod jurisdikci SSM (single supervisory mechanism/mechanismus jednotného dohledu). Těchto 38 bank pokrývá 70 % celkových bankovních aktiv v EU a Norsku. Zátěžový test má zodpovědět otázku, zda kapitálové rezervy daných významných bank nashromážděné v posledních letech jsou schopny dostatečně pokrýt případné ztráty a podpořit tak ekonomiku při nastání další velké finanční krize. Jeho cílem je rovněž podpořit tržní disciplínu při zveřejňování konzistentních a podrobných údajů na úrovni jednotlivých bank, což je velice důležité v době, kdy na trzích panuje zvýšená nejistota. Výsledky testu pak budou sloužit jako podklad pro hodnocení SREP.

2.2 Scénáře

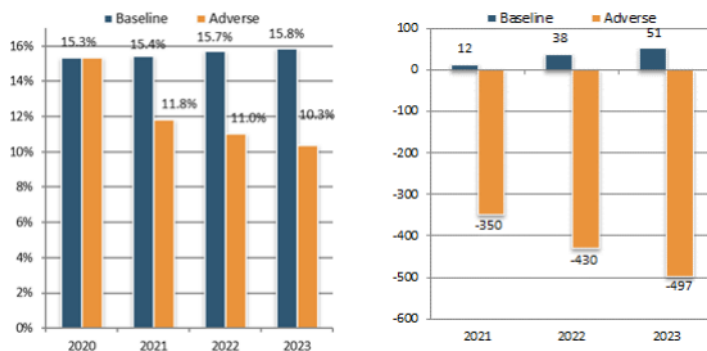
Scénáře pokrývají období od roku 2021 do roku 2023. Základní scénář pro země EU vychází z prognóz centrálních bank z prosince 2020. Nepříznivý scénář pak předpokládá zhmotnění hlavních rizik identifikovaných ESRB, která ohrožují finanční stabilitu a jsou jim vystaveny evropské banky. Nepříznivý scénář je sestaven tak, aby co nejpřesněji reflektoval přetrvávající obavy z možného vývoje pandemie COVID-19, které jsou spojeny s potenciálním snížením důvěry v bankovní sektor. Odráží rovněž hodnocení rizik ze strany EBA a možný nepříznivý vývoj, ve kterém se zhoršení ekonomických vyhlídek promítne v poklesu

dlouhodobých bezrizikových sazeb z už tak historicky nízké úrovně, v poklesu HDP a zvýšením nezaměstnanosti. Dále by se zpomalila dynamika růstu, což by mělo za následek i přehodnocení očekávání účastníků trhu a úpravu ocenění finančních aktiv spolu s významným poklesem cen rezidenčních a komerčních nemovitostí. Byla by ohrožena i udržitelnost dluhu v soukromém a veřejném sektoru v EU vlivem růstu rizikových premií a celkového poklesu hospodářského růstu. Nepříznivý scénář do roku 2023 očekává na úrovni EU kumulativní pokles skutečného HDP o 3,6 %, zvýšení míry nezaměstnanosti o 4,7 %, pokles cen rezidenčních nemovitostí o 16,1 % a cen komerčních nemovitostí dokonce o 31,2 %. U cen akcií na světových finančních trzích je řeč o zhruba 50% poklesu v případě vyspělých ekonomik a o 65% poklesu u rozvíjejících se ekonomik.

2.3 Interpretace výsledků testování CET1 a pákového poměru

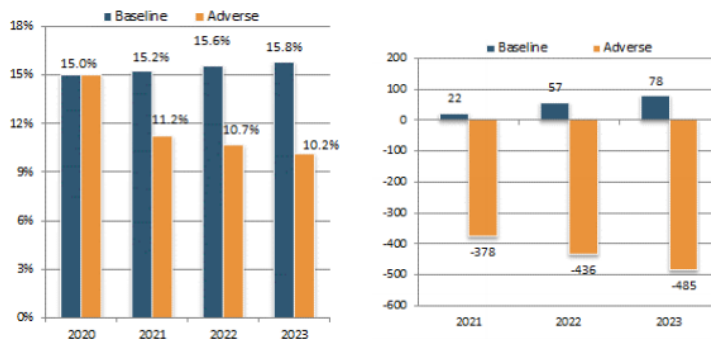
V této části se hodlám zabývat vlivem celounijního stress testu na kapitál Tier 1 (dále jen CET1) a pákový poměr. Na následujících grafech ukážeme vývoj CET1 v základním i nepříznivém scénáři až do roku 2023. Hodnoty v grafech na levé straně jsou uvedeny v procentech, grafy na pravé straně uvádí změnu oproti roku 2020 v tzv. bazických bodech. Co se týče rozdílu mezi „transitional CET1“ (přechodná ustanovení) a „fully loaded CET1“ (plně implementovaná směrnice), tak „fully loaded CET1“ je spočten jako podíl kapitálu CET1 a rizikově vážených aktiv bez aplikace přechodných ustanovení z části 10 regulační směrnice CRD IV.

Graf 1: Vývoj přechodného kapitálového poměru CET1 v relativním vyjádření na levé a bazickém vyjádření na pravé straně

Zdroj: EBA (2021)

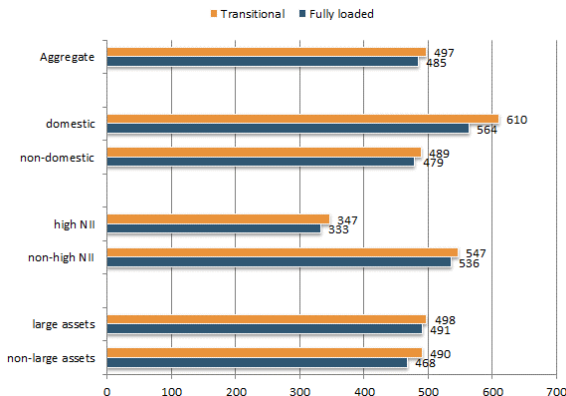
Graf 2: Vývoj kapitálového poměru CET1 „fully loaded“ v relativním vyjádření na levé a bazickém vyjádření na pravé straně

Zdroj: EBA (2021)

Banky zahrnuté do testového vzorku vykázaly ke konci roku 2020 vážený průměr kapitálového poměru CET1 na hodnotě 15,3 %. Tato hodnota je vyšší, než byla v předešlém celounijním zátěžovém testu v roce 2018, tudíž jsme zde svědky vývoje reflektujícího neustálé a významné posilování kapitálové pozice ze strany významných unijních bank. Ve tříletém horizontu zátěžových testů se vážený průměr kapitálového poměru CET1 v nepříznivém scénáři snížil z výchozích 15,3 % (15 % ve „fully loaded“) na 10,3 % (10,2 % ve „fully loaded“) na konci roku 2023, čili zhruba o třetinu. V bazickém vyjádření se pak jedná v případě nepříznivého scénáře o pokles o 497 (485 ve „fully loaded“) bazických bodů koncem roku 2023. Celková odchylka od základního scénáře představuje 548 (563 ve „fully loaded“) bazických bodů. V základním i nepříznivém scénáři lze pozorovat v průběhu tří let opačný trend, rostoucí hodnoty v základním a stále klesající v nepříznivém. Následující graf demonstruje souhrnný rozpis výsledků v oblasti vyčerpání kapitálu od roku 2020 do roku 2023 v nepříznivém scénáři. Na základě výsledných dat se dá konstatovat, že u bank s vysokým čistým úrokovým výnosem je vyčerpání kapitálu značně nižší. Je nižší i u bank méně koncentrovaných na domácích trzích než u těch na domácím trhu. Nebyl zjištěn významnější rozdíl mezi vyčerpáním kapitálu u největších bank (z hlediska výše celkových aktiv) v porovnání s ostatními bankami.

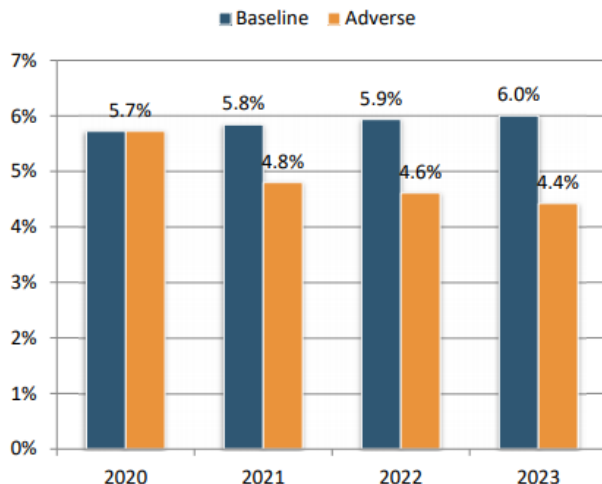
Graf 3: Vyčerpání kapitálu v nepříznivém scénáři v období od roku 2020 do roku 2023 (výsledné hodnoty jsou vyjádřeny v bazických bodech)

Zdroj: EBA (2021)

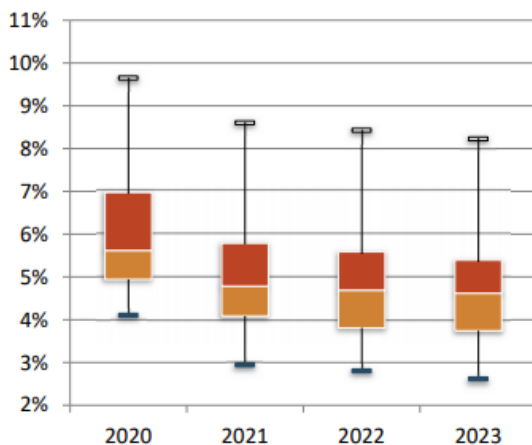
Na grafu níže je zobrazen dopad na pákový poměr (leverage ratio). Pákový poměr se definuje jako podíl vlastního kapitálu banky k celkovým aktivům (zde konkrétně jde o vzorec Tier 1/leverage exposure – konsolidovaná aktiva). Jeho funkce spočívá i v možnosti předpovědi příchodu finanční krize, jelikož je to opačný vzorec než finanční páka (aktiva/kapitál) a pokud páka roste, snižuje se pákový poměr, což indikuje blížící se krizi (více Blahová 2018). Vážený průměr pákového poměru v nepříznivém scénáři začíná na 5,7 % (5,6 % ve „fully loaded“) v roce 2020 a v průběhu tří let klesá až na 4,4 % (4,3 % ve „fully loaded“). V bazickém vyjádření nastává pokles do konce roku 2023 o celkem 130 bazických bodů (124 ve „fully loaded“). Pokles je výhradně zapříčiněn snížením kapitálu Tier 1 v čitateli, jelikož jmenovatel zůstává kvůli předpokladu statické rozvahy stejný. Z celého testovaného vzorku vykázaly celkem čtyři banky hodnotu pákového poměru nižší než 3 % v každém roce zátěžového testování.

Graf 4: Vývoj agregovaného pákového poměru

Zdroj: EBA (2021)

Graf 5: Rozptyl pákového poměru – 5. a 95. percentil, mezikvartilové rozpětí a medián v roce 2020 v nepříznivém scénáři

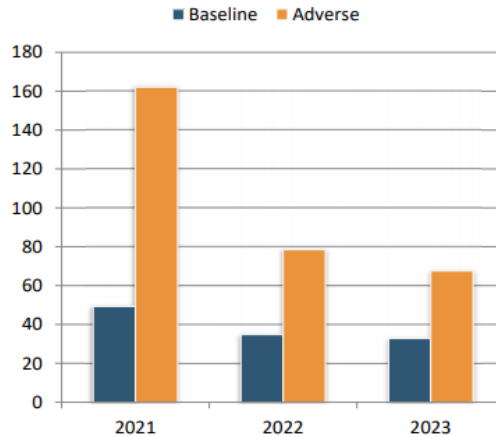
Zdroj: EBA (2021)

2.4 Zátěžové testování úvěrového rizika

Další graf, který zde uvedu, zobrazuje tříletý vývoj úvěrových ztrát v absolutním vyjádření v miliardách EUR. Celkové ztráty za tři roky nepříznivého scénáře dosahují hodnoty 308 miliard EUR. V bazickém vyjádření je pak dopad na kapitálový poměr CET1 celkem -423 bazických bodů. Velmi silný dopad je

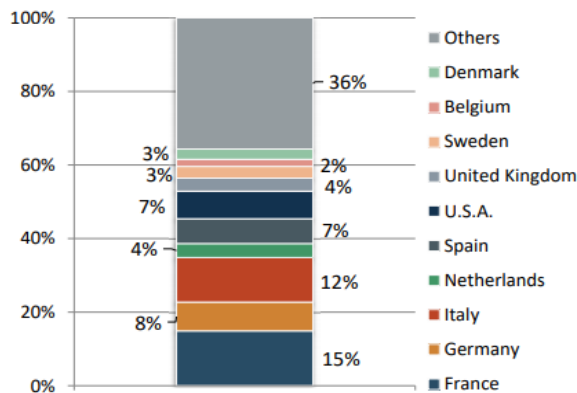
zaznamenán pouze v prvním roce scénáře, za čímž EBA vidí skvěle předvídaný metodologický předpoklad a také přístup celoživotních očekávaných úvěrových ztrát pro expozice 2. a 3. stupně.

Graf 6: Vývoj celkových úvěrových ztrát (mld. EUR)

Zdroj: EBA (2021)

Graf 7: Kumulované úvěrové ztráty podle zemí protistrany v relativním vyjádření

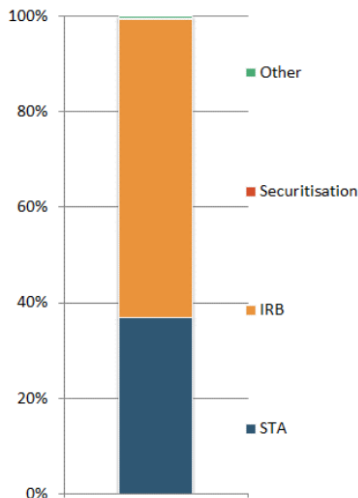

Zdroj: EBA (2021)

Expozice vůči protistranám ve Francii, Německu, Itálii, Nizozemsku, USA a Španělsku vykazují nejvyšší podíl na celkové sumě ztrát. K celkovým ztrátám, a tedy vyčerpání kapitálu, nejvíce přispívají korporátní expozice. Celkem se jedná 142 miliard EUR (46 % celkové sumy). Následují je retailové expozice s více než 103 miliardami EUR (34 % z celkové sumy). Na následujícím grafu je znázorněn již souhrnný podíl daných druhů expozic zahrnutý buď pod přístupem IRB , který

je dominantní, případně přístupem standardizovaným (STA). Podíl sekuritizovaných expozic a ostatních položek je nepatrný.

Graf 8: Podíl regulačních tříd expozic na úvěrových ztrátách v roce 2023 v nepříznivém scénáři

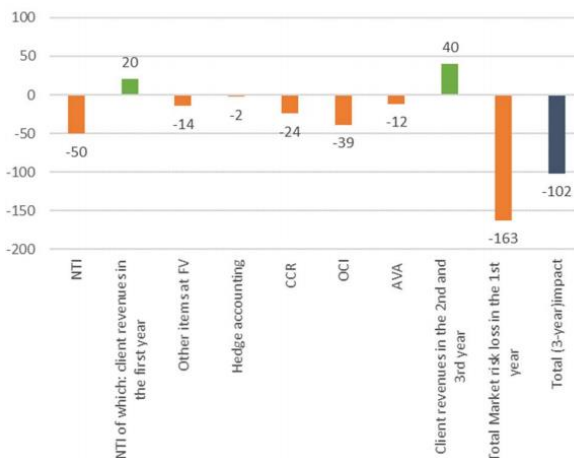

Zdroj: EBA (2021)

2.5 Zátěžové testování tržního rizika

Výsledky testování tržního rizika jsou prezentovány na následujícím souhrnném grafu. Jednotlivé složky na grafu počínaje NTI, položkami v reálné hodnotě, hedge accountingem, CCR, OCI a AVA jsou testovány okamžitými šoky během prvního roku zátěže v nepříznivém scénáři. Graf zobrazuje rok 2021 a celkové ztráty tržního rizika činí 118 miliard EUR (163 bazických bodů). Hlavními „hybateli“ jsou NTI s 31% podílem, OCI s 24% podílem a CCR s 15% podílem na celkových ztrátách.

Graf 9: Rozdělení ztrát tržního rizika do kategorií v bazickém vyjádření

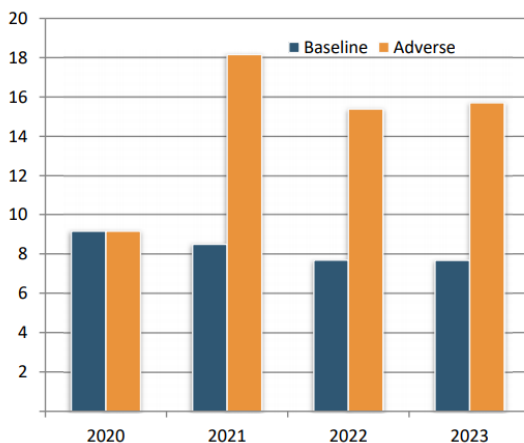

Zdroj: EBA (2021)

2.6 Zátěžové testování operačního rizika

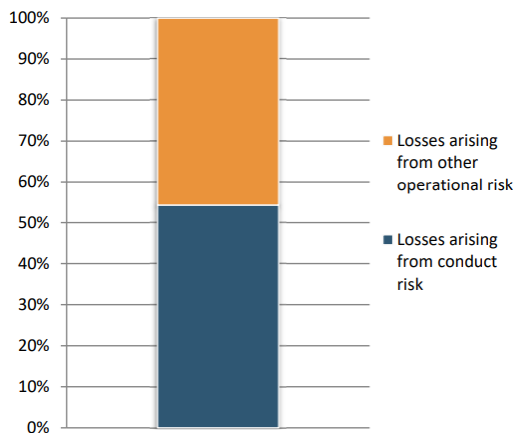
Podobně jako v předchozích případech se v rámci celounijního zátěžového testu pro rok 2021 ztráty vlivem operačního rizika dělí do tří kategorií: materiální ztráty vlivem rizika selhání lidského faktoru (conduct risk), nemateriální ztráty vlivem rizika selhání lidského faktoru a ztráty vlivem dalších operačních rizik. Oproti testu z roku 2018 nastaly změny v metodologii, které se, krom jiného, zaměřují zejména na zlepšení přesnosti modelování materiálních ztrát vlivem rizika lidského selhání. Agregované kumulativní ztráty z operačního rizika v nepříznivém scénáři činí 49 miliard EUR, negativní dopad na kapitál pak činí 68 bazických bodů. Riziko „conduct risk“ představuje dopad na banky v podobě ztráty 26,7 miliard EUR s negativním dopadem na kapitál v hodnotě 37 bazických bodů. Celkem 9 bank odhadlo dopad rizika „conduct risk“ vyšší než 1 miliardu EUR. Největší objem ztráty vlivem operačního rizika banky zaznamenaly v roce 2021, kdy se v nepříznivém scénáři ztráty oproti roku 2020 téměř zdvojnásobily z 9,2 miliardy EUR na 18,2 miliardy EUR. Riziko v důsledku selhání lidského faktoru zahrnuté pod operačním rizikem samo o sobě zapříčinilo nárůst ztrát o 110 % v roce 2020 ze 4,8 miliard EUR na 10 miliard EUR v roce 2021.

Graf 10: Vývoj ztrát z operačního rizika v miliardách EUR

Zdroj: EBA (2021)

Graf 11: Podíl rizika lidského selhání a ostatních operačních rizik na celkových ztrátách z operačního rizika v nepříznivém scénáři

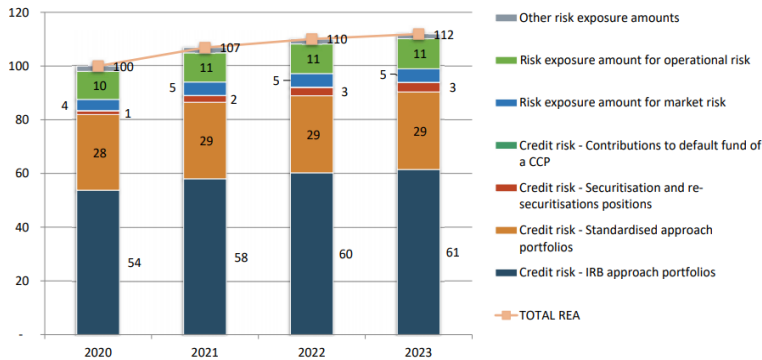
Zdroj: EBA (2021)

2.7 Dopad ukazatele REA

Ukazatel REA představuje souhrnnou sumu expozice vůči CVA, úvěrovému, operačnímu a tržnímu riziku. Ve výchozí pozici v roce 2020 tvoří úvěrové riziko celkem 83 % z celkového REA. Ke konci roku 2023 je zaznamenán nárůst REA o 12 % oproti startovní pozici, což má za následek snížení kapitálového poměru CET1 o 121 bazických bodů. Na 12% nárůstu má hlavní podíl navýšení úvěrového

rizika IRB portfolií. I přesto, že operační a tržní riziko vykazují jen malý nárůst, zůstávají relevantní pro analýzu celkového stavu REA.

Graf 12: Vývoj REA dle typu rizika v nepříznivém scénáři

Zdroj: EBA (2021)

2.8 Sumarizace

V tomto celounijním zátěžovém testu pokrývá základní i nepříznivý scénář tříleté období od roku 2021 do roku 2023, přičemž jako východisko jsou použita data z konce roku 2020. Oba scénáře poskytují predikci vývoje HDP, inflace, nezaměstnanosti, cen nemovitostí, cen akcií atd. Základní scénář predikuje růst HDP na 3,9 %, 4,2 % a 2,3 % v letech 2021, 2022 a 2023. Naopak nepříznivý scénář predikuje kumulativní pokles reálného HDP o 3,6 % (-1,5 %, -1,9 % a -0,2 %) v letech 2021, 2022 a 2023. Zátěžový test zahrnuje vzorek 50 bank pokrývajících 70 % z celkových bankovních aktiv v 15 zemích EU a EHP na nejvyšší úrovni konsolidace. Navzdory šokovému roku 2020 je pro tento test výchozí hodnota kapitálového poměru CET1 v roce 2021 (15,3 %) při přechodných ustanoveních výrazně nad hodnotou ze začátku testu z roku 2018 (14,4 %). Tato data jsou odrazem stálého a významného posilování pozice kapitálu bankami EU. V souladu se zvýšenou závažností nepříznivého scénáře klesne na konci rizikového horizontu kapitálový poměr CET1 na 10,3 % s vyčerpáním kapitálu o 497 bazických bodů, což je hodnota vyšší než v roce 2018 (410). V případě plné implementace je počáteční poměr CET1 na 15 % s vyčerpáním kapitálu o 485 bazických bodů a na konci roku 2023 je pak na 10,2 %. Ve srovnání s předchozím zátěžovým testem je rozptyl ve vyčerpání kapitálu vyšší od minimálního poklesu o 80 bazických bodů až po maximální pokles o 1179 (996 v případě plné implementace) bazických jednotek. Největší objem dopadu zaujímají ztráty úvěrového rizika (308 miliard EUR) při poklesu poměru CET1 o 423 bazických bodů. Tržní riziko dopadá na banky ztrátou 74 miliard EUR, přičemž největší podíl na této ztrátě má pokles NTI neboli čistého příjmu z obchodování, pokles příjmů kategorie OCI a nezanedbatelný podíl zaujímá také ztráta způsobená defaultem protistrany. Ztráty vlivem

operačního rizika dosahují 49 miliard EUR při poklesu poměru CET1 o 102 a 68 bazických bodů. Více než polovinu této sumy způsobuje riziko lidského selhání neboli conduct risk. Ukazatel REA ke konci roku 2023 narostl o 12 %, čímž se snížil CET1 o 121 bazických bodů vlivem především zvýšení hodnot u portfolií s IRB přístupem. Na konci rizikového horizontu v základní scénáři mají všechny banky poměr CET1 vyšší než celkový kapitálový požadavek. 90 % (45) bank drží nadbytečný kapitál nad 391 bazickými body. V případě nepříznivého scénáře je 90 % bank nad 219 body. Celkový dopad tohoto zátěžového testu bude posuzován v rámci hodnocení SREP.

3 Závěr

V současné době se stále ještě svět potýká problémy způsobenými pandemií, a to hlavně ekonomickým útlumem. Proto byly do nepříznivého scénáře při testování zahrnuty zintenzivněné šoky způsobené možným negativním vývojem pandemie v následujících letech. Výsledky zveřejněné v tomto článku poukazují na poměrně značný dopad, který má nepříznivý scénář na bankovní sektor EU. Ten v bazickém vyjádření odpovídá -497 bodům při uvažování přechodných ustanovení. Na druhé straně banky EU vyšly z testu se souhrnným kapitálovým poměrem CET1 nad 10 %. Negativní dopad zátěže je znatelnější u bank s nižším čistým úrokovým výnosem. Více jsou ohroženy i banky orientující se na domácí trh. Uskutečněné testy dále slouží jako podklad k hodnocení SREP, jehož podstata je čtenáři přiblížena v teoretické části. Je jisté, že zátěžové testování bude čelit obtížným výzvám i do budoucna. V případě posledního celounijního testu je tedy možné opět očekávat rozsáhlou a kritickou zprávu reagující na jeho možné nedostatky v dalším roce. V důsledku kritiky vůči předchozímu testování v roce 2018 byl sestaven auditní tým odborníků, který ve své zprávě orgánu EBA vytkl nedostatečné zaměření na rizika a zdůraznil nutnost lepší koordinace. Lze tedy předpokládat, že EBA bude i u tohoto testu na případnou kritiku reagovat odstraněním vytčených nedostatků a nástroj zátěžového testování se do budoucna stane ještě kvalitnějším.

Literatura

https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/EU-wide%20Stress%20Testing/2021/ST%20results/1017864/2021-EU-wide-stress-test-Results.pdf

EBA. 2021 EU-Wide Stress Test – Methodological Note [online]. 13 November 2020 [cit. 2021-7-31]. Dostupné z: https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/EU-wide%20Stress%20Testing/2021/936417/2021%20EU-wide%20stress%20test%20-%20Methodological%20Note.pdf

https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Guidelines/2020/GLs%20on%20supervisory%20reporting%20and%20disclosure%20requirements%20in%20compliance%20with%20CRR%20%E2%80%9Cquick%20fix%E2%80%9D/923102/Guidelines%20on%20supervisory%20reporting%20and%20disclosures%20-%20CRR%20quick%20fix.pdf

EBA. EBA launches 2021 EU-wide stress test exercise [online]. 29 January 2021 [cit. 2021-7-31]. Dostupné z: <https://www.eba.europa.eu/eba-launches-2021-eu-wide-stress-test-exercise>

<https://home.barclays/content/dam/home-barclays/documents/investor-relations/ResultAnnouncements/2013Q3IMS/Q3-2013-Results-glossary.pdf>

https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Kapitalova-regulace-citliva-vuci-riziku

Dopad pandemie covidu-19 na daňové subjekty

*Karel Šantora**

Abstrakt:

Cílem této práce je odhadnout fiskální dopad pandemie v období od jejího začátku v březnu roku 2020 do srpna 2021 u vybraných daňových subjektů. Jako základ pro tento odhad byly použity časové řady od ledna 2017 do února 2020. Následně se fiskální dopad se vypočítal jako rozdíl mezi odhadnutými hodnotami modelu a skutečnými hodnotami zkoumaných veličin. V této práci byla pro zjištění odhadu konkrétně použita multiplikativní metoda Holtova-Wintersova sezónního exponenciálního vyrovnávání. Vybraný vzorek činilo 10 společností, přičemž se zkoumal dopad na příjmy, výsledky hospodaření, daňovou povinnost u daně z příjmů právnických osob a z přidané hodnoty, mzdy a sociální pojištění. Dále byla kvantifikována získaná veřejná podpora. Z výsledků vyplývá, že čtyři společnosti pandemie výrazně negativně poškodila, čtyři společnosti zůstaly na stejné úrovni jako před pandemií a dvě si oproti předcovidové době polepšily.

Klíčová slova: pandemie, hospodářský cyklus, krize

JEL klasifikace: C53, H23, H8, K34

1 Úvod

Lidstvo během své historie prošlo mnoha hospodářskými krizemi. Stroukal (2021) zmiňuje, že krize jsou stejně staré jako kapitalismus. Autor jako první ekonomickou bublinu uvádí Tulipánovou horečku, o které jsou dochované záznamy včetně dat a proběhla ve třicátých letech 17. století. Ekonomická krize může být zapříčiněna různými důvody. Spouštěčem může být přírodní katastrofa, válka, krach na burze nebo například nemoc. Následuje dominový efekt, který se skládá ze vstupní pozice a rozhodnutí měnové a vládní autority, mezinárodních a finančních institucí, bank a obyvatelstva (Czesany, Johnson, 2012). V roce 2020 přišla do České republiky pandemie, na kterou vláda reagovala vyhlášenými restrikcemi proti šíření koronaviru a zároveň opatřeními na podporu ekonomiky. Cílem práce je odhadnout fiskální dopad pandemie v období od jejího začátku v březnu roku 2020 do srpna 2021 u vybraných daňových subjektů. Pro sestavení vzorku společností jsem oslovil účetní kanceláře v Ústeckém kraji a Praze. Několik z nich mi odpovědělo a dodalo seznam možných společností, jejichž data po konzultaci s majiteli mohou být pro vypracování práce použita. Následně byly společnosti sepsány do jednoho seznamu a přidělena jim čísla. Vzorek deseti zkoumaných společností byl vybrán náhodně na základě generování náhodných čísel v aplikaci Google. K výzkumu jsou použita mnou získaná primární data od daňových subjektů, která se vztahují na období od ledna 2017 do srpna 2021. Jednalo se o příznání k DPH a dani z příjmů a přístupu

* Bc. Karel Šantora; Vysoká škola ekonomická v Praze; Nám. W. Churchilla 1938/4, Praha 3 – Žižkov, 130 067, <1996santora@gmail.com>.

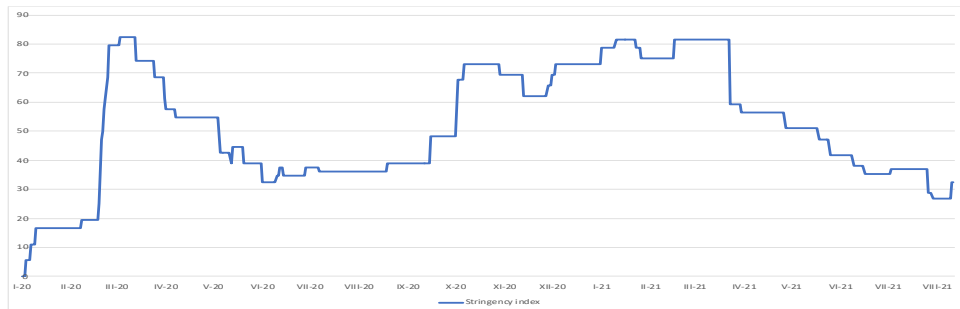
do hlavní knihy. Fiskální dopad se vypočetl jako rozdíl mezi odhadem a skutečnými hodnotami DPH, daně z příjmů právnických osob, sociálním pojištěním. K tomu se následně připočetla poskytnutá pomoc z veřejných zdrojů, přičemž odhadnutými hodnotami jsou hodnoty, kterých by příjmy, výsledky hospodaření, daně, mzdy a pojistné dosáhly, pokud by pandemie nenastala. Pro zpracování dat byla použita multiplikativní metoda Holtova-Wintersova sezónního exponenciálního vyrovnávání. V kapitole první je popsán průběh pandemie, opatření vlády proti šíření covidu a dopad pandemie a vyhlášených opatření na ekonomiku, respektive na daňové subjekty. Druhá kapitola obsahuje popis kroků vlády ČR během krize a je dělena na daňové změny, systém sociálního pojištění a finanční podporu. Kapitola třetí je věnována postupu, metodě a prezentaci výsledků analýzy včetně komentáře.

2 Pandemie covidu-19

V prosinci roku 2019 byl v čínském Wu-chanu poprvé zaznamenán nový typ koronaviru. Jedná se o respirační onemocnění, jehož typickými příznaky jsou kašel, bolest svalů, únava, horečka či ztráta čichu a chuti. Nemoc může způsobit vážné zdravotní potíže. Jedná se například o zápal či selhání plic, poškození ledvin, srdce nebo multiorgánové selhání. Některé případy končí i smrtí. V sobotu 11. ledna byla potvrzena první oběť této nemoci na světě. V České republice byla nemoc prokázána Stáním zdravotnickým ústavem u tří osob k prvnímu březnu. Ti se však dle dostupných informací nakazili v zahraničí. První člověk v České republice, který byl nakažen koronavirem, zemřel 22. 3. 2020 (Keisler, Lobotka, Kotulková, 2020, Michl, 2021). Opatření proti šíření viru byla nejprve vyhlášena podle zákona na ochranu zdraví. Následně bylo zjištěno, že tento zákon neposkytuje potřebnou škálu možností. Proto dne 12. 3. 2020 byl vyhlášen nouzový stav, který byl několikrát prodloužen až do 17. 5. 2020. Tento časový úsek je označován za první lockdown (Keisler, Lobotka, Kotulková, 2020). Druhý nouzový stav nastal 5. 10. 2020. Záměrem bylo opět co nejvyšší omezení kontaktů mezi lidmi. V té době již bylo známo, že smrtnost je v České republice na úrovni 0,8 % a že v nemocnicích končí kolem 5 % nakažených. Následoval (spíše navázal) třetí lockdown. Opět se k normálu začal život vracet 10. 5. stejného roku, kdy se otevřely druhé stupně základních škol a maloobchod (Michl, 2021). Omezení byla zavedena v důsledku prudkého a nenápadného šíření viru, které vede k vysokým nárůstům pozitivních případů. Část nakažených lidí končí ve zdravotnických zařízeních, která mohou být přehlceny. Následně jsou nuceni omezovat běžně poskytovanou péči. Cílem vyhlášených restrikcí bylo snížení počtu kontaktů mezi lidmi, čímž se zpomalilo šíření viru mezi lidmi a tlak na zdravotnický systém se rozložil v čase. Mezi vyhlášená opatření například patřil zákaz shromažďování, omezení pohybu, uzavření škol a obchodů. Vzhledem k tomu, že vyhlášená opatření se v čase velmi měnila a zároveň nejde o dalekou minulost, není dle mého názoru potřeba vypisovat veškerá opatření. Spíše je dobré sledovat vyhlášené restrikce jako celek a míru jejich

přísnošti. K tomu sestavila Oxfordská univerzita Stringency index, který se pohybuje v intervalu od 0 (žádná omezení) do 100 (maximální omezení). Z obrázku 1 je zřejmé, že nejpřísnější opatření platila na konci března 2020 a na začátku února, celý březen a polovinu dubna následujícího roku. Naopak v letních měsících jsou vykázány hodnoty nižší (Marek, Franče, Pastucha, 2022).

Obr. 1: Stringency index

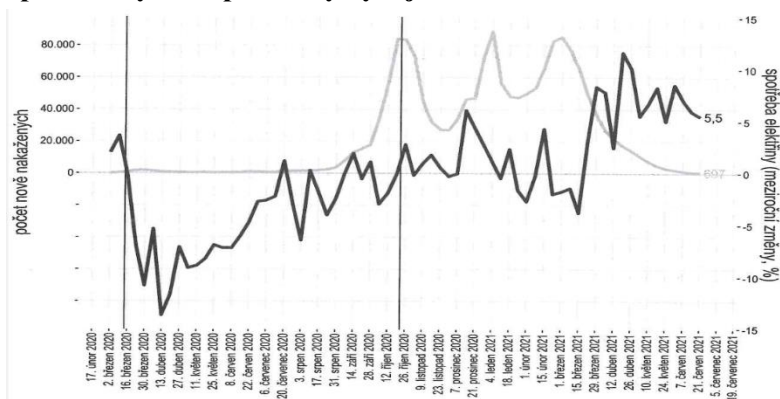
Zdroj: vlastní zpravování, data z: HALE a kol. (2021)

3 Ekonomický dopad

Dopad krize na nezaměstnanost, HDP či inflaci obsahuje téměř každá práce zpracovaná na toto téma, navíc data jsou k dispozici s časovým zpožděním. V tomto ohledu přinesl jedinečný a zajímavý ukazatel Michl (2021). Ten vypovídá o míře „vypnutí“ ekonomiky. Černá křivka na obrázku 2, zanesená na pravé ose, označuje procentuální meziroční změnu spotřeby elektrické energie. Byla použita data od společností ČEPS a ČEZ. Data jsou očištěna o vliv výkyvů teploty, jelikož v březnu a v dubnu byly zvláště nízké teploty. Šedá pak značí absolutní počet nově nakažených koronavirem. Svislé čáry zobrazují vyhlášení nouzových stavů. Z grafu lze vyčíst, že první týden prvního lockdownu byl pouze slabý meziroční pokles spotřeby elektrické energie. Prohloubení však přišlo v předposledním březnovém týdnu (-6,5 %) a posledním březnovém týdnu, kdy se spotřeba propadla o 10,9 procenta. Nejnižší hodnota za dobu pandemie byla zaznamenána ve výši -13,7 % za týden končícím 13. dubnem. Dle Michla (2021) je to logický průběh, jelikož podniky omezují výrobu v návaznosti na sebe a jedná se o dominový efekt. Pro srovnání v Německu v totožný týden se spotřeba elektřiny meziročně snížila „pouze“ o 12 % (McWilliams, Zachmann, 2022). Druhý lockdown měl oproti předchozímu zřetelně nižší negativní dopad. V týdnu vyhlášení opatření meziročně klesla o 0,3 %. Předchozí týden to bylo +1,9 %. Naopak listopadové týdny vykázaly meziroční růst. To je oproti prvnímu nouzovému stavu pozitivní zpráva, jelikož v porovnání s prvním nouzovým stavem spotřeba neklesla. Výraznou měrou se na tom podepsaly podniky, které ožily spolu s exportem. Jako příklad lze uvést průmyslovou výrobu, která se v dubnu meziročně propadla o 35 %. V říjnu

a listopadu naopak byla v černých číslech. Export byl v dubnu o 38 % nižší než předchozí rok. V říjnu byl +8 %. Michl uvádí příklad na automobilovém průmyslu, který na jaře 1,5 měsíce stál, následně se rozjížděl a nyní podniky i dodavatelé dohánějí výrobu. Od března 2021 není graf již relevantní, jelikož se srovnávají s obdobím prvního lockdownu. Další možností je porovnávání s rokem 2019. Druhý kvartál roku 2021 rostla spotřeba elektřiny meziročně o 6,9 %, avšak s porovnáním s prvním čtvrtletím jenom o 0,2 %. Michl se domnívá, že důsledkem zpomalení průmyslu je globální nedostatek polovodičů a ostatních komponent. Michlovi se podařilo získat data, která se týkají spotřeby elektřiny velkých průmyslových podniků, ta souhlasí s jeho výsledky. Výhodou ukazatele je, že lze sledovat data v reálném čase, jelikož makroekonomická data jsou k dispozici až se zpožděním.

Obr. 2: Epidemický a hospodářský vývoj ČR od března 2020

Zdroj: Převzato MICHL (2021, s.163)

4 Kroky vlády ČR během krize

4.1 Daň z příjmu

Změnou týkající se právnických osob je například zavedení mimořádných odpisů u hmotného majetku, který se odepisuje v první nebo druhé odpisové skupině. Podmínkou také je, že daný hmotný majetek musel být pořízen mezi 1. lednem 2020 a 31. prosincem 2021. Majetek zařazený v 1. odpisové skupině se místo 5 let může odepsat za 12 měsíců. U druhé odpisové skupiny poplatník odepíše majetek bez přerušení za 24 měsíců místo 5 let. Přičemž v prvních 12 měsících má poplatník možnost uplatnit až 60 % vstupní ceny (Žurovec, 2020a). Od roku 2021 se také zvýšila hranice vstupní ceny pro odepisování ze 40 000 Kč na 80 000 Kč. Také byla zrušena kategorie nehmotného majetku (Žurovec, 2021). Nově může daňový subjekt také uplatnit daňovou ztrátu zpětně za předcházející období. Uplatnění je vázáno na uplatnění zákonné fikce, kdy poplatník podá ve stejný moment řádné

daňové přiznání a dodatečné daňové přiznání, ve kterém si poplatník dodatečně uplatní daňovou ztrátu. Zpětně uplatněná ztráta je však omezena jak časově, tak absolutní výší. Lze uplatnit pouze za 2 předcházející zdaňovací období v maximální výši 30 000 000 Kč v součtu za obě předchozí období. (Finanční správa, 2020a) Ministerstvo financí předkládalo kromě daňových balíčků takzvané liberační balíčky, jejichž cílem bylo včas reagovat na aktuální pandemickou situaci. Šlo především o opatření, která měla pomoci poplatníkům v řízení peněžních toků a získání více času pro plnění daňových povinností. Šlo například o prominutí pokut, správních poplatků nebo o posunutí zaplacení záloh (Žurovec, 2020 b, c, d).

4.2 Ostatní daně

U daně z přidané hodnoty došlo ke snížení sazby u mnoha zboží a služeb. Jednalo se například o změny u vodného a stočného, stravovacích a ubytovacích služeb (Žurovec, 2020e). Také bylo prominuto DPH u respirátorů FFP2 a očkovacích látek. U spotřebních daní se například snížila daň z motorové nafty o 1 Kč za litr (Žurovec, 2020a). Došlo také ke snížení sazeb silniční daně u vozidel nad 3,5 tuny o 25 % (výjimkou jsou osobní automobily).

4.3 Sociální pojištění

Zálohové platby zdravotního a důchodového pojištění u osob samostatně činných byly prominuty od března do srpna 2020 v minimální výši. Dále byly zaměstnavatelům u zdravotního pojištění od března do 21. září stejného roku prominuty sankce za neuhrazení pojistného z části placené zaměstnavatelem za své zaměstnance (tj. ze 2/3 z 13,5 %). U sociálního zabezpečení bylo možné odložit úhradu květnové, červnové a červencové platby, a to pouze část placenou zaměstnavatelem za své zaměstnance (24,8 %) (Švecová, 2021). Během první vlny byla schválena Izolačka. Šlo o fixní příspěvek 370 Kč k nemocenské na den po dobu izolace. Změny se dotkly i ošetřovného. Denní vyměřovací základ byl během první vlny zvýšen z 60 % na 80 % a věková hranice dítěte posunuta na 13 let. V dalších vlnách bylo zavedeno krizové ošetřovné, kdy byla věková hranice dítěte opět snížena na 10 let a denní vyměřovací základ snížen na 70 %. Ošetřovné mohlo být v souvislosti s pandemií využito při uzavření školských zařízení nebo nařízení karantény či izolace. Pro osoby samostatně výdělečně činné vyhlásilo kompenzační program Ministerstvo průmyslu a obchodu „Ošetřovné“ pro OSVČ. Důvodem je, že si OSVČ většinou neplatí nemocenské. Tím pádem nejsou účastny tohoto systému a nemají nárok na ošetřovné (Kejzlarová, 2021).

4.4 Nejvýznamnější dotační a záruční programy

Během pandemie Vláda České republiky vyhlásila programy na podporu ekonomiky. Některé samosprávné celky ji následovaly. Cílem programů byla podpora podnikatelů, kteří byli zasaženi pandemií koronaviru nebo vyhlášenými restrikcemi. Vláda zajišťovala podporu skrz jednotlivá ministerstva. Dotační

program Antivirus A je dle aktuálního rozhodnutí vlády v platnosti až do konce června 2022. Čerpání programu je navázáno na celé, nebo částečné omezení provozu z důvodu nařízených opatření či karantény a izolaci zaměstnance. Je doplněn Antivirem B, jehož cílem bylo kompenzovat náklady zaměstnavatelům těch zaměstnanců, kterým vznikla překážka v práci ze strany zaměstnavatele. Všechny výše zmíněné programy na podporu zaměstnanosti spadají pod Ministerstvo práce a sociálních věcí a příspěvky na jednoho zaměstnance jsou u obou omezeny procentuálně i absolutně. Pro podnikatele podnikající jako osoby samostatně výdělečně činné nebo pro společníky společností s ručením omezeným je stále vypsán takzvaný Kompenzační bonus, který spravuje Finanční správa. V prvních obdobích částka činila 500 Kč za kalendářní den. Následně byla zvýšena na dvojnásobek. Pokles příjmů byl kvantifikován o 50 % v první výzvě, respektive o 30 % ve výzvě druhé. Dále byly také vypsány programy, které cílily buď na určitý sektor (např. cestovní ruch, gastronomie), nebo na nepokryté náklady z předchozích dotačních titulů (např. nájmené). Vláda se také rozhodla podporovat podnikatele skrz záruční úvěry u bank, které ovládá. Jedním z nich je Záruka – COVID. Ten zpracovává Českomoravská záruční a rozvojová banka a je vymezen osobám samostatně výdělečně činným a právnickým osobám do 500 zaměstnanců. Je určen pro investice a uhrazení provozních nákladů. Výše úvěru je omezena maximální částkou, dobou ručení, procentuální výší záruky z jistiny a jednotlivé parametry se liší dle počtu zaměstnanců. Zaručovaný úvěr však nesmí být vyšší než 50 milionů korun. Doplnujícím programem je Záruka – COVID PLUS u Exportní garanční a pojišťovací společnosti, který je určen daňovým subjektům s 250 a více zaměstnanci. Základním předpokladem pro získání je podíl exportu na tržbách v minimální výši 20 %. Úvěr je poskytován ve výši od 5 milionů korun do 2 miliard a zároveň maximální poskytnutá částka nesmí být vyšší než 25 % obrátu za rok. Dalšími záručními programy jsou např. COVID Sport, nebo Záruka CK pro cestovní kanceláře (BDO, 2021, Vláda České republiky, 2021a, b).

5 Odhad fiskálního dopadu pandemie na daňové subjekty

5.1 Holtovo-Wintersovo sezónní exponenciální vyrovnávání

Aby bylo možné odhadnout dopad pandemie na vybrané daňové subjekty, je nutné odhadnout vývoj dat od začátku pandemie v březnu v roce 2020 do konce sběru dat v srpnu 2021 tak, aby byl eliminován vliv pandemie. Jako základ pro tento odhad byly použity časové řady od ledna 2017 do února 2020. Následně se fiskální dopad se vypočítá jako rozdíl mezi odhadnutými hodnotami modelu a skutečnými hodnotami zkoumaných veličin. Nejvhodnější metodou pro předpovídání krátkých časových řad se sezónní složkou jsou tzv. adaptivní metody (Hindls et al., 2018). V této práci byla konkrétně použita multiplikativní metoda Holtova-Wintersova sezónního exponenciálního vyrovnávání. Adaptivní modely se využívají při

modelování krátkých časových řad, a v případě, že se v analyzovaném období změní charakter vývoje analyzované časové řady.

Exponenciální vyrovnávání je založeno na myšlence, že starší pozorování ovlivňují budoucí vývoj časové řady méně než novější pozorování, proto se každému pozorování přidělí váha, která je největší u nejnovejšího pozorování a která postupně do minulosti exponenciálně klesá. Metoda používá určitou trendovou funkci (konstantu, přímku nebo parabolu) opakovaně mezi dvěma pozorováními dané časové řady a odhaduje tak na základě vážené metody nejmenších čtverců lokální trendy, které se v jednotlivých částech časové řady liší svými parametry. Holtovo-Wintersovo sezónní exponenciální vyrovnávání je zvláštním případem Holtova lineárního exponenciálního vyrovnávání. Holtovo lineární exponenciální vyrovnávání se používá pro předpovídání časových řad s lineárním trendem a používá dvě vyrovnávací konstanty. Holtovo-Wintersovo sezónní exponenciální vyrovnávání ho rozšiřuje o aditivní či multiplikativní sezónnost, a používá tak tři vyrovnávací konstanty. Dle Arlta, Arltové a Rublíkové (2002) je možné časovou řadu rozložit na lokální lineární trendy s aditivní sezónností a vyjádřit v tomto tvaru:

$$y_t = (\beta_0 + \beta_1 t) + S_t + \varepsilon_t$$

nebo s multiplikativní sezónností takto:

$$y_t = (\beta_0 + \beta_1 t) \cdot S_t \cdot \varepsilon_t$$

kde

β_0 = parametr úrovně lineárního trendu,

β_1 = parametr vyjadřující směrnici lineárního trendu,

t = časová proměnná, tj. $t = 1, 2, \dots, T$,

S_t = sezónní odchylka nebo sezónní index v čase t ,

ε_t = nesystematická složka.

Při odhadu lokálních lineárních trendů se v případě multiplikativní sezónnosti vychází z následujících vztahů:

$$\hat{\beta}_{0,t} = \alpha(y_t / \hat{S}_{t-s}) + (1-\alpha)(\hat{\beta}_{0,t-1} + \hat{\beta}_{1,t-1})$$

$$\hat{\beta}_{1,t} = \beta(\hat{\beta}_{0,t} - \hat{\beta}_{0,t-1}) + (1-\beta)\hat{\beta}_{1,t-1}$$

$$\hat{S}_t = \gamma(y_t / \hat{\beta}_{0,t}) + (1-\gamma)\hat{S}_{t-s}$$

kde je:

$\hat{\beta}_{0,t}$ = odhad úrovně lineárního trendu v čase t ,

$\hat{\beta}_{1,t}$ = odhad směrnice trendu v čase t ,

\hat{S}_t = odhad sezónního výkyvu v čase t ,

$\hat{\beta}_{0,t-1}$ = odhad úrovně lineárního trendu v čase $t-1$,

$\hat{\beta}_{1,t-1}$ = odhad směrnice lineárního trendu v čase $t-1$,

S_{t-s} = odhad sezónního výkyvu v čase $t-s$,

s = délka sezóny,

$\alpha \in \langle 0,1 \rangle$ = vyrovnávací konstanta úrovně lineárního trendu,

$\beta \in \langle 0,1 \rangle$ = vyrovnávací konstanta směrnice lineárního trendu,

$\gamma \in \langle 0,1 \rangle$ = vyrovnávací konstanta sezónních výkyvů.

Vyrovnaná hodnota se vypočítá jako součet odhadů úrovně a sezónní složky v čase t takto:

$$\hat{y}_t = \hat{\beta}_{0,t} \hat{S}_t$$

Předpověď v čase posledního pozorování se spočte takto:

$$\hat{y}_T(h) = (\hat{\beta}_{0,T} + \hat{\beta}_{1,T}h) \hat{S}_{T+h-s}$$

Vyrovňovací konstanty je možné zvolit fixně, či simulačně. V této práci jsou zvoleny simulačně, kde se hledá kombinace hodnot vyrovnávacích konstant tak, aby minimalizovala reziduální součet čtverců, tuto kombinaci si software vypočítává sám (Hindls et al., 2018). Výpočty byly provedeny ve statistickém programu Statgraphics. Pro správné zvolení modelu je také zapotřebí zkontrolovat reziduální autokorelační funkci (ACF) a reziduální parciální autokorelační funkci (PACF), Pokud jsou hodnoty ACF a PACF uvnitř tolerančních mezí je ACF i PCF v pořádku, lze odhady použít k porovnání se skutečnými hodnotami.

5.2 Výsledky analýzy fiskálního dopadu

Pomocí výše popsané metody byly odhadnuty hypotetické příjmy, měsíční výsledky hospodaření (dále „VH“), daň z přidané hodnoty (dále „DPH), mzdy a sociální pojištění. Následně byly odhady odečteny od skutečných hodnot a rozdíly jsou prezentovány v tabulce 1. Kladné číslo v tabulce znamená, že skutečná hodnota je vyšší než odhadnutá hodnota dle metody Holtova-Wintersova sezónního exponenciálního vyrovnávání. Záporné číslo naopak znamená, že odhadnutá hodnota dle použité metody je vyšší než skutečná hodnota. Jedinou výjimkou, kde není použita multiplikativní metoda Holtova-Wintersova sezónního exponenciálního vyrovnávání, je výpočet daně z příjmů právnických osob. Důvodem je, že některé společnosti dosud neplatily žádnou daň z příjmů právnických osob, a proto by byla odhadnutá hodnota daňové povinnosti nula. Z odhadnutých výsledků hospodaření však vyplývá, že odhadnutý VH je kladný. Proto je nutný detailnější postup ověření uplatnění například odpočtů, slev, či zaplacené daně v zahraničí. Nutno dodat, že se součet měsíčních výsledků hospodaření v roce nerovná celkovému výsledku hospodaření společnosti, a to kupříkladu kvůli oprávkám,

rezervám, či podobným úpravám, které se provádí až při sestavení účetní závěrky a daňového priznání. Odhadnutý výsledek hospodaření je získán součtem měsíčních výsledků hospodaření v daném roce, a dále je upraven dle zákona o dani z příjmů. Ve sloupečku „dotace“ je u jednotlivých společností vyčíslena suma všech obdržených prostředků z veřejných zdrojů. Může jít o výše popsané programy na úrovni centrální vlády, ale také například i dotační programy územních samosprávných celků. V posledním sloupci je uveden fiskální dopad, který se vypočte součtem DPPO, DPH, sociálního pojištění a dotací. Kladné číslo by mělo indikovat, že společnost dosáhla lepších výsledků oproti odhadu. Oproti tomu záporná hodnota značí, že společnost dosáhla horších výsledků.

Tab. 1: Fiskální dopad pandemie na daňové subjekty v tis. Kč

Společnost	Příjmy	VH	DPPO	DPH	Mzdy	Sociální pojištění	Dotace	Fiskální dopad
Cestovní kancelář	-16 426	-2 213	-99	-244	292	113	-682	-913
Knihkupectví	-1 702	-4 194	-762	-85	-443	-161	-841	-1 850
Výrobní společnost	124 074	52 491	4 666	-10 354	2 229	-127	-44	-5 858
Energetická společnost	-43 240	-58 254	-3 597	8 989	42	-1	0	5 391
Reklamní společnost	-64	-224	-16	14	-66	-0,6	0	-2,4
Úklidová společnost	4 934	1 904	0	2 280	360	12	0	2 292
Architektura + inženýring	-2 698	2 093	424	412	232	-4,9	0	831
Informační technologie	11 910	10 004	16	-216	171	4,2	-1,9	-197
Velkoobchod	-36 094	74 721	374	-3 874	-243	-97	-1 323	-4 920
Vzdělávací společnost	-293	1 888	0	134	-1 138	-496	-218	-579

Zdroj: vlastní zpracování

5.3 Komentář k výsledkům

Cestovní kancelář

Cestovní kancelář během pandemie, především během vyhlášených nouzových stavů, nemohla uskutečňovat svou činnost, jelikož cestování do zahraničí za účelem turistiky, pořádání aktivit ve větším počtu lidí a poskytování služeb spojených se zajištěním zájezdů (ubytování, stravování) nebylo po většinu zkoumaného období

možné. Cestovní kancelář po celou dobu pandemie zaměstnávala stejný počet lidí, nevyužila úvěrové nástroje, prodejna byla uzavřena a byly zajišťovány pouze nutné úkony k chodu společnosti. Důsledkem byl pokles příjmů, VH, DPPO, DPH a přijetí podpory z dotačních titulů. Zajímavostí je zvýšení mezd a odvodu na sociálním pojištění pouze po dobu možnosti čerpání podpory. Zjevně šlo o zneužití veřejné podpory k osobnímu obohacení.

Knihkupectví

Knihkupectví provozuje dvě pobočky ve dvou různých městech. Společnost není zaměřena na určitý literární druh, naopak pojímá co možná nejširší okruh titulů tak, aby si každý zákazník vybral. Jako doplňkovou činnost pořádá různé besedy, autogramiády či soutěže v místním tisku. Během platnosti protiepidemických opatření byly prodejny knihkupectví uzavřeny. Společnost nemohla uskutečňovat žádnou vedlejší činnost vyjma soutěží v místních novinách. To znamenalo významnou ztrátu zákazníků, jelikož jejich cílová skupina jsou lidé, kteří chodí do kamenných obchodů a nenakupují přes internet. Společnost tedy získávala příjmy pouze prodejem přes své internetové stránky. Jednatel reagoval snížením mezd, nikoho však nepropustil z pracovního poměru. Dále se snažil zajistit financování skrz získání veřejné podpory na podporu podnikání. Tento úkol se mu povedl a knihkupectví provozuje i po skončení opatření. Všechny skutečné hodnoty byly nižší než odhadnuté.

Výrobní společnost

Společnost je členem nadnárodního holdingu, který se věnuje výrobě garážových vrat a nakládací techniky. V České republice založil dceřinou společnost, ve které se jednotlivé komponenty nejprve vyrábí na automatické lince a následně se smontují. Poté jsou rozslány do celého světa. Opatření vyhlášená vládou České republiky v boji proti koronaviru neměla významnější vliv na chod společnosti. Ta se musela vypořádat „pouze“ s povinným testováním zaměstnanců a jejich případné nepřítomnosti na pracovišti z důvodu karantény, izolace nebo péče o dítě (tj. osoba byla na ošetřovně). V průběhu pandemie společnost získala vyšší počet zakázek než v předchozích měsících, proto musela zaměstnat více zaměstnanců. Roční příjmy, VH společnosti s DPPO byly vyšší oproti odhadu. Do DPH se promítlo zvýšení počtu a objemu zahraničních zakázek, kdy je zboží vyvezeno či dodáno do jiného členského státu osvobozeno s nárokem na odpočet. Z tohoto důvodu má společnost za sledované období vyšší odhadnuté DPH oproti skutečnému. U mezd se promítl odchod ředitele společnosti, kterému společnost vyplatila odstupné, ze kterého se neodvádí sociální pojistné. Dále najmutí pracovníků k zajištění krátkodobých zakázek na základě smluv, ze kterých se neodvádí sociální pojistné.

Energetická společnost

Jedná se o společnost holdingového typu, která podniká v České republice a má také organizační složku v jiném členském státě Evropské unie. Jeho hlavní činností je výroba, prodej a instalace elektrických kotlů, které sama vyvíjí. Další činností je nákup, prodej a instalace horkovodních a parních kotlů. Jako doplňkové služby jsou nabízeny kalkulace energetických úspor, optimalizace plateb za elektřinu a zpracování dotačních programů spojených s energetikou. Společnost si nevzala žádné úvěry, ani nepropustila žádné zaměstnance kvůli pandemii. Také nevyužila podpůrné programy, které byly vyhlášeny v průběhu pandemie koronaviru. Dle sdělení vedení k tomu nebyl důvod. Příjmy společnosti se skládají z malých a velkých zakázek, které v době pandemie nezískala v takové míře, a proto klesly příjmy i VH. Skutečné mzdy a sociální pojištění byly během pandemie téměř stejné jako odhad. U DPH naopak zvolený statistický model vykázal nižší daňovou povinnost, než byla skutečnost.

Reklamní společnost

Společnost se zaměřuje především na reklamní služby všeho druhu. V rámci rozšíření svých služeb začala také poskytovat poradenství v oblasti public relations a krizové komunikace. Během pandemie společnost nezaznamenala pokles poptávky po svých službách a nepotřebovala tak využít dluhové financování či dotace. Zkoumané veličiny dle mého názoru vykazovaly běžnou fluktuaci při podnikatelské činnosti.

Úklidová společnost

Majitel společnosti je vlastník širokého portfolia firem, které poskytují zdravotnické služby. Tato společnost byla před pandemií zaměřena na úklidové služby v objektech firem majitele. Během období, za které byla získána data, společnost získala i jednorázové příjmy nesouvisející s běžnou činností. Nejvyšší byl v říjnu 2017. Během pandemie se majitel rozhodl u této firmy rozšířit činnost o provádění testování na výskyt koronaviru u obyvatel. Ti si testy platili buď sami, nebo byly hrazeny zdravotní pojišťovnou. K zajištění rozjezdu testování byla společnosti poskytnuta půjčka, která však byla ke konci sledovaného období již splacena. Žádné jiné externí financování nebylo poskytnuto, ani nebyla podána žádná žádost o dotaci. Z provedených výpočtů je zřejmé, že společnost díky poskytnutí nové služby měla kladný dopad na veřejné rozpočty. Vyjma DPPO, kde uplatnila ztráty z minulých let, byly všechny sledované skutečné položky vyšší než jejich odhad.

Společnost zabývající se architektonickou a inženýrskou činností

Hlavním předmětem další společnosti je poradenská, architektonická a investiční činnost ve strojírenství, hutnictví a energetice. Společnost v souvislosti s pandemií nevyužila podporu z veřejných zdrojů ani externí financování. Pracovní místa držela

stále ve stejném počtu. Společnost využívá hospodářský rok. Společnost ve sledovaném období získala tři významnější zakázky, a to v měsíci říjnu 2020, lednu a dubnu 2021. Totožné tři objednávky jsou také propsány do výsledků hospodaření a DPH, avšak zvolená metoda odhadla vývoj jinak. Odhady DPH a VH, a tím pádem DPPO, jsou však v souladu. Mzdy jsou v daném roce téměř konstantní. Listopadová výplata obsahuje navíc odměny. Následně se platy dle uvážení majitele mzdy zvedají. To je důvod, proč jsou skutečné mzdy vyšší. Zvolený statistický model odhadl téměř totožné sociální pojištění.

Poradenská společnost v oblasti informačních technologií

Společnost se specializuje na poradenství a poskytování služeb v správě sítí, provozování webových stránek, kamerových, zabezpečovacích a přístupových systémů. Majitel společnosti v roce 2020 reagoval po domluvě se zaměstnanci snížením platů od března do května. Externí financování kvůli pandemii nepotřeboval. Státní podporu využil pouze na hrazení povinného testování proti šíření koronaviru. Příjmy, VH, DPPO, mzdy a sociální pojištění převyšují odhad, který měl klesající tendenci. Naopak u DPH odhadované hodnoty oscilují kolem skutečných.

Velkoobchod

Hlavní činností společnosti je prodej stavebních materiálů a potřebného technického vybavení k výstavbě objektů. Jako doplňkovou činnost je poskytováno poradenství při výpočtu spotřeby materiálu, doprava, foukání izolace a půjčování stavebních strojů. Společnost mimo činnost spojenou se stavebnictvím provozuje také hotel, ve kterém zákazníci mohou využít ubytování, gastronomické služby a wellness. Opatření vyhlášené vládou České republiky zasáhla provoz velkoobchodu i hotelu. Prodejna velkoobchodu byla buď uzavřena, nebo podléhala přísným regulacím (omezení otevírací doby, počtu zákazníků v prodejně, sortimentu atp.). Zákazníci si objednávali zboží z velké části přes internetový obchod. Nákup jim byl následně buď dovezen velkoobchodem, nebo vydán z výdejny. Hotel byl některá období kvůli vyhlášeným restrikcím zcela uzavřen. Majitel přistoupil během podzimní vlny restrikcí ke snížení platů hotelových zaměstnanců a jejich propouštění. Také žádal o podporu z veřejných zdrojů, kterou získal. Příjmy společnosti oproti odhadu výrazně klesly. Dle mého názoru se jedná o dopad vyhlášených opatření, což potvrzuje následný rozhovor s majitelem. Naopak u měsíčních VH model odhadl ještě výraznější pokles než ve skutečnosti, proto je výsledek kladný a subjekt by platil DPPO.

Vzdělávací společnost

Vzdělávací společnost má své kořeny v době komunismu. Po sametové revoluci byla transformována na obchodní společnost a zprivatizována. Nabízela vzdělávací

a tréninkové programy pro osvojování dovedností. Některé z programů byly schváleny státními institucemi k provádění rekvalifikací pro úřad práce. Jednalo se především o začlenění osob se zdravotním postižením. Pandemie koronaviru byla pro společnost likvidační. Během první vlny uzávěr byla propuštěna většina zaměstnanců. Následně byli opět někteří vzati zpět v průběhu letních měsíců. Při vyhlášení restrikcí v říjnu společnost ukončila činnost. Důvodem byla nemožnost poskytování služeb a nedostatečně vysoká pomoc z veřejných rozpočtů. Majitel dle svých slov neviděl světlo na konci tunelu. Od října byly ve společnosti dokončovány rozpracované zakázky a prováděny úkony k likvidaci. Dle odhadu by společnost v březnu 2021 neměla žádné příjmy. Následující měsíce model odhadl pouze záporné příjmy. Do kladných čísel by se tedy společnost již nedostala, naopak odhadnuté příjmy dále klesají do nižších částek. Nejspíše by tedy zkrachovala o pár měsíců později. Totožný je i odhad VH. U daně z přidané hodnoty společnost měla před ukončením činnosti v září, a ještě v říjnu daňovou povinnost. Dle odhadnutých hodnot by od prosince měla pouze nárok na odpočet. Veřejné rozpočty dle tohoto modelu díky včasnému rozhodnutí majitele „ušetřily“, protože nemusely převést subjektu nárok na odpočet. Majitel se již při jarní vlně rozhodl propouštět zaměstnance. V dobré víře konce pandemie, která byla od nejvyšších českých politiků proklamována, je v červenci opět nabral zpět. Bohužel poté přišla podzimní vlna a vlastník se rozhodl ukončit činnost. Následně někteří zaměstnanci byli zaměstnáni na dohodu o provedení práce, aby dokončili rozdělané zakázky a kroky k likvidaci společnosti.

6 Závěr

Pandemii Vláda České republiky dle mého názoru využila i k prohlašování zákonů, které zcela nesouvisely se samotnými opatřeními. Jednalo se například o snížení daně z příjmů fyzických osob či zrušení daně z nabytí nemovitých věcí. Zde jsem plně v souladu s názorem Národní rozpočtové rady (Národní rozpočtová rada, 2021). Na základě provedených výpočtů a rozhovorů s řídicími zaměstnanci jsem rozdělil společnosti do tří skupin. V první skupině je cestovní kancelář, knihkupectví, velkoobchod a vzdělávací společnost. Jedná se o společnosti, které musely kvůli pandemii významně omezit činnost. Uvedené společnosti žádaly o veřejnou podporu a zároveň aspoň u tří ukazatelů došlo k poklesu oproti predikovaným hodnotám. U cestovní kanceláře mám podezření, že došlo ke zneužití veřejné podpory. Odvozuji to poklesnutím příjmů téměř na nulu a zvýšením mezd po dobu výplaty veřejné podpory. Velkoobchod sice vykazuje vysoký VH a DPPO, ale je to dáno zvolenou metodou. Vzdělávací společnost s dlouholetou historií dokonce skončila v likvidaci, otázkou je, zda by se u této společnosti nestalo i bez pandemie. V druhé skupině jsou společnosti, které pandemii víceméně ekonomicky nezasáhla. Jedná se o reklamní a energetickou společnost, společnost zabývající se architektonickou a inženýrskou činností a poradenskou společností v oblasti

informačních technologií. Ani jedna společnost nevyužila programů na podporu ekonomiky. Třetí skupinu tvoří výrobní a úklidová společnost. Těmto dvěma subjektům se naopak obrát zvýšil. Výrobní společnost má sice záporný fiskální dopad, ale je to ovlivněno získáním více zahraničních zakázek, které jsou osvobozené s nárokem na odpočet u DPH. Tím pádem měla nižší daňovou povinnost u DPH oproti odhadu. Zároveň DPH je nejvyšší položkou fiskálního dopadu u této společnosti, a proto tento ukazatel vykazuje zápornou hodnotu. Příjmy, VH, DPPO i mzdy vykazují zvýšení, a proto jsem zařadil výrobní společnost do této skupiny. Úklidová společnost z rozhodnutí majitele začala provádět covidové testy, po kterých byla během pandemie vysoká poptávka. Díky tomu společnost vykazuje u většiny sledovaných položek skutečné hodnoty vyšší než odhadnuté a pandemie tím pádem měla na společnost pozitivní vliv.

Literatura

- ARLT, Josef, ARLTOVÁ, Markéta a RUBLÍKOVÁ, Eva, 2002. Analýza ekonomických časových řad s příklady. Praha: Vysoká škola ekonomická. ISBN: 80-245-0307-7.
- BDO, 2021. Finanční podpora státu v souvislosti s koronavirem COVID-19 [online]. Covid portál. BDO Czech Republic, s.r.o. 20.4.2021 [cit. 20.3.2022]. Dostupné z: <https://www.bdo.cz/cs-cz/publikace/aktualni-publikace/financi-podpora-statu-v-souvislosti-s-koronavirem-covid-19>
- CZESANÝ, Slavoj, JOHNSON, Zdenka, 2012. Ekonomický cyklus, hospodářská politika a bohatství země. Praha: Oeconomica. ISBN: 978-80-245-1863-3.
- FINANČNÍ SPRÁVA, 2020a. Informace k protikrizovému balíčku MF [online]. Finanční správa [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: https://www.financisprava.cz/cs/dane/novinky/2020/Informace_k_protikrizovemu_balicku_MF-10779
- FINANČNÍ SPRÁVA, 2020b. Informace k protikrizovému balíčku MF [online]. Finanční správa [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: https://www.financisprava.cz/cs/dane/novinky/2020/Informace_k_protikrizovemu_balicku_MF-10779
- FINANČNÍ SPRÁVA, 2021. Informace GFŘ k peněžitému příspěvku na stravování zaměstnanců [online]. Finanční správa [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: <https://www.financisprava.cz/cs/dane/novinky/2021/inf-gfr-penez-prispevek-na-strav-zamestnancu-11466>

- HALE, Thomas, ANGRIST, Noam, GOLDSZMIDT, Rafael, KIRA, Beatriz, PETHERICK, Anna, PHILLIPS, Toby, WEBSTER, Samuel, CAMERON-BLAKE, Emily, HALLAS, Laura, MAJUMDAR, Saptarshi a TATLOW, Helen, 2021. A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker) [online]. Nature Human Behaviour [cit. 20.3.2022]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01079-8>
- HINDLS, Richard a kol., 2018. Statistika v ekonomii. Praha: Professional publishing. ISBN: 978-80-88260-09-7.
- KEISLER, Ivo, LOBOTKA, Andrej a KOTULKOVÁ, Lenka, 2020. Covid-19: Přijátá opatření a náhrada újmy. Praha: Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-7598-818-8.
- KEJZLAROVÁ, Tereza, 2021. Dopady pandemie COVID-19 v České republice v rámci sociálního zabezpečení. Praha. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta mezinárodních vztahů. Vedoucí práce Mgr. Ing. Eliška KAČÍRKOVÁ, Ph.D.
- MAREK, David, FRANČE, Václav a PASTUCHA, Filip, 2022. Deloitte. Výhled české ekonomiky na rok 2022 [online]. Deloitte [cit. 20.3.2022]. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com/cz/cs/pages/about-deloitte/articles/vyhledy-ceske-ekonomiky.html>
- MCWILLIAMS, Ben, ZACHMANN, Georg, 2022. Bruegel electricity tracker od COVID-19 lockdown effects [online]. 29.11. [cit. 20.3.2022]. Dostupné z: <https://www.bruegel.org/publications/datasets/bruegel-electricity-tracker-of-covid-19-lockdown-effects/>
- MFČR, 2020. PŘEHLEDNĚ: Co přináší stravenkový paušál [online]. Ministerstvo financí České republiky [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/prehledne-co-prinasi-stravenkovy-pausal-39391>
- MICHL, Aleš, 2021. Reset ekonomiky - Co nás čeká po covid-19? Praha: Universum. ISBN: 978-80-242-7689-2.
- Národní rozpočtová rada, 2021. Stanovisko Národní rozpočtové rady číslo 1/2021 ze dne 4. 3. 2021 k vývoji hospodaření sektoru veřejných institucí a k nastavení fiskální a rozpočtové politiky [online]. Úřad Národní rozpočtové rady [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: https://unrr.cz/wp-content/uploads/2021/03/Stanovisko-1_2021_Fisk%C3%A1ln%C3%AD-a-rozpo%C4%8Dtov%C3%A1-politika_4.3..pdf
- Vláda České republiky, 2021a. Opatření na podporu ekonomiky [online]. 7.5.2021 [cit. 5.10.2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=180601&tmplid=50>

- Vláda České republiky, 2021b. Opatření na podporu ekonomiky [online]. 29.11.2021 [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=180601&tmplid=50>
- ŽUROVEC, Michal, 2020a. Nová opatření v daňovém balíčku podpoří ekonomiku [online]. Ministerstvo financí České republiky [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/nova-opatreni-v-danovem-balicku-podpori-39948>
- ŽUROVEC, Michal, 2020b. Úlevy v daňové oblasti se rozšíří [online]. Ministerstvo financí České republiky [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/ulevy-v-danove-oblasti-se-rozsiri-37943>
- ŽUROVEC, Michal, 2020c. MF připravilo velký liberační balíček [online]. Ministerstvo financí České republiky [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/mf-pripravilo-velky-liberacni-balicek-39676>
- ŽUROVEC, Michal, 2020d. Vláda schválila prodloužení daňových úlev, do konce roku se odkládá platba daně z nabytí nemovitosti [online]. Ministerstvo financí České republiky [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/vlada-schvalila-prodlouzeni-danovych-ule-38663>
- ŽUROVEC, Michal, 2020e. Od 1. května se snižuje DPH na 10 % u širokého spektra zboží a služeb [online]. Ministerstvo financí České republiky [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/od-1-kvetna-se-snizuje-dph-na-10--u-sirokeho-spektra-zbozi-a-sluzeb-38372>
- ŽUROVEC, Michal, 2020f. Daň z nabytí nemovitých věcí zrušena se zpětným účinkem k prosinci 2019 [online]. Ministerstvo financí České republiky [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/zruseni-dane-z-nabyti-nemovitych-veci-se-38157>
- ŽUROVEC, Michal, 2021. Ministerstvo financí promine na 2 měsíce DPH na respirátory [online]. Ministerstvo financí České republiky [cit. 27.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/ministerstvo-financi-promine-na-2-mesice-40781>

Specifický reverse charge a jeho dopad na karuselové podvody

*Tereza Švehlová**

Abstrakt:

Příspěvek se věnuje opatření ve formě specifického reverse charge a jeho dopadu na karuselové podvody. Hlavním cílem bylo zjistit, zda zavedení režimu na mobilní telefony v ČR mělo vliv na objem karuselových podvodů. Použitá metoda se skládala z dílčích kroků, ale nejdůležitější byly výsledky Chowova testu strukturálních zlomů. Pomocí testů bylo potvrzeno, že v případě mezinárodního obchodu se zkoumaným zbožím mezi ČR a dalšími čtyřmi státy střední Evropy došlo po implementaci ke strukturálním zlomům. Toto zjištění podporuje předpoklad, že zavedení speciálního režimu mělo vliv na objem karuselových podvodů. Dílčím cílem bylo zhodnotit, jestli zavedení specifického reverse charge na mobilní telefony v dalších státech ovlivnilo karuselové podvody v těchto jednotlivých zemích. V případě Slovenska a Německa nebyl zjištěn výsledek, který by vypovídal o podstatných změnách v datech po zavedení opatření. Pouze u Polska bylo prokázáno, že po implementaci mechanismu došlo k významné změně ve vykazovaných datech.

Klíčová slova: Specifický reverse charge, karuselové podvody, Chowův test, regresní analýza

JEL klasifikace: H26

1 Úvod

Tento příspěvek se bude zabývat opatřením ve formě specifického reverse charge (dále také SRCH) a jeho dopadem na karuselové podvody. Cílem je zjistit, zda zavedení tohoto režimu na mobilní telefony v České republice (dále také ČR) mělo vliv na objem karuselových podvodů. Zmíněný SRCH byl v tuzemsku zaveden 1. dubna 2015. Karuselové podvody patří mezi nejzávažnější daňové úniky v oblasti daně z přidané hodnoty. V přehledu literatury budou nejdříve uvedeny články, které se zabývají SRCH jako možným opatřením proti karuselovým podvodům. Dále zde budou popsány různé metody, které byly v minulosti použity ke zjištění objemu karuselových podvodů. V analytické části budou nejprve popsána zkoumaná data a dále zde budou uvedeny jednotlivé kroky metody, kterou jsem použita v tomto příspěvku. V rámci analýzy bude zkoumán mezinárodní obchod s mobilními telefony mezi Českou republikou a dalšími státy střední Evropy. V případě Slovenska bude podrobně uveden postup analýzy. Dílčí výsledky dalších států budou shrnuty v tabulce a také zde budou hromadně popsána nejdůležitější zjištění.

* Bc. Tereza Švehlová; Vysoká škola ekonomická v Praze, Nám. W. Churchilla 1938/4, Praha 3 – Žižkov, 130 67, <svet00@vse.cz>.

2 Přehled literatury

V této kapitole budou uvedeny články, které se zabývají SRCH jako možným opatřením k eliminaci karuselových podvodů. V druhé části jsou potom popsány různé metody, které byly dříve použity pro odhad velikosti karuselových podvodů. Tyto daňové úniky bývají v literatuře označovány také jako kolotočové podvody nebo kruhové podvody.

2.1 SRCH jako opatření proti karuselovým podvodům

Krzikallová a Tošenovský (2020) analyzovali dopady opatření, které byly zavedeny za účelem snížení daňových úniků. Analýza byla zaměřena na mezinárodní obchod s mědi mezi ČR a Slovenskem. Autoři použili regresní metody aplikované na časové řady (intervenční modely), jež se týkaly vývozu mědi z ČR na Slovensko. Ve zkoumaném období 2006–2018 obě zmíněné země zavedly kontrolní hlášení a mechanismus přenesení daňové povinnosti na měď. Krátce před implementací opatření došlo k výraznému snížení vývozu mědi. Autoři se domnívají, že tento značný a rychlý pokles vývozu byl způsoben zavedením uvedených opatření proti daňovým únikům. Z provedené analýzy vyplývá, že došlo k významným pozitivním změnám díky novým legislativním opatřením, které byly zavedeny za účelem omezení karuselových podvodů. Naopak ekonomické faktory neměly podstatný vliv na snížení vývozu. Výsledky také vypovídají o potřebě systematictějších změn v daňovém systému (Krzikallová a Tošenovský, 2020). Arltová a kol. (2020) se také věnují problematice daňových úniků v oblasti daně z přidané hodnoty (dále také DPH), přičemž karuselové podvody označují za nejzávažnější druh podvodů na DPH. V článku je hodnocena účinnost opatření proti daňovým únikům, která byla v minulosti zavedena v ČR. Autoři k vyhodnocení použili analýzu časových řad příjmů DPH. Konkrétně se jednalo se o čtvrtletní údaje za období od roku 1999 do 2016. Analyzovaná data potvrdila, že pozitivní dopad měla implementace specifického přenesení daňové povinnosti v případě šrotu, emisních povolenek a primárních surovin (kromě zlata). V článku je rovněž kladně hodnocen vliv kontrolního hlášení, ačkoli se jeho účinky ve výnosech DPH projeví s určitým časovým zpožděním. Jako vhodné opatření se jeví také zpřísnění pravidel pro nespolehlivé plátce, která jsou uplatňována od roku 2013. Analýza naopak nepotvrdila, že by zajišťovací příkazy významně ovlivnily příjmy z DPH. Evropská komise (2018) připravila zprávu k SRCH na základě odpovědí od členských států, podnikatelských subjektů a odborníků na DPH. Členské státy považují tento režim za efektivní prostředek v boji proti daňovým podvodům. Díky implementaci SRCH na vybraná plnění došlo ke snížení daňových úniků v odvětvích, kde byl tento režim uplatňován. Země EU potvrdily, že SRCH pomohl významně snížit výpadky příjmů, které byly způsobené karuselovými podvody a opatření rovněž pomohlo k lepšímu výběru DPH. Na druhé straně členské státy uvádí, že zavedení mechanismu přenesení daňové povinnosti zkomplikovalo systém DPH. Firmám

(především malým a středním podnikům) se zvýšily náklady na dodržování daňových předpisů a správci daně zaznamenali vyšší administrativní zátěž. Některé státy upozornily, že po zavedení SRCH dochází k přesunu podvodů do jiných členských států, kde opatření nebylo zatím implementováno. Podle hodnotící zprávy některé členské státy zaznamenaly přesun kolotočových podvodů na obchod s jiným zbožím nebo poskytování jiných služeb. Zajímavé je, že přibližně stejný počet zemí tuto skutečnost nepotvrdilo. Celkově však zpráva Evropské komise (2018) hodnotí SRCH jako účinné opatření.

2.2 Výpočty karuselových podvodů a vlivu SRCH

Čejková a Zídková (2019) použily ex post metodu pro odhad ztrát z karuselových podvodů v České republice a dále se v článku věnovaly otázce, jaký vliv mělo zavedení přenesení daňové povinnosti na odpad a šrot. Tento režim byl na zmíněné zboží zaveden v ČR 1. dubna 2011. V analýze byla použita data o obchodní bilanci mezi ČR a dalšími členskými státy EU získaných z databáze Českého statistického úřadu. Autorky se pokusily odhadnout velikost kolotočových podvodů před implementací SRCH v ČR. Tři měsíce před zavedením SRCH se výrazně zvýšil průměrný měsíční zůstatek obchodní bilance, což by mohlo naznačovat, že se podvodníci snažili uskutečnit více kolotočových podvodů ještě před implementací opatření. Objem ztrát z karuselových podvodů při dodání odpadu a šrotu za období od 1. dubna 2010 do 31. března 2011 v ČR byl vypočten ve výši 56 milionů eur (ekvivalentně 1,4 mld. Kč). Celková hodnota podvodných transakcí v rámci dodání odpadu a šrotu za toto období byla přibližně v hodnotě 281 milionů eur. Článek rovněž upozorňuje na důležitost tohoto odhadu. Je totiž podstatný pro daňovou politiku, protože Směrnice k DPH vyžaduje, aby členské státy podávaly zprávy o skutečných dopadech zavedení SRCH na veřejné rozpočty. Problematikou karuselových podvodů se také zabývali Stiller a Heinemann (2021), kteří vyhodnotili účinek SRCH na snížení podvodů pomocí trade gaps, kdy vznikají asymetrie mezi vykazovanými hodnotami v rámci mezinárodního obchodu. Trade gap (obchodní mezeru) lze definovat jako hodnotu, o kterou se liší hodnota vývozu ze země A do země B vykazovaná zemí A od hodnoty dovozu do země B ze země A vykazovanou zemí B. Teoreticky by se hodnoty měly rovnat, v praxi však vznikají rozdíly. Důvodů může být více, jedním z nich jsou karuselové podvody, při nichž subjekty nepřiznávají hodnotu dovezeného zboží. Stiller a Heinemann (2021) odhadli ztráty na DPH z karuselů v rámci obchodů s elektronickým zařízením od roku 2007 do 2019 na 663 milionů eur v zemích, které na zmíněné produkty zavedly SRCH. K výpočtu použili ekonometrický model s více proměnnými a data o importu a exportu z databáze Eurostatu. Dále uvádějí, že aplikace tohoto režimu v jedné zemi může vést k přesunu kolotočových podvodů do jiných zemí, jež opatření doposud nezavedly. Tento jev je podle autorů důvodem dominového efektu implementace SRCH v zemích EU. Významné ztráty způsobené přemístěním kolotočových podvodů do jiných států (bez implementace SRCH) podporují názor,

že by všechny členské státy měly zavést jednotné opatření proti podvodům na DPH. Stiller a Heinemann (2021) mimo jiné došli k závěru, že vyšší vymahatelnost daní v určité zemi snižuje karuselové podvody, ale zároveň dochází k přemístění nelegálních činností do zahraničí, kde je vymahatelnost nižší. Další zajímavá metoda byla použita v článku od Vaškoviče a kol. (2021), ve kterém byla zjišťována velikost karuselových podvodů při obchodování s elektronickým zařízením mezi Polskem a ČR. Autoři v článku předpokládají, že po zavedení SRCH karusely se zmíněným zbožím budou odstraněny, což se promítne do hodnot obchodní bilance. Nejdříve byly vypočítány rozdíly mezi vykazovaným exportem a importem (trade gaps). Dále autoři spočítali neregistrovaný import, který souvisel s jinými skutečnostmi než s karuselovými podvody, a následně byl odečten od trade gaps. Díky tomuto kroku byl zjištěn nepřiznaný import související s karusely. Ve výpočtech byla zohledněna také statistická chyba, díky níž se ve výsledku nejednalo o jedno konkrétní číslo, ale o určité rozpětí hodnot. Vypočítaná minima a maxima (základy daně) nepřiznaného importu souvisejícího s kolotočovými podvody se dále vynásobily sazbou DPH ve výši 21 %. Tím byly zjištěny velikosti ztrát z karuselů za jednotlivé měsíce, které se potom sečetly za účelem vyjádření celkové minimální a maximální mezery na DPH před zavedením SRCH. Z výsledků analýzy vyplývá, že ztráty na DPH související s kolotočovými podvody byly v roce 2014 a v 1. čtvrtletí 2015 v rozmezí 44–51 milionů eur v rámci obchodu mezi Polskem a ČR. Tyto částky se týkají období před SRCH, který byl zaveden 1. dubna 2015. Asymetrie v údajích o dovozu a vývozu po implementaci speciálního režimu je pak způsobena z jiných důvodů (Vaškovič a kol., 2021). Jinou metodu odhadu kolotočových podvodů navrhl Poniowski (2016), který ve svém článku provedl analýzu s cílem identifikovat příčiny vzniku mezery na DPH v Polsku. Autor použil metodu, kdy zmíněné podvody odhadoval na základě změn v rozdílu u mezinárodních vývozu a dovozu hlášených do Intrastatu. Předpokládal, že podvodník nepřiznává plnění do systému Intrastat. Vznikají tak rozdíly v seznamech prodeje a nákupů, v nichž jsou uvedeny přeshraniční transakce, které uskutečňují plátcí DPH. V článku je graficky vyjádřen rozdíl mezi nahlášenými vývozy a dovozy do uvedeného systému. Z grafu lze vidět velký nárůst hodnot rozdílů od vstupu Polska do EU v roce 2004. Podle výsledků se karuselové podvody relativně málo podílejí na mezeře DPH v Polsku. V roce 2013 tyto podvody představovaly podle odhadu asi 11 % (4,5 miliardy PLN) z ušlých příjmů na DPH (Poniowski, 2016). Ačkoliv byl v Polsku zaveden SRCH na různá plnění, implementace nepřinesla zásadní snížení podvodů na DPH. Autor doporučuje přijmout další opatření k omezení daňových úniků a aktivně proti nim bojovat například prostřednictvím efektivnějších daňových kontrol.

3 Analytická část

Cílem příspěvku je zjistit, zda zavedení SRCH na mobilní telefony v České republice mělo vliv na objem karuselových podvodů. Zmíněné opatření bylo v tuzemsku zavedeno od 1. dubna 2015. V této kapitole budou nejdříve popsána zkoumaná data a dále zde budou uvedeny jednotlivé kroky analytické metody. K dosažení cíle bude v prvním kroku provedena regresní analýza časových řad vývozu a dovozu, z níž budou určena rezidua. Na hodnotách reziduí bude následně proveden Chowův test strukturálních zlomů. Předpokladem je, že po zavedení SRCH by ve vykazovaných hodnotách mělo dojít k pomyslnému zlomu (významně změně v datech). Jednotlivé kroky uvedené metody budou využity u všech zemí zahrnutých do analýzy. U Slovenska bude podrobně popsáno, jak jsem postupovala. Protože v případě dalších států bude použita stejná metoda, výsledky budou uvedeny pouze v souhrnné tabulce a nejdůležitější zjištění budou popsána hromadně.

3.1 Data

V analýze byla použita data o exportu a importu mobilních telefonů, které jsou uvedeny pod kódy nomenklatury celního sazebníku 8517 12 00 nebo 8517 18 00. Tyto hodnoty byly za jednotlivé měsíce získány z databáze Eurostatu. Časové řady dovozu a vývozu mobilních telefonů byly zvoleny za roky 2011–2019. Uvedené období jsem zvolila, protože tyto roky zahrnují dobu před i po zavedení SRCH. V rámci analýzy budou zkoumány hodnoty mezinárodního obchodu mezi Českou republikou a dalšími státy střední Evropy, které zároveň patří mezi členské státy Evropské unie. Území střední Evropy bylo vybráno, protože se jedná o země, které se nachází nedaleko od ČR, a tak lze předpokládat nižší dopravní náklady. Tím pádem hodnoty exportu z jiného státu do ČR, který je vykazován daným státem, a importu do ČR z tohoto státu, který vykazuje Česká republika, nejsou tolik zkresleny. Do střední Evropy se geograficky zahrnují tyto země: ČR, Maďarsko, Německo, Polsko, Rakousko, Slovensko, Slovinsko, Lichtenštejnsko a Švýcarsko. Poslední dvě však nebyly v analýze zkoumány, protože nejsou členy EU a Eurostat neposkytuje data o jejich exportu.

3.2 Metoda

Analýza bude provedena v programu EViews. Na časových řadách vývozu a dovozu bude testována sezónnost, kterou lze popsat jako pravidelné kolísání se systematickým charakterem probíhající v rámci kalendářního roku. Toto kolísání se potom každý rok opakuje s tím, že pravidelné fluktuace bývají způsobeny nejčastěji střídáním ročních období. Funkce Census X13 zároveň provádí automatické sezónní očištění, po němž lze dále pracovat s upravenou řadou. U časových řad se testuje, zda jsou stacionární či nestacionární. Stacionarita vyjadřuje stochastický proces, který je invariantní (neměnný) vůči vlivu času. K tomuto určení bude použit tzv. rozšířený Dickey-Fullerův test (ADF test).

V rámci ADF testu se vychází z následujících hypotéz:

$H_0: |\phi| = 1$, tj. časová řada je nestacionární,

$H_1: |\phi| < 1$, tj. časová řada je stacionární.

Jinými slovy se jedná o test jednotkových kořenů, přičemž nulová hypotéza potvrzuje existenci jednotkového kořene. Uvedený test se rovněž použije na časové řady reziduí, které budou v průběhu analýzy vytvořeny. Určení stacionarity je důležité pro stanovení vztahu mezi časovými řadami. Vztahy mezi nimi se rozdělují se na krátkodobé a dlouhodobé. Vztah mezi dvěma stacionárními časovými řadami, může existovat, ale bude se jednat pouze o vztah krátkodobý. Potom jejich nesystematická složka modelu může být také jen stacionární. Další je vztah stacionární a nestacionární časové řady, potom vztah mezi nimi neexistuje a řady na sebe vzájemně nepůsobí. Tento stav bývá označován jako nesmyslná regrese.

Třetí možností je vztah mezi dvěma nestacionárními časovými řadami, kde mohou nastat dvě situace. První z nich nastane, pokud nesystematická složka bude nestacionární. Potom je vztah mezi časovými řadami pouze zdánlivý a jedná se o zdánlivou regresi. Druhá možnost nastává tehdy, pokud nesystematická složka modelu bude stacionární. V takovém případě vztah mezi řadami může být krátkodobý i dlouhodobý a bude se jednat o kointegrační regresi. Pokud bude zjištěn vztah časových řad, následně bude provedena regresní analýza. Uvedená analýza se využívá k popisu závislostí dvou číselných proměnných – závislé a nezávislé. Nezávislou proměnnou představuje export a závislou proměnnou bude import. Ekonomicky závisí import určitého zboží do ČR na exportu tohoto zboží z jiného státu do ČR. Závislost působí tímto směrem jak časově, tak i věcně. Například když slovenský dodavatel prodává zboží českému odběrateli, uskuteční se nejdříve vývoz ze Slovenska a následně dovoz do ČR. Hodnoty vývozu i dovozu by se teoreticky měly rovnat, ale jak již bylo uvedeno dříve v textu, ve vykazovaných hodnotách mezinárodního obchodu vznikají rozdíly (trade gaps). Pro účely příspěvku bude v rámci uskutečněných testů využita hladina významnosti $\alpha = 0,05$. Ve výstupech programu EViews budou sledovány p-hodnoty, které udávají pravděpodobnost, při níž by mohla být zamítnuta stanovená hypotéza H_0 . Kvalita regresního modelu se následně ověřuje pomocí určitých testů a analýzou reziduí. Jedná se o testy hypotéz o parametrech regresní funkce (t-testy) a F-test o celkovém modelu. Reziduum lze definovat jako rozdíl mezi napozorovanou a odhadnutou hodnotou. Jedná se v podstatě o velikost chyby, kterou je nutné v rámci analýzy zohlednit. Hodnoty nesystematické složky modelu nejsou známy, a proto se odhadují právě prostřednictvím reziduí. Pokud bude regresním modelem prokázán vztah mezi časovými řadami, bude následně proveden Chowův test strukturálních zlomů na reziduích odhadnutého modelu. Bude-li identifikován strukturální zlom, potom v daném bodě dochází ke změně v jednom nebo více parametrech regresního modelu, protože Chowovým testem lze testovat, jestli analyzovaná data (zde

rezidua) popisuje lépe jedna nebo dvě různé regresní přímky. Pomyslný zlom v analýze zahrnutých dat by měl nastat při zavedení SRCH na mobilní telefony v ČR, což znamená k datu 1. dubna 2015. Pokud by data lépe popisovala jedna přímka, model lze považovat za stabilní. V rámci Chowova testu jsou dvě výchozí hypotézy:

$$H_0: \beta_0^* = \beta_0^{**}, \beta_i^* = \beta_i^{**}$$

$$H_1: \text{non } H_0$$

Nulová hypotéza odpovídá stabilnímu modelu bez strukturálního zlomu. Pokud je hypotéza H_0 zamítnuta, dříve zvolené datum rozděluje zahrnutá data na 2 různé přímky s odlišnými parametry. Samotné testování se provádí pomocí F-testu, v němž se využijí reziduální součty čtverců.

3.3 Analýza Slovenska

Nejdříve byla získána data vykázaná Slovenskem o vývozu do ČR a data vykázaná ČR o dovozu ze Slovenska mobilních telefonů za roky 2011-2019. V EViews byla na časových řadách testována sezónnost. V případě exportu i importu se jednalo o sezónní řady, a proto byly následně očištěny.

Obr. 1: Test sezónnosti pro export vykazovaný SK

```

D 8.A F-tests for seasonality

Test for the presence of seasonality assuming stability.

              Sum of      Dgrs.of      Mean
              Squares    Freedom    Square      F-Value
Between months 28311.4058      11      2573.76416      12.260**
Residual       20153.0814      96      209.92793
Total          48464.4872     107
**Seasonality present at the 0.1 per cent level.
    
```

Obr. 2: Test sezónnosti pro import vykazovaný ČR

```

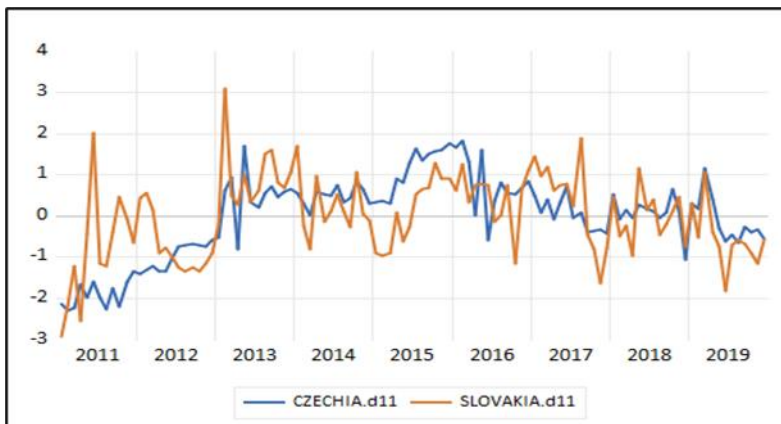
D 8.A F-tests for seasonality

Test for the presence of seasonality assuming stability.

              Sum of      Dgrs.of      Mean
              Squares    Freedom    Square      F-Value
Between months 26996.3012      11      2454.20920      9.729**
Residual       24215.4433      96      252.24420
Total          51211.7445     107
**Seasonality present at the 0.1 per cent level.
    
```

Dále byly graficky znázorněny sezónně očištěné časové řady jako normalizované hodnoty. Prostřednictvím normalizování dat lze výchozí hodnoty v programu upravit způsobem, který umožňuje použít společné měřítko pro všechny bez zkrácení rozdílů hodnot nebo ztráty informací.

Graf 2: Export a import mezi SK a ČR (normalizované hodnoty)

Následujícím krokem bylo testování stacionarity časových řad. K vyhodnocení byl využit rozšířený Dickey-Fullerův test, pro který se používá také zkratka ADF. Ve výstupech z EViews, které jsou zobrazeny níže, o stacionaritě vypovídá p-hodnota (Prob.*). V obou případech byla p-hodnota vyšší než stanovená hladina významnosti $\alpha = 0,05$. Tím pádem nezamítáme nulovou hypotézu, která vypovídá o nestacionární časové řadě.

Obr. 3: Test stacionarity exportu vykazovaného SK

Null Hypothesis: SLOVAKIA_D11 has a unit root		
Exogenous: None		
Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=12)		
	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-0.554361	0.4748
Test critical values:		
1% level	-2.586960	
5% level	-1.943882	
10% level	-1.614731	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.		

Obr. 4: Test stacionarity importu vykazovaného ČR

Null Hypothesis: CZECHIA_D11 has a unit root		
Exogenous: None		
Lag Length: 2 (Automatic - based on SIC, maxlag=12)		
	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-0.043494	0.6660
Test critical values:	1% level	-2.587172
	5% level	-1.943912
	10% level	-1.614713
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.		

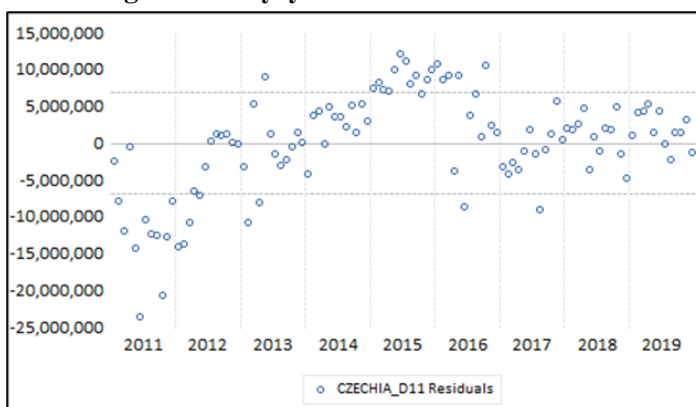
Z daných výsledků lze konstatovat, že časové řady vývozu i dovozu byly nestacionární. Toto zjištění je důležité pro určení vztahu mezi nimi. Následně byla provedena regresní analýza časových řad. První možností byl model s konstantou, která však podle p hodnoty vyšla jako statisticky nevýznamný parametr. Dalším krokem byl tedy odhad modelu již bez konstanty. Výstup z EViews je zobrazen níže a je zřejmé, že takto zvolený model vyšel lépe. Parametr slovenského exportu měl p-hodnotu 0,0000, což vypovídá o jeho vhodném použití. Dále jsem v rámci analýzy použila tento druhý odhad modelu.

Obr. 5: Regresní analýza SK a ČR bez konstanty

Dependent Variable: CZECHIA_D11				
Method: Least Squares				
Date: 02/16/22 Time: 13:23				
Sample: 2011M01 2019M12				
Included observations: 108				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
SLOVAKIA_D11	0.647467	0.016726	38.71036	0.0000
R-squared	0.309547	Mean dependent var		25349213
Adjusted R-squared	0.309547	S.D. dependent var		8324295.
S.E. of regression	6916946.	Akaike info criterion		34.34606
Sum squared resid	5.12E+15	Schwarz criterion		34.37090
Log likelihood	-1853.687	Hannan-Quinn criter.		34.35613
Durbin-Watson stat	0.693926			

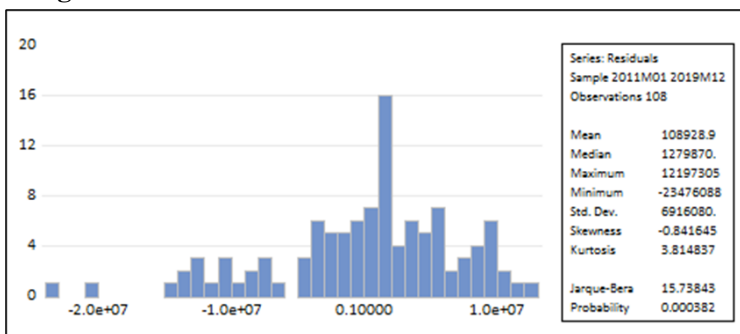
Nesystematická složka modelu (rezidua) byla analyzována na následujících dvou grafech.

Graf 3: Rezidua z regresní analýzy SK a ČR

Rezidua jsou vzájemně lineárně nezávislé náhodné veličiny s nulovou střední hodnotou. V tomto případě nebyl potvrzen konstantní rozptyl, to však není zásadní problém. Podle grafu zobrazeného níže je zřejmé, že zde nebyla splněna ani podmínka normality. U ekonomických dat lze danou skutečnost pouze konstatovat, a i přesto je možné daný model použít.

Graf 4: Histogram reziduí SK a ČR

Následně byla z regrese odhadnuta rezidua pro každý měsíc ve zkoumaném období. Z reziduí vznikla nová časová řada. O tom, jestli půjde mezi časovými řadami exportu a importu o vztah zdánlivé nebo kointegrační regrese, rozhoduje právě nesystematická složka modelu. U reziduí byl proto rovněž proveden ADF test. V tomto případě byla p-hodnota nižší než hladina významnosti $\alpha = 0,05$, proto zamítáme nulovou hypotézu a rezidua jsou tedy stacionární. Z výsledků předchozích testů vyplývá, že se mezi časovými řadami bude jednat o kointegrační regresi.

Obr. 6: Test stacionarity reziduí SK a ČR

Null Hypothesis: RESID01 has a unit root		
Exogenous: None		
Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=12)		
	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-2.749736	0.0063
Test critical values:	1% level	-2.586960
	5% level	-1.943882
	10% level	-1.614731

Z reziduí byl následně vytvořen odhad regresního modelu s časovým trendem a s konstantou. Protože konstanta vyšla opět jako statisticky nevýznamný parametr do modelu zahrnuta nebyla. Níže je zobrazen výstup pro odhad modelu, který již konstantu neobsahoval.

Obr. 7: Regresní analýza reziduí SK a ČR

Dependent Variable: RESID01				
Method: Least Squares				
Date: 02/16/22 Time: 13:37				
Sample: 2011M01 2019M12				
Included observations: 108				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
@TREND(2010M12)	25318.42	10314.27	2.454698	0.0157
R-squared	0.053074	Mean dependent var		108928.9
Adjusted R-squared	0.053074	S.D. dependent var		6916080.
S.E. of regression	6730045.	Akaike info criterion		34.29128
Sum squared resid	4.85E+15	Schwarz criterion		34.31611
Log likelihood	-1850.729	Hannan-Quinn criter.		34.30135
Durbin-Watson stat	0.733005			

Na uvedené regresi byl potom proveden Chowův test, který měl ověřit stabilitu modelu. Jinými slovy měl prokázat nebo vyvrátit, že po zavedení režimu SRCH na mobilní telefony se vykazovaná data výrazně změnila. Zlom ve zkoumaných hodnotách byl předpokládán od zavedení SRCH na mobilní telefony v ČR (od dubna 2015). Výstup Chowova testu lze vidět na obrázku níže. Výsledek je určen na základě hodnoty Prob. F, která zde odpovídá p-hodnotě. Protože p-hodnota byla nižší než hladina významnosti, nulová hypotéza, která vypovídá o stabilním modelu, byla zamítnuta.

Obr. 8: Chowův test na reziduích SK a ČR

Chow Breakpoint Test: 2015M04			
Null Hypothesis: No breaks at specified breakpoints			
Varying regressors: All equation variables			
Equation Sample: 2011M01 2019M12			
F-statistic	39.74988	Prob. F(2,104)	0.0000
Log likelihood ratio	61.32483	Prob. Chi-Square(2)	0.0000
Wald Statistic	79.49976	Prob. Chi-Square(2)	0.0000

Podle uvedeného výsledku je možné konstatovat, že v datech došlo po implementaci SRCH k významné změně. Tento fakt podporuje tvrzení, že přenesení daňové povinnosti mělo vliv na vykazované hodnoty.

3.4 Souhrnné výsledky dalších států

U dalších zemí zahrnutých do analýzy byl postup stejný jako v případě Slovenska. Následující tabulka shrnuje nejdůležitější výsledky za jednotlivé státy, u nichž byla analýza provedena:

Tab. 1: Souhrnné výsledky

Stát	Sezónnost		Stacionarita			Chowův test
	export	import	export	import	rezidua	
						strukturální zlom
Slovensko	ano	ano	ne	ne	ano	ano
Rakousko	ano	ano	ne	ne	ano	ano
Německo	ne	ne	ne	ne	ano	ano
Polsko	ano	ne	ne	ne	ano	ano
Maďarsko	ne	ne	ne	ano	-	-
Slovinsko	ne	ne	ne	ano	-	-

Z uvedených výsledků je zřejmé, že sezónní složka byla identifikována v méně než polovině časových řad. Zajímavé je, že pokud byla (nebo naopak nebyla) prokázána v určité zemi u exportu, potom u importu byl výsledek téměř vždy stejný. Výjimku z tohoto tvrzení představovalo jen Polsko. Většinou byly časové řady z výchozích hodnot nestacionární, pouze import vykazovaný Maďarskem a Slovinskem byl stacionární. U těchto dvou zemí se tak jednalo o dvojici nestacionární a stacionární časové řady. Jak již bylo uvedeno dříve, v takové situaci mezi řadami vztah není a export a import na sebe vzájemně nepůsobí. Tento neexistující vztah lze označit jako nesmyslnou regresi. Pokud byly v rámci analýz vytvořeny časové řady reziduí, potom byly rovněž ve všech případech stacionární. Nejdůležitější zjištění pro účely

příspěvku byly výsledky Chowova testu strukturálních zlomů. U všech států, kde byl zmíněný test proveden, vyšel výsledek, který byl dříve předpokládán. Ve vykazovaných hodnotách mezinárodního obchodu se zkoumanými státy došlo po implementaci přenesení daňové povinnosti na mobilní telefony k podstatné změně. Toto zjištění podporuje předpoklad, že se od dubna 2015 snížil objem karuselových podvodů díky zavedení SRCH. V případě Maďarska a Slovinska nebyla analýza dokončena, protože u nich nebyl prokázán vztah mezi časovými řadami vývozu a dovozu.

4 Závěr

Cílem příspěvku bylo zjistit, zda implementace specifického reverse charge na mobilní telefony v České republice měla vliv na karuselové podvody. K dosažení cíle byla u všech států provedena regresní analýza časových řad vývozu a dovozu, pokud to bylo možné. Z regrese byla potom odhadnuta rezidua pro každý měsíc. Na nově vytvořených časových řadách reziduí byl následně proveden samotný Chowův test strukturálních zlomů. Výsledky Chowova testu potvrdily, že v případě analýzy mezinárodního obchodu s mobilními telefony mezi Českou republikou a dalšími čtyřmi státy střední Evropy (Slovenskem, Rakouskem, Německem a Polskem) došlo po zavedení SRCH ke strukturálním zlomům. Vykazované hodnoty se po implementaci tohoto opatření významně změnily. V případě Maďarska a Slovinska nebyl zjištěn vztah mezi časovými řadami exportu a importu. Od dubna 2015 mělo dojít ke snížení karuselových podvodů s mobilními telefony díky zavedení mechanismu přenesení daňové povinnosti. V praxi to znamenalo, že se tak snížily rozdíly mezi vykazovanými hodnotami exportu a importu v rámci mezinárodního obchodu.

Literatura

- Arltová, M., Pavel, J., Tepperová, J., Zídková H., 2020. What are Effective Measures against VAT Evasion? Evidence from the Czech Republic. *Ekonomický časopis*, 68(2), 147–167. [vid. 2022-01-25]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/340210275_What_are_Effective_Measures_against_Vat_Evasion_Evidence_from_the_Czech_Republic
- ČEJKOVÁ, Eliška a Hana ZÍDKOVÁ, 2019. The Impact of Specific Reverse Charge on Waste and Scrap on Tax Revenues in the Czech Republic. *European Financial and Accounting Journal* [online]. 14(1), 65–83. [vid. 2021-10-01]. ISSN 18022197, 18022197. Dostupné z: [doi:10.18267/j.efaj.223](https://doi.org/10.18267/j.efaj.223)
- ČESKO, 2014. Nařízení vlády č. 361/2014 Sb., o stanovení dodání zboží nebo poskytnutí služby pro použití režimu přenesení daňové povinnosti. [vid. 2021-10-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-361#p2-1-c>

- ČESKO, 2004. Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty. In: Sbíрка zákonů. [vid. 2021-10-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-235>
- Evropská komise, 2018. ZPRÁVA KOMISE RADĚ A EVROPSKÉMU PARLAMENTU o účincích článků 199a a 199b směrnice Rady 2006/112/ES v oblasti boje proti podvodům. [vid. 2021-10-08]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0118&from=EN>
- Krzikallova, K. and Tošenovský, F., 2020. 'Is the value added tax system sustainable? The case of the Czech and Slovak Republics', Sustainability, Vol. 12, No. 12, p.4925, DOI: 10.3390/su12124925 [online]. [vid. 2021-10-24]. Dostupné z: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/12/4925>
- Poniatowski, G., 2016. VAT non-compliance in Poland under scrutiny. CASE Seminar Proceedings, No. 142/2016 CASE. Warsaw. [online]. [vid. 2021-10-24]. Dostupné z: DOI: 10.2139/ssrn.2813160
- STILLER, Wojciech a Marwin HEINEMANN, 2021. Do More Harm than Good? The Optional Reverse Charge Mechanism against VAT Fraud [online]. [vid. 2021-10-01]. Dostupné z: doi:10.13140/RG.2.2.13802.44482
- Vaškovič, M., Zídková, H. and Arltová, M., 2021. The volume of MTIC fraud between Poland and Czechia in electronic devices trade: general method of carousel fraud estimation. International Journal of Economic Policy in Emerging Economies [online]. [vid. 2021-11-08]. Dostupné z: doi:10.1504/IJEPEE.2021.10035132

Harmonizace daně z příjmů právnických osob v Evropské Unii

*Zuzana Vítková**

Abstrakt:

Tato práce se zabývá zdaněním příjmů právnických osob v členských státech Evropské unie. Zkoumán je dlouhodobý vývoj sazeb daně z příjmu právnických osob v členských státech Evropské Unie od nového tisíciletí. Práce se také zaměřuje na analýzu nominálních sazeb v roce 2020 a na analýzu efektivní sazby korporátní daně. Výsledek analýzy ukázal, dlouhodobý klesající trend u statutárních sazeb.

Klíčová slova: Daň z příjmů právnických osob, daňová harmonizace, Evropská unie, zdanění korporací, statutární sazba daně

JEL klasifikace: H20

1 Úvod

Daňová politika byla vždy v kompetenci každého nezávislého státu. Tato autonomie je i nadále zachována v Evropské unii. I přesto, z důvodu fungování jednotného trhu, vyžaduje vývoj evropské integrace od členských států Evropské unie (dále „EU“) spolupráci v daňové oblasti, ať už formou nezbytné výměny informací, harmonizace či alespoň koordinace daňových systémů (Široký, 2006). Nepřímé daně jsou v rámci EU do značné míry harmonizovány, neboť představují nutný předpoklad pro volný pohyb zboží a služeb. Jsou platná společná ustanovení o daňovém základu, minimálních sazbách a podmínkách výběru. Pokud jde o přímé daně, tak ty zůstávají v kompetenci členských států. A právě zde se dostáváme k problému, který bývá častým důvodem debat. To, že přímé daně nejsou harmonizovány v rámci EU se nelíbí hlavně vládám států, které mají vysoké daně. A důvod? Země s vysokou sazbou daně kapitál spíše odrazují. Vlastníci firem raději přesunou své podnikání do země s výhodnějšími podmínkami pro zdanění zisku a v důsledku toho některé státy přicházejí nejen o ztrátu příjmů z daní, ale také je s tímto problémem dále spojená například ztráta pracovních míst. (Nerudová, 2014) Vančurová (2018) uvádí, že tomuto efektu se státy snaží zabránit snižováním daňového zatížení společností. Cílem této práce je analyzovat, zda skutečně došlo od roku 2000 do roku 2020 k poklesu výši sazby daně ze zisku firem. V první kapitole jsou vysvětleny základní konstrukční prvky korporátní daně a představeny stupně mezinárodní spolupráce v daňové oblasti, přičemž hlavní pozornost je věnována daňové harmonizaci. Další kapitola blíže představuje některé směrnice upravující zdanění právnických osob v rámci EU a další možné návrhy kterými se EU zabývá při řešení otázky, jak zabránit daňovým únikům v oblasti korporátního

* Zuzana Vítková; Vysoká škola ekonomická v Praze, Nám. W. Churchilla 1938/4, Praha 3 – Žižkov, 130 67, <vitz04@vse.cz>.

zdaňování. Poslední část se zabývá analýzou sazeb korporátní daně v členských státech EU, srovnává jejich vývoj od roku 2000 do roku 2020 a porovnává efektivní sazbu daně z příjmů právnických osob, ve vybraných zemích, se sazbou nominální.

2 Vymezení základních pojmů

2.1 Daň z příjmů právnických osob

Daň z příjmů právnických osob (dále jen „DPPO“), jak bývá v České republice nazývána, můžeme najít také pod dalšími označeními jako například důchodová daň korporací, popřípadě korporátní daň či daň ze zisku korporací. Rozdíl v terminologii je způsoben v důsledku existence rozdílů v oblastech práva jednotlivých států a v odlišném přístupu k daňové problematice. DPPO se řadí k nejmladším typům zdanění v daňových systémech. (Kubátová, 2015) Jedná se o přímou univerzální důchodovou daň a podléhá jí příjmy všech právnických osob.

2.2 Základní konstrukční prvky daně z příjmů právnických osob

DPPO je tvořena svými konstrukčními prvky a ty je třeba, při zjišťování daňového zatížení, vnímat jako celek. Prvním konstrukčním prvkem daně je subjekt. Pod tímto termínem se rozumí ten, kdo je povinen daň platit ze svého disponibilního zisku do státního rozpočtu. U přímých daních je subjektem daňový poplatník. Poplatníci daně z příjmů právnických osob se dělí na daňové rezidenty a nerezidenty. Daňový rezident je ta právnická osoba, která má na území daného státu sídlo nebo místo vedení. Dani podléhají jak příjmy z území, kde se nachází sídlo společnosti, tak i celosvětové příjmy. Daňový nerezident je právnická osoba se sídlem nebo místem vedení v jiné zemi než v té, ve které dosahuje příjmů. Má omezenou daňovou povinnost a to znamená, že v zemi, kde se nenachází jeho sídlo, zdaňuje pouze příjmy, kterých dosáhl na daném území. Dle účelu založení nebo zřízení se poplatníci daně z příjmů právnických osob rozdělují na podnikatelské subjekty a na veřejně prospěšné poplatníky. Druhým z konstrukčních prvků je předmět daně. Pro právnické osoby představuje předmět daně všechny příjmy z činnosti a z nakládání s majetkem. Dalším nezbytným konstrukčním prvkem je základ daně, který buď částečně kopíruje účetní výsledek hospodaření, anebo účetní vykazování nebere v potaz. (Vančurová, Láchová, 2020) Kubátová (2018) uvádí, že v některých zemích dochází k tak významným úpravám výsledku hospodaření, že konečný daňový zisk se může od toho účetního diametrálně odlišovat. K největším rozdílům dochází z důvodů odlišností v daňově uznatelných nákladech, předpisech pro daňové odpisy a daňových úlev. V konečném důsledku je tedy téměř nemožné komparovat daňové základy na mezinárodní úrovni. Při stanovení základu daně se zohledňuje, za jakou dobu je daň vyměřována. Zdaňovací období je zpravidla kalendářní rok ovšem může jím být také hospodářský rok. Od základu daně se

odečtou odpočty a prostřednictvím sazby daně se vypočítá příslušná daň. U kapitálových daní počítáme s relevantní sazbou daně, a právě ta je jedním z ukazatelů daňového zatížení při porovnávání mezi jednotlivými státy a zároveň také předmětem daňové konkurence. V posledních letech tak dochází k postupnému snižování sazby daně z příjmů právnických osob. Touto problematikou se budu blíže zabývat ve druhé a třetí kapitole. Posledním konstrukčním prvkem, který je potřeba zmínit je sleva na dani, která snižuje základní částku daně. Na rozdíl od odpočtu, který snižuje základ daně, se odečítá od vypočtené daně. (Vančurová, Láchová, 2020)

2.3 Evropská unie a její členové

Pojem Evropská unie byl poprvé zaveden v Maastrichtské smlouvě. Maastrichtská smlouva neboli Smlouva o Evropské unii byla podepsána ministry zahraničních věcí a ministry financí členských států Evropského společenství dne 7. února 1992 a vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Smlouva krom jiného přetvořila předcházející Evropská společenství a zavedla třípilířovou strukturu a zásadu subsidiarity, která zajišťuje, aby přijímaná opatření byla co nejlépe občanům. V současnosti Evropskou unii tvoří celkem dvacet sedm států. Těmito státy jsou: Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Irsko, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Litva, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko a Švédsko. (MZV ČR, 2022)

2.4 Koordinace, aproximace, harmonizace

Široký (2018) uvádí, že na základě hloubky, do jaké jsou jednotlivé daňové systémy sladěny, je možné určit následující stupně mezinárodní spolupráce v daňové oblasti:

- koordinaci
- aproximaci
- harmonizaci

Daňová koordinace představuje první krok mezinárodního postupu vedoucího ke sblížení daňových systémů. Jde hlavně o vytváření bilaterálních či multilaterálních schémat zdanění za účelem omezení arbitrážních obchodů. V rámci jednotlivých smluv dochází k vydání vhodného doporučení k novelizaci daňových zákonů především v oblasti škodlivé daňové konkurence. Cílem daňové koordinace je také zajistit výměnu informací daňových rezidentů jednotlivých států. Koordinace se netýká jen členských států Evropské unie, ale probíhá také v mezinárodních organizacích jako je OSN, OECD a Mezinárodní měnový fond. (Nerudová, 2014). Jak uvádí Vondráčková (2016), aproximace k sobě přibližuje daňové soustavy jednotlivých států. Termín daňová soustava představuje souhrn všech daní, které daný stát v daném časovém období vybírá. Daňová harmonizace znamená sblížování národních daňových systémů a jednotlivých daní na základě dodržování

společných pravidel. Nemusí se jednat pouze o přiblížení konstrukce daní, ale také o přiblížení daňové administrativy, a to například výběru daně, povinnosti plátce či daňové kontroly. Harmonizační proces daně probíhá ve třech fázích: Určení daně, kterou je třeba harmonizovat, harmonizace daňového základu a harmonizace daňové sazby. Není nutností, aby harmonizační proces vždy prošel všemi třemi vymezenými fázemi. Také může dojít k situaci, kdy proces harmonizace je naplněn pouze z části (Široký, 2006). Pokud vezmeme v úvahu jednotlivé daně, daňové sazby, daňové základy a způsob administrativy daní rozlišili bychom daňovou harmonizaci do následujících úrovní:

- odlišné daně ve všech zemích
- některé daně společné, některé národní
- stejné daně ve všech zemích

Na úrovni daňové harmonizace, kdy všechny země aplikují odlišné daně, může dojít k následujícím situacím. Harmonizace nemusí vůbec existovat, tedy zatím neexistují smlouvy o zamezení dvojího zdanění a neexistuje také spolupráce v oblasti administrativy. Nebo druhá situace, ve které existují smlouvy o zamezení dvojího zdanění a existuje i spolupráce v oblasti administrativy tzv. mírná harmonizace. Úroveň harmonizace, kdy všechny země uplatňují stejné daně označujeme jako celkovou harmonizaci a ta je definována jako výsledek harmonizace struktury daňového systému a harmonizace daňových sazeb. Cílem daňové harmonizace je zavedení jednotného trhu a zajištění jeho fungování. Z pohledu prostředků, kterými lze určité daňové harmonizace v rámci EU dosáhnout, se harmonizace rozlišuje na pozitivní a negativní. Pozitivní harmonizaci tvoří postup přibližování národních daňových soustav členských států prostřednictvím implementace směrnic, nařízení, rozhodnutí, doporučení a stanovisek. Výsledkem této harmonizace je platnost stejných pravidel ve všech členských státech. Tento způsob lze určit jako nejlepší k dosažení fungujícího jednotného trhu. Avšak tento způsob je daleko obtížnější, neboť přijetí legislativních nástrojů vyžaduje jednomyslné rozhodování, tzn. souhlas všech členských států. Negativní harmonizace je výsledek činnosti Soudního dvora EU (dále též „SDEU“), kdy jsou v rámci národních daňových systémů činěna opatření na základě judikatury SDEU. Na rozdíl od harmonizace pozitivní nestanovuje stejná pravidla pro všechny členské státy. Negativní harmonizace může také nařídit odstranit daně ustanovení pouze jednomu členskému státu. Z důvodu, že nestanovuje stejné postupy pro všechny účastníky, tak nemůže sloužit jako prostředek k dosažení harmonizace. Pro stanovení potřebných metod k dosažení harmonizace je třeba přijímat určitá politická rozhodnutí, což není účelem Soudního dvora. S ohledem, jakým se oblast daňové harmonizace vyvíjí je třeba dále rozlišit harmonizaci na přímou, ta se uskutečňuje prostřednictvím daňových směrnic, a na harmonizaci nepřímou, jež cílí k dosažení harmonizace skrze odlišné oblasti práva. (Nerudová, 2014)

2.5 Daňová konkurence

Neustále dochází k názorovým střetům, zda se pokoušet o daňovou harmonizaci, či zachovat daňovou konkurenci, a to jak ze strany Evropského společenství, ale i ze strany jednotlivých členských států. Daňová konkurence představuje situaci, kdy existují odlišné daňové systémy a daňové sazby, prostřednictvím kterých státy cílí na přilákání daňových základů (Nerudová, 2014).

Mihóková, Andrejovská a Martinková (2018) uvádí, že nové členské státy (Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Chorvatsko, Kypr, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Polsko, Rumunsko, Slovinsko, Slovensko) lze považovat za daňově konkurenceschopnější v oblasti zdanění právnických osob, neboť se vyznačují nižší úrovní daňového zatížení a zároveň rostoucím podílem příjmů z podnikání na celku 27 zemích EU. Jedním z efektů daňové konkurence je snaha zejména starých členských států snížit daňové sazby s cílem získat zpět příjmy a vyrovnat konkurenční výhodu. Přesto daňová konkurence není jednoznačně spojena se snížením daňových sazeb a není na něm závislá. Dle Nerudové (2014) ale může sama o sobě vést ke spontánnímu sblížení sazeb.

3 Legislativa v oblasti korporátního zdaňování

Přestože harmonizace korporátních daní byla uvedena již v článku 98 Smlouvy o založení EHS z roku 1957, tak v její legislativě se nijak výrazně nepokročilo. Za hlavní důvody neúspěchu jsou považovány jednak velké rozdíly v konstrukčních prvcích v jednotlivých státech, tak také neochota spolupráce a nejednomyslnost všech členských zemí. Koordinace v oblasti přímých daní tak probíhá prostřednictvím harmonizačních směrnic a judikátů Soudního dvora Evropské unie (Bulletin KDP ČR, 2015, s. 37).

Nejvýznamnější směrnice upravující zdanění společností:

Směrnice Rady 2009/133/ES o fúzích

Úplný název této směrnice zní:

SMĚRNICE RADY 2009/133/ES ze dne 19. října 2009 o společném systému zdanění při fúzích, rozděleních, částečných rozděleních, převodech aktiv a výměně akcií týkajících se společností z různých členských států a při přemístění sídla evropské společnosti nebo evropské družstevní společnosti mezi členskými státy. Tato směrnice cílí na odstranění překážek, jako je dvojí zdanění, které brání fungování vnitřnímu trhu. Členské státy použijí tuto směrnici na:

- fúze, rozdělení, převody aktiv a výměny akcií, které se týkají společností ze dvou nebo více členských států;
- přemístění sídla evropské společnosti nebo evropské družstevní společnosti z jednoho členského státu do jiného.

Kapitola druhá čl. 4 odst. 1 stanovuje, že fúze, rozdělení ani částečné rozdělení nejsou důvodem k žádnému zdanění kapitálových zisků, jež jsou dány rozdílem mezi skutečnou hodnotou převedených aktiv a pasiv a jejich daňovou hodnotou. Dále v kapitole 5 čl. 14 určuje, že pokud evropská společnost nebo evropská družstevní společnost přemístí své sídlo do jiného členského státu, tak tato skutečnost není důvodem ke zdanění příjmů, zisků nebo výnosů jejich společníků. Nicméně členské státy mohou zdanit zisk vyplývající z následného prodeje cenných papírů představujících podíl na základním kapitálu evropské společnosti nebo evropské družstevní společnosti přemísťující své sídlo.

Směrnice 2011/96/EU o mateřských a dceřiných společnostech

Cílem směrnice je, aby příjmy vyplácené dceřinými společnostmi, sídlící v jednom členském státě, jejich mateřským společností, se sídlem v jiném členském státě, byly osvobozeny od srážkových daní a nedocházelo tak dvojímu zdanění těchto příjmů. V článku 4 se uvádí, že pokud obdrží mateřská společnost od své dceřiné společnosti rozdělený zisk, tak upustí od jeho zdanění nebo tento zisk zdaní, ale zároveň si bude moct odečíst od daně příslušnou část daně, jež se k těmto ziskům vztahuje, splatnou dceřinou společností. Článek 5 stanovuje, že zisk rozdělený dceřinou společností její mateřské společnosti je osvobozen od srážkové daně.

Směrnice 2003/49/ES o společném systému zdanění úroků a licenčních poplatků mezi přidruženými společnostmi z různých členských států

Cílem této směrnice je zajištění spravedlivého zdanění plateb mezi firmami patřícími do jedné skupiny a zamezit dvojímu zdanění těchto plateb mezi zeměmi EU. Úroky nebo licenční poplatky mající zdroj v členském státě jsou osvobozeny od veškerých daní, které na ně jsou v daném státě uloženy, pokud skutečný vlastník úroků či licenčních poplatků je společností jiného členského státu nebo stálou provozovnou společností umístěnou v jiném členském státu.

Směrnice Rady 2017/1882

V roce 2017 přijala Rada EU tuto směrnici 2017/1852 o mechanismech řešení daňových sporů v EU. Tato směrnice vychází z arbitrážní úmluvy ovšem její působnost je mnohem širší a vztahuje se na všechny poplatníky, kteří podléhají dani z příjmu a majetku a na něž se vztahují dvoustranné daňové smlouvy a arbitrážní úmluva. Přijetím této směrnice by mohlo časem dojít k omezení arbitrážní úmluvy, neboť ukládá povinnost, aby došlo k odstranění dvojího zdanění. Zatímco Úmluva o arbitráži 90/436/EHS má pouze zamezovat dvojímu zdanění, ke kterému by mohlo dojít v důsledku odlišného chápání převodních cen v různých členských státech.

Směrnice 2014/107/EU o automatické výměně informací v oblasti daní

Automatická výměna informací představuje významný nástroj, jakým zvýšit účinnost a efektivnost výběru daní. Problémy způsobené v důsledku přeshraničních daňových podvodů a úniků neustále rostly a bylo třeba přijmout patřičná opatření, protože neoznámené a nezdaněné příjmy mají za následek snížení daňových příjmů členských států. Dle evropské komise je nutné, aby automatická výměna byla prosazována jako budoucí evropský i mezinárodní standard pro transparentnost a výměnu informací v oblasti daní. Směrnice stanovuje povinnou automatickou výměnu informací mezi členskými státy u konkrétních kategorií příjmu a majetku, zejména nefinanční povahy, které daňoví poplatníci drží v jiných členských státech než ve státě, v němž jsou rezidenty. Rovněž zavádí postupný přístup k posílení automatické výměny informací postupným rozšiřováním o nové kategorie příjmu a majetku a odstranění podmínky, že se informace musí předávat, pouze pokud jsou dostupné. Jelikož možností investovat do finančních produktů v zahraničí je mnoho, tak aktuální účinnost nástrojů správní spolupráce na úrovni EU a také na mezinárodní úrovni v oblasti boje proti přeshraničním daňovým podvodům a únikům klesá.

3.1 CC(C)TB

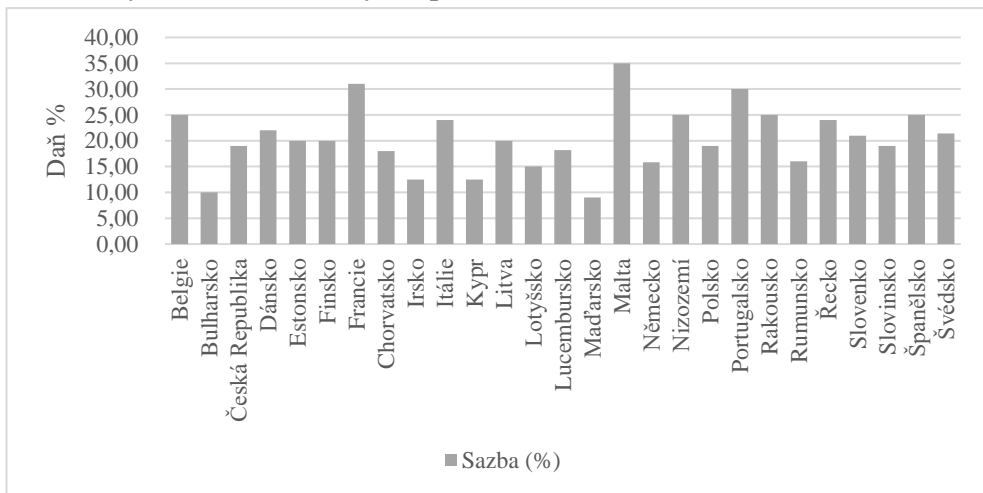
Projekt Společného konsolidovaného základu daně pro korporace představila komise poprvé v roce 2011 pod vlajkou jednotného trhu EU a usnadnění podnikání korporacím. Návrh by měl sloužit jako hlavní nástroj k odstranění překážek jednotného trhu v oblasti zdanění příjmů právnických osob, které vznikají v důsledku existence různých daňových systémů v zemích EU. Vzhledem k rozdílnosti daňových systémů státy EU návrh nepodpořily, a tak se několik let v oblasti harmonizace DPPO nepokročilo. V roce 2018 se Evropská komise rozhodla znovu zahájit společný projekt konsolidovaného základu daně z příjmů právnických osob, a to ve dvoustupňovém přístupu, přičemž v roce 2016 zveřejnila dva nové vzájemně propojené návrhy zákonů týkající se společného základu daně z příjmu právnických osob (CCTB) a společného konsolidovaného základu daně z příjmů právnických osob (CCCTB). (European Parliament, 2018) Návrh CCTB stanoví jednotná pravidla pro určení společného základu daně z příjmů právnických osob. Druhý zákon by měl donutit společnosti, aby platily konečné daňové účty tam, kde mají sídlo jejich tržby, aktiva a mzdy (Collins, 2021). V rámci zavádění CC(C)TB jde o dvofázový postup ve kterém se nejprve uskuteční návrh stanovující pravidla pro určení společného základu daně z příjmů právnických osob (CCTB). V druhé fázi dojde k sjednocení základu daně a k jejímu rozdělení prostřednictvím rozdělovacího vzorce, který má být zaveden v novém návrhu CCCTB. Společnosti působící přes hranice v EU by již při výpočtu svého zdanitelného zisku nemusely řešit 27 různých souborů vnitrostátních pravidel (European Parliament, 2018). CC(C)TB by měl bojovat s daňovými úniky, zjednodušit přeshraniční spolupráci,

zvýšit spravedlnost a sjednotit daňové systémy v rámci EU a tím docílit sjednocení daňového základu. Projekt také cílí na posílení konkurenceschopnosti podniků z EU vůči firmám ze třetích zemí a na odstranění preferenčních daňových režimů mezi členskými státy. Výhody projektu vidí komise především ve zjednodušení a sjednocení korporátních systémů, ve snížení administrativních nákladů a v omezení daňových úniků. Tento systém ale disponuje také určitými nevýhodami, mezi které se řadí ztráta suverenity v oblasti daňové politiky, menší flexibilita v případě změny zákona a může nastat i situace, kdy nebude dosaženo požadované harmonizace (CETA, 2020).

4 Sazby daní z příjmů právnických osob v zemích EU

Ačkoliv je trend snižování sazeb daní z příjmu právnických osob v Evropské unii zřetelný, neděje se tomu tak ve všech zemích a vznikají velké rozdíly u aktuálních sazeb. Níže uvedená tabulka zobrazuje nominální sazby daně z příjmů právnických osob v jednotlivých státech EU.

Graf 1: Výše nominální sazby korporátní daně v zemích EU v roce 2020

Zdroj: ZEW, vlastní zpracování

Nejnižší základní sazbu daně z příjmů firem za rok 2020 vykazuje Maďarsko, a to ve výši 9 %. Hned za ním je Bulharsko s 10% sazbou. Třetí nejnižší sazbu 12,50 % vykazuje Irsko společně s Kyprem. Na opačném konci stojí Malta se sazbou korporátní daně 35 %. Výše této daně je zde stejná již od roku 1998. Následuje hned Francie, kde byla v roce 2020 sazba 31 %. U společností s ročním obrátem nižším než 250 milionů EUR a vyšším než 7,63 milionu EUR činila nominální sazba daně z příjmů společností 28 % ze všech zisků. Ve Francii byla od roku 1998 tato daň

změněna třináctkrát, přesto je Francie jednou ze zemí EU, kde je sazba korporátní daně velmi vysoká. Průměrná výše korporátní daně v Evropské unii je 20,46 %.

4.1 Vývoj nominálních sazeb korporátních daní v Evropské unii

Jak již bylo zmíněno v předešlé části, tak v průběhu let došlo v některých státech k mnoha změnám u sazeb daní ze zisků firem. V rámci EU je zřejmý trend snižování těchto sazeb ať už v důsledku daňové konkurence jednotlivých států či ve snaze ulehčení podnikatelské sféře. Hrubou představu o výši snižování sazeb korporátních daní nám dá rozdíl průměru Evropské unie mezi roky 2000 a 2020, kdy pokles činil více jak devět procentních bodů na nynějších 20,46 %.

Tab. 1: Nominální sazba korporátní daně v zemích EU

Země	Nominální sazba (%)	
	2000	2020
Belgie	39,00	25,00
Bulharsko	25,00	10,00
Česká republika	31,00	19,00
Dánsko	32,00	22,00
Estonsko	26,00	20,00
Finsko	29,00	20,00
Francie	33,33	31,00
Chorvatsko	35,00	18,00
Irsko	10,00	12,50
Itálie	37,00	24,00
Kypr	25,00	12,50
Litva	25,00	20,00
Lotyšsko	24,00	15,00
Lucembursko	30,00	18,19
Maďarsko	18,00	9,00
Malta	35,00	35,00
Německo	40,00	15,83
Nizozemí	35,00	25,00
Polsko	30,00	19,00
Portugalsko	32,00	30,00
Rakousko	34,00	25,00

Rumunsko	25,00	16,00
Řecko	35,00	24,00
Slovenko	29,00	21,00
Slovinsko	25,00	19,00
Španělsko	35,00	25,00
Švédsko	28,00	21,40

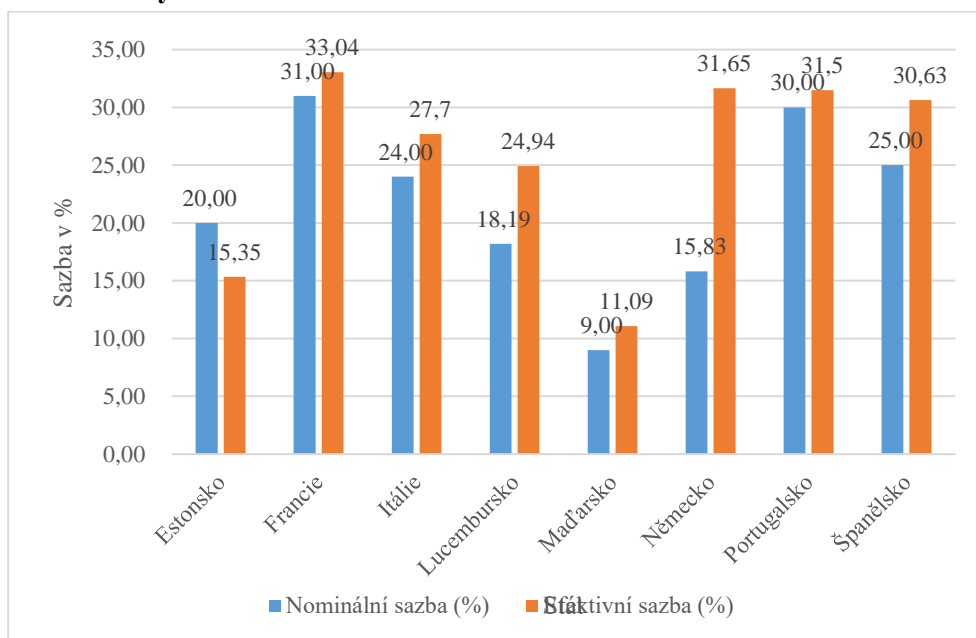
Zdroj: ZEW, vlastní zpracování

K největšímu poklesu sazby daně z příjmu právnických osob došlo v Německu a to o 24,18procentních bodů. V Chorvatsku také došlo k významnému poklesu. Od roku 2000, kdy sazba činila 35 %, byla v průběhu let snížena na 18 %. Malta je jedinou zemí, kde nedošlo k žádné změně. V Irsku naopak vzrostla výše sazby korporátní daně. V roce 2000 činila 10 % v porovnání s Německem se jednalo o rozdíl 30procentních bodů. V současnosti vybírá Irsko daň ve výši 12,50 % ze zisku firem.

4.2 Efektivní sazba korporátní daně

Předchozí část se věnovala hodnocení daňového zatížení prostřednictvím nominální sazby daně. Toto hodnocení však není zcela přesné, neboť nebere v potaz řadu skutečností, které významným způsobem ovlivňují konečnou zaplacenou daň. Z toho důvodu byla zavedena efektivní sazba korporátní daně. Ta zachycuje řadu dalších faktorů jako jsou například odlišné určení základu daně, daňově uznatelných a neuznatelných nákladů či jinak stanovená výše odpočtů a tak dále. V důsledku toho může podnik nakonec odvést nižší daň v zemi, kde je vyšší nominální sazba. Tento ukazatel umožňuje přesněji srovnat daňové zatížení v různých státech. Ovlivňuje rozhodnutí o umístění dané investice. Čím nižší je výše efektivní sazby daně, tím více tento daňový systém podporuje investice. (Morávková, 2015)

Graf 2: Státy s odlišnou efektivní a nominální sazbou daně v roce 2020

Zdroj: ZEW, vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu můžeme vidět, že nejvyšší rozdíl mezi efektivní a nominální sazbou korporátní daně v roce 2020 byl v Německu. Tyto dvě sazby se zde lišily o 15,83 procentního bodu. K rozdílům okolo dvou procentních bodů dochází ve Francii, Maďarsku a Portugalsku. Ve Francii byla od roku 1998 efektivní sazba změněna třináctkrát, přesto je Francie jednou ze zemí EU s velmi vysokou jak efektivní, tak nominální sazbou daně. Naopak je tomu v Estonsku, kde efektivní sazba daně vykazovala nižší hodnotu než sazba nominální. Příčina tohoto stavu byla způsobena zavedením systému rozdělené sazby se sníženou distribuční daní z pravidelné rozdělené dividendy. Obecná daňová sazba z hrubé dividendy je 20 %. Od roku 2019 se však na částku průměrně distribuované sazby použije snížená sazba daně ve výši 14% dividendy. (ZEW, 2020)

5 Závěr

Sazby a vývoj korporátních daní jsou v jednotlivých státech pečlivě sledované, protože jejich výše hraje velkou roli při rozhodování obchodních společností o alokaci investic. Nejsou to však jen sazby, ale obecně složitost daňových systémů jednotlivých zemí, které mohou lákat či naopak odrazovat zahraniční investory. V legislativě korporátních daní se od 60. let nikterak výrazně nepokročilo. Bylo

schváleno několik směrnic, které tuto daň upravují, avšak i nadále zůstává výhradně v kompetenci jednotlivých států. Evropská komise se touto problematikou stále zabývá a diskutuje návrhy CCCTB a CCTB. Tento systém by více sblížil jednotlivé daňové systémy a zamezil daňovým únikům. Členské státy se však jednomyslně neshodují v jeho přijetí. Jednou z významných charakteristik složitosti daňového systému je i jeho proměnlivost v čase, tedy jak často jsou daňové zákony novelizovány. Určitým měřítkem této charakteristiky může být četnost změn sazby daně. V poslední části této práce jsem došla k závěru, že trend snižování je patrný v rámci celé Evropské unie. Za posledních 20 let se tato průměrná sazba korporátní daně v EU snížila o zhruba devět procentních bodů. Nominální sazba korporátní daně má výhodu v její přehlednosti a transparentnosti. Nicméně samotná výše sazby nemůže dokonale vypovídat o výši zdanění, neboť v každé zemi je aplikována na různě vypočítaný daňový základ. Tento handicap odstraňuje efektivní sazba daně. I při její aplikaci ale můžeme učinit závěr, že korporátní daně v EU v čase klesají. Pokud se země rozhodnou k harmonizaci sazeb je třeba, aby jednotlivé státy mezi sebou spolupracovali a učinili několik nezbytných kompromisů, které umožní dosažení požadovaných cílů. Změny by měly probíhat plynule a navazovat na sebe tak, aby nedošlo k nefunkčnosti celého systému.

Literatura

CETA, Dopady harmonizace daní a daňových návrhu na podnikatelský sektor.
Praha, 2020

COLLINS, Sarah. European Commission may revive old plan for a single EU tax base: Global corporate tax reform talks stalled last year - but now there is an array of competing proposals. Irish Independent [online]. Apr 03. 2021, s. 35. ProQuest Central.

EUROPEAN PARLIAMENT, Common corporate tax base, [online]. 2018, [cit. 08.03.2022], Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2017\)595907](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2017)595907)

KUBÁTOVÁ, Květa. Daňová teorie a politika. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 269 stran. ISBN 978-80-7598-165-3.

Mihóková, L., Andrejovská, A., & Martinková, S.. Tax Competitiveness of EU Member States in the Context of Corporate Taxation. Politická Ekonomie, 2018, 66(5), 588–608.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Historie a současnost EU [online]. [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/historie_a_soucasnost_eu/index.html

- NERUDOVÁ, D. Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie. 4. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 336 s.
- SMĚRNICE RADY (EU) 2017/1852 ze dne 10. října 2017 o mechanismech řešení daňových sporů v Evropské unii, Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32017L1852>
- Směrnice Rady 2003/49/ES o společném systému zdanění úroků a licenčních poplatků mezi přidruženými společnostmi z různých členských států, Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/LSU/?uri=CELEX:32003L0049>
- Směrnice Rady 2009/133/ES o společném systému zdanění při fúzích, rozděleních, částečných rozděleních, převodech aktiv a výměně akcií týkajících se společností z různých členských států a při přemístění sídla evropské společnosti nebo evropské družstevní společnosti, Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32009L0133>
- Směrnice Rady 2011/96/EU o společném zdanění mateřských a dceřiných společností z různých členských států, Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32011L0096>
- SMĚRNICE RADY 2014/107/EU ze dne 9. prosince 2014, kterou se mění směrnice 2011/16/EU, pokud jde o povinnou automatickou výměnu informací v oblasti daní, Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0107>
- ŠIROKÝ, J. Daně v Evropské unii, 1 vyd. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-593-1
- ŠIROKÝ, Jan. Daně v Evropské unii: daňové systémy všech 28 členských států EU, legislativní základy daňové harmonizace včetně judikátů SDEU, společný konsolidovaný základ daně (CCCTB), akční plán BEPS, zdanění finančního sektoru. 7. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2018. 382 stran. Teoretik. ISBN 978-80-7502-274-5.
- ÚMLUVA o zamezení dvojího zdanění v souvislosti s úpravou zisků sdružených podniků, Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A41990A0436>
- VANČUROVÁ, A., LÁCHOVÁ, L., Daňový systém ČR 2018, 14 vyd. Praha: VOX. ISBN 978-80-87480-63-3
- VONDRÁČKOVÁ, Aneta. Perspektivy harmonizace daní z příjmů v Evropské unii. Vydání první. Praha: Leges, 2016. 152 stran. Teoretik. ISBN 978-80-7502-175-5.
- ZEW, Effective Tax Levels Using the Devereux/Griffith Methodology – Update 2020 [online]. [cit. 22.03.2022]. Dostupné z:

<https://www.zew.de/en/publications/effective-tax-levels-using-the-devereux-griffith-methodology-update-2020-1>

Studentská sekce konference
„Teoretické a praktické aspekty veřejných financí 2022“
byla uspořádána s laskavým přispěním:

